

నారాయణదాస

పంచశతి

[దాసుగారి తెలుగు శతకములు]

కృతికర్త :

మ హా క వి

శ్రీ ఆదిభట్ట నారాయణదాసు

సంపాదకుడు :

శ్రీమాన్ కోగంటి సీతారామాచార్యులు

ప్రచురణ :

రామక్రిష్ణా ఇండస్ట్రీస్ వారి సౌజన్యముతో

దాసభారతీ ప్రచురణలు : ౧౨

నారాయణదాస

పంచశతి

[దాసుగారి తెలుగు శతకములు]

820

కృతికర్త :

మ హా క వి

శ్రీ ఆదిభట్ట నారాయణదాసు

సంపాదకుడు :

శ్రీమాన్ కోగంటి సీతారామాచార్యులు

ప్రచురణ :

రామక్రిష్ణా ఇండస్ట్రీస్ వారి సౌజన్యముతో

మొదటికూర్పు
1000 ప్రతులు
ఆగస్టు, 1976.

సర్వ స్వామ్య సంకలితము
ప్రాప్తిస్థానములు :
ఉపాధ్యాయుల సావిత్రమ్మ
C/o శ్రీ కర్రా ఈశ్వరరావు
4-2-13, చంద్రమాళినగర్
గుంటూరు-2

వెల 5 రూ.

ముద్రణ
శ్రీ వి. రామకృష్ణమూర్తి
మేనేజింగు డైరెక్టర్
వెల్ కమ్ప్రెస్ ప్రెస్ లిమిటెడ్, బ్రాడీపేట గుంటూరు-2

ము ద్రా ప క ప్ర శ స్తి

శా। శ్రీ లొప్పారీ మహాంధ్రదేశమున వాసింజెంది, సాహిత్య కే
 లీ లోలత్వమునంది, సాహృదము నోలింజెంచి, విద్యస్మ నో
 బాలంకారత సంఘటించి, సుకవీంద్రానేక కావ్యాళి మా
 లా లక్ష్మీకములై చెలంగెడిని మేల్కర్పూర సౌరభ్యముల్

శా। ఆ సౌరభ్యము రూపమై వెలసెనో? అ సాహృదమ్మెల్ల పెన్
 మూసంబోసిన మూర్తి నై భవమొ? సాంపుల్ నింపు సాహిత్య కే
 లీ సౌభాగ్యమొ? రామచంద్ర కరుణాలీలా విశేషమ్మొ! పే
 ర్వాసిన్ గప్పురపుం బసందు రుచిమత్ప్రారంభ మేపారెనో?

సీ। శ్రీరామ చరణ రాజీవ సదృశుడై
 పరమ పావనధర్మ ఫక్కి నెఱిగి
 పృథు యజ్ఞశీల పవిత్ర చరితుడై
 పుణ్యవాసనల పెంపునడసర్చి
 కేశవతీర్థ సంకీర్తిత శ్రీరామ
 చరితముద్రణ ధురంధురతఁదాల్చి
 రామనామధ్యాన రసవస్మతోవృత్తి
 సకల సజ్జనమైత్రి సంతరించి

గీ। మహిత సీతాసతీ మనో మధురమూర్తి
 రాముడై కృష్ణవెభ వారాముడగుచు
 పరిమలద్దివ్య కర్పూర వంశజుధి
 చంద్రముడు రామకృష్ణుండు సాధుశీలి

శ్రీ నారాయణ దాస పంచశతి ముద్రింపించి దాతృత్వ దీ
క్షా నై పుణ్యము మెచ్చు కోల్లొనెడి శ్రీ కర్పూర వంశోద్భవున్
శ్రీనిందారెడు భోగభాగ్యములతోఁ జెన్నారు శశ్వత్క లా
శ్రేణి ప్రాణముగాఁగఁ బోచు హరి మా శ్రీరామకృష్ణాగ్రణిన్

పూర్వ జన్మార్జితమైన పుణ్యమెల్ల
నమల కర్పూర పరిమళమై తనర్ప
సుకవి విద్య తులారాధనకు సతమ్ము
నొప్పుఁగావుత ధనము పరోపకృతిగ

శ్రీమాన్ కోగంటి సీతారామాచార్యులు

శ్రీ:

దా స ద ర్శ న ము

ప్రపంచమున సారస్వత రేఖ నిత్యనూతనము నిరంతరమునై
ప్లలవించుట రసజలోక మెఱుగనిదికాదు. ఆసారస్వతము బహు రూప
మయ్యు సంగీత సాహిత్యాత్మకమగుట సర్వ విదితము.

“సంగీత మథ సాహిత్యం సరస్వత్యా స్తనద్వయమ్
ఏక మాపాత మధుర మన్యదాలోచనా మృతమ్”

అను నభియుక్తికి సంపూర్ణ లక్ష్యములైనవారు జయదేవ
నారాయణ తీర్థ ప్రభృతులు. సామగాన ప్రియుడగు పరమాత్మ సాన్ని
ధ్యము వారికి లభించినంత సుఖపుగా శీఘ్రముగా నితరులకు లభింపదు.
అట్టి వారిని విజ్ఞాన పూర్ణులనియు పూర్ణ పురుషులని పెద్దలు వ్యవ
హరించుట కద్దు. శ్రీమదజ్ఞాడాది భట్ల నారాయణ దాసుగారు మహా
పూర్ణ పురుషుడు. కేవల సంగీత సాహిత్యములే కాక కథా గాన నృత్య
కవిత్వాది నానా రసవత్కలా నిధానమైన వారగుట పుంభావ సరస్వతి
యనుటయు నతి శయోక్తి కాదు. శాస్త్ర సంపత్తి వానికన్నింటికి
జీవభూతమైనది. అన్నింటికంటె వారి యాదార్యము విరక్తి సర్వత్ర
గోచరించును. ఆవారి సర్వవిజ్ఞాన విధానమున కీ పంచశతి ఒక విశిష్ట
మణి దీపిక.

సాధారణముగా సంస్కృతాంధ్ర కవులు శతకముల నత్యధి
కముగా నాదరింతురు. ఈ యావరణమునకు హేతువులను పెక్కురు
పెక్కు విధములుగా నూహించిరి. కావ్యరచనా యోగ్యతకై యిష్ట
దైవ ప్రార్థనాత్మకమైన ఒక అభ్యాసమని చాలమంది యభిప్రాయము.
అది త్రోసి రా జనరానది. ఈశతకములు మాత్ర మట్టివికావు. వీని
ప్రత్యేకత విలక్షణముగా గోచరించును. నారాయణదాస వ్యక్తిత్వము
నెఱిగిన వారెవ్వరైనను అభ్యాస మాత్రమనలేరు. ఆయన సహజ

పాండిత్య ప్రజ్ఞా! పాభవో పేతుడు. తొలి మలి పద్యములు ఓకే సమయ
మన వ్రాయబడినట్లుండుట వీరి సర్వప్రత్యేకతకు పరమో దాహృతి.
వీరి పద్ధతి యొక్కటి స్థిరమైనది. పద్యముగాని పాటగాని మాటగాని
వ్రాసినదానిని మరల మరల జూచి హెచ్చు లాచ్చులను సరిచేయునల
వాటులేదు. మహారణ్యభూమి వలెనే, నిమ్నోన్నతములతో సహజ
ప్రకృతివలెనే వీరికవిత్వము శోభిల్లు చండును, కృతిమత యనునది వీరికి
బొత్తిగా నచ్చనిది. సర్వ ప్రపంచ విషయములు వీరి బుద్ధికి గోచ
రించును. సాంప్రదాయికములు వీరికి నచ్చనిచో నిర్భయముగా నా
విషయము నుద్ఘాటించురు. సహేతుకముగ నిర్ధారించురు.

మహాకవులు కొందరు శతక రచనలు చేయుటలో తాత్పర్య
మేమియూ యని యాలోచించినచో స్వార్థబుద్ధికంటెను పరార్థబుద్ధియే
స్పష్టమగును. తా మేదైవముయొక్క కృపకు పాత్రులై కలిగిన బాధ
లను నివారించుకొన్నారో అట్టి బాధ లెవ్వరికినేని కలిగిన నా స్తుతులచే
నాదైవతములు ఆవారి బాధలు తీర్చునుగదా ! లోకమున కుపకరించు
నన్న మేలియూహయే ఈ శతకరచనకు కారణము. చూడగా మూక
పంచశతి యిట్టి దేకదా ? తత్పారాయణముచే బుద్ధిహీనులెందరెందరో
మహాకవులగుట లోకమెరుగునుగదా ! అట్టి మహిమగల శతక
సంపుటియీ పంచశతి.

ఇందు సూర్యనారాయణ శతకము మొదటిది. సూర్యనారా
యణుడు ప్రత్యక్షుడై వము. లోకమునకు ఆరోగ్యప్రదాత. నారాయణ
దాసులో వట్టి నారాయణుడుకాడు. సూర్యనారాయణుడు. ఇన్ని
సంబంధములతో ఈ శతకము సాగినది.

“ఆరోగ్యం బాస్కరాదిచ్చేత్ శ్రీయమిచ్చేద్ధతాశనాత్
ఐశ్వర్య మీశ్వరాదిచ్చేత్ మోక్షమిచ్చేజ్జనార్దనాత్

అను నభియుక్తోక్తి ప్రకారము సూర్యభగవానుని వలన నారో
గ్యము నొందుట మయూరాది మహాకవుల చరిత్రలు తెలుపుచున్నవి.

ఈ మహాకవి కేవల మారోగ్యమేకాక ఆరోగ్యాది మోక్షపర్యంతము సూర్యభగవానునే ఉపాసింపవలెనని తన సిద్ధాంతము స్పష్టపఱచినారు. సూర్యదేవుని నవరసమూర్తిగా చిత్రించుట మాత్రము ఈ మహాకవికే చెల్లినది.

“కమలాశీన్ విగసింపఁజేయునెడ శృంగారంబు, హాస్యంబు దుర్దమ మందేహ తమిసమారణమునన్, రొద్రాద్భుతో ద్వీర సంక్రమ బీభత్స భయానకంబులు లనత్కారుణ్యముం దావకీ నమహాభక్తులయందు, నస్తగిరి పొంతన్ శాంతభావంబు నీ వమరంజేయుదు నిత్యనిర్గుణుడవై హా : సూర్యనారాయణా :”

ఇది దాసుగారి పద్యతి. ఆయనబుద్ధికి అగమ్యములేదు. లోకము నందలి సర్వపదార్థములను మేధావి లోకోత్తరముగా సర్ది యనుభవించ వలెను. ఆమేధ వీరికి వలసిదంతయున్నది.

ఈ మహాకవి సర్వమతసిద్ధాంత సారసర్వస్వగ్రహణ పారీణత అబ్బురముగొల్పును.

“సరిగాబొద్దులు విన్నభావముగ. హంసల్సత్తుగా, దార్కికుల్ పరమాణుస్థితిగా, బహుప్రకృతిగా, బల్మారు సాంఖ్యుల్ సదాధర మీమాంసకులెల్ల గమ్మగ : బరంధా ముమ్ముగా యోగులం దురు, నేనో మఱిసీవే సర్వమని యందున్ సూర్యనారాయణా :”

దీనికిమూలము ప్రసిద్ధమైన శ్లోకమున్నది. నేనో మఱిసీవే సర్వమని యందున్ అచుట శ్రీ నారాయణదాసవ్యక్తిత్వము.

దాస నిశ్చయమిది

నీ దాసుండగు వానికాపదలురానేరా, వొకపబ్బినన్
సూరిన్నీకులు నిల్వనట్లు వడినెంతో దూరమైపోవు, త్వ
త్పాదాంభోరుహచింత నొషధము తప్పన్ లేదు పాయంబువే
రేదైనన్ భవరోగమూడ్చుటకుఁ దండ్రీ : సూర్యనారాయణా :

ఐహాకాముష్మిక సౌఖ్యదాతృత్వము సూర్యభగవానుని ధర్మ
మనిగదా వీరినిశ్చయము. వారి భక్తితత్పరతకిది పరమ దృష్టాంతము.

“ఉహాపోహలు శాస్త్రశోధనములున్ యుక్తుల్ క్రతుస్సానముల్
సోహమ్మంచువచించుటల్” వృధలు, సత్యంబున్ దయన్ గల్గియు
తాహంబొప్పగ భక్తితో భవదుదంచన్నామ సంకీర్తనం
బాహాసేయక మోక్షమబ్బుటెటులయ్యా! సూర్యనారాయణా!”

నిరంతర భగవన్నామ సంకీర్తనముకంటె మోక్షమునకు
సాధనమింకొకటి లేనేలేదని వారి విశ్వాసమును హుబముఖముల
చిత్రించి తెల్పినారు. నవ విధ భక్తులలోనిదగు సంకీర్తనభక్తి మూఢ
భక్తిగా తానుస్వీకరింపలేదు. ఈ గ్రంథోప సంహారమును తిలకింపుడు.

“అరయంగా సకలశ్రుతిస్మృతి పురాణాద్యర్థ సారంబులు
లబ్ధులు నాశక్తి కొలందిచూచి తుదికిమ్మై రూఢిగైకొంటి సం
సరణాంభోధిదరింపఁ జేయుటకు యుష్మద్భక్తి దప్పకన్య మీ
సరలోకంబున లేదు పాయమవి యన్నా! సూర్యనారాయణా!

ఇదివారి నిశ్చయము. సకలశ్రుతిస్మృతి పురాణాదులను మధించిన
వినూత్న విచిత్ర విశేష విజ్ఞానముతో మధింపగా నవనీతమువోలె
వెలువడిన పరమ సిద్ధాంతము భక్తి. ఆభక్తి నవవిధములు గావున
సంకీర్తన పరమమోక్షసాధనము.

“మోక్షసాధన సామగ్ర్యం భక్తిరేవగరీయసీ” అనియు

“భక్తిరేవైనం గమయతి, భక్తివశః పురుషః” అనియు

శ్రుతిస్మృతులు చెప్పుచున్నవిగదా! శ్రీమద్భాగవతాదులు
ఈ విషయమునే ఉద్ఘాటించుచున్నవి గావున శ్రీదాస భక్తి సిద్ధాం
తమున శాస్త్రీయము సర్వజన సంసారసంతరణ సదుపాయమనుటలో
సందేహములేదు.

ఇట్లే ఇందలి పద్యములన్నియు వినూత్నచిత్ర మహావిషయ ప్రతి
షాదకములగుటయేగాక సహజసుందరములు నగుట శ్రీదాస ప్రతిభకు

అపార వ్యుత్పత్తికి పరమ దృష్టాంతములు. అన్ని పద్యములు ప్రథమోదాహరణార్థములే గావునను, నిరవకాశము నెత్తిపై త్రొక్కుట చేతను ఈ గ్రంథ ప్రస్తావన నింతటి విరమింపవలసెను.

ఇక రెండవది మృత్యుంజయము. అనగా నిది నిజమైన మృత్యుంజయమే ! సంజ్ఞా మాత్రముగాదు.

మృత్యుంజయుడు పరమశివుడేగదా ? మరల నామధేయమున శివ పద ఘటనమేల ? దాసభారతి నిర్విశేషముగ దొరలివచ్చుననుటకు నామనసొప్పదు, — కావున మొదటి మృత్యుంజయ పదము విశేషణము. ప్రాకాశాయకరవ్యాధిలో నుండగా శ్రీదాసభారతి పరమశివుని స్తుతించినది. అది మృత్యుంజయమైనది. ఈ శతకమును ఎవ్వరు పఠించినను ఎంతెల్ల రపమృత్యుంజేతలగుదురు. కేవల మృత్యుంజయమేకాదు శివముకావలయు. కావుననే నామధేయము మృత్యుంజయము. సంబోధన, జగన్మంగళాత్మకమైన శివనామము సెబాసు !

తొలిపద్యమున సూర్యనారాయణ శతకమునకు వలెనే శ్రీకారాదులులేవు. శ్రీకారాదిగా కావ్యప్రారంభము అనునది సామాన్యము. కాని మహర్షి పూర్ణమగు హృదయముతో స్వామిసన్నిధికి పరువెత్తు దాసభక్తి పరమవిశిష్టముగా సంబోధించినది.

“ఓనాథ దీనరక్షక మానుగమముగావుమా !” మొదలు నూరవది యగు “శివ శివ శివ మృత్యుంజయ ! భవ భవ భవ పాపమార భక్తాధారా !” వరకు ఏకరూపముగా పరమార్థి బంధురముగా ఇష్టదైవస్తుతి విషయకమైన రతి సాగినది. ఇట్లు సాగుట మహాకవి లక్షణము. లోకీకములుగు కామక్రోధాదుల కతీతమైనపుడుగాని ఏనంవిధ మహాసిద్ధి కుదురదు. శాస్త్రవ్యుత్పత్తిగల మహాకవులు శాస్త్రీయ సంప్రదాయము లెల్లు నిశ్చేపింతుగో ఈ పద్యమునందు గోచరించును. పూర్వార్థమునందు శివ శివ పదములు నావృత్తము చేయుట. ఈయా

వృత్తి పరిసమాప్తిగోతకము. ఇంతకంటె చేయవలసిన స్తుతిలేదనుట. ఈ స్తుతియు పరిసమాప్తమైనదనుట. ఇట్టి చమత్కారములు దాస కవితా వాహినిలో కోకొల్లలు దొరలివచ్చును.

ఈ మృత్యుంజయము వారి సోదరులకు వ్యాధి సంక్రమింపగా వైద్యుల సాధ్యమనగా బంధువులు బిక్కమొగములు పెట్టగా నాడి సంచలన మపమార్గము పట్టగా నారాయణదాస మహాభక్తి ఈ శత కౌషధి సంజీవనీ మహామహిమచే సోదరుని పునరుజ్జీవితుని చేసుకొన్నది. దాసానుభూతియట్టిది.

ఒకపర్యాయము దాసుగారు బందరులో హరికథ చెప్పుటకు వెళ్ళినారట! అపుడు శ్రీవిశ్వనాథ సత్యనారాయణగారిత్తల్లి నాయనా! మట్టుపట్టినది వానవచ్చిన కథ యెట్లు జరుగునో! అనగా నారాయణ దాసుగారి కథగావున వర్షము రాదమ్మా! అన్నారట! వర్షములేదు. కథ లోకోత్తరముగా సాగినది. ఈ విషయమును శ్రీసత్యనారాయణ గారు వారేచెప్పగా మఱికొందరు పెద్దలతో గలిసి విన్నాను దాసభక్తి మహిమయట్టిది.

నిష్కృష్టము పవిత్రమగు నాభక్తిభావము ఈ శతకములో రూపుగట్టి ప్రవహించినదనుట సహజోక్తియేగాని మెచ్చుగాదు. ఈ శతకమెల్ల తనజోడు కవపాటకాడునైన సోదరుని రోగబాధ నివారణకై దాసహృదయము పడెడి ఆరాటము నూరుపద్యములలోను సాక్షాత్కరించును. “కృయాసిద్ధిస్సత్వేభవతి మహతాం.” అన్నసూక్తి కింతకంటె లక్ష్యమేమి కావలెను? ఇందలి పద్యములన్నియు మారేడు దళములవలెనే భాసించును. ప్రతిపద్యము విస్తృత వ్యాఖ్యానార్హము. వివరణము మొదలిడినచో మూల గ్రంథమునకంటె ద్విగుణముగా భారమగును. అన్నిపద్యములును శివమూర్తులే! ఏదేనినేని హెచ్చు లొచ్చులనలేము. అది దాస ప్రతిభ.

“ఇది బిరుదు నీదు భక్తుల
సదయత రక్షించినావు శంకరుడవుగా
పదునాల్గు భువనములలో,
బదపడి చాటుదునితన్న బ్రదికించు శివా!”

చిత్రము! భక్తులను రక్షించుట పరమశివుని బిరుదు. అనగా
అలంకారము. సేవ్యుల కింతకంటె ధర్మమేమాన్నది? అలంకారమేము
న్నది? దీని పదునాల్గుభువనములలో చాటుశక్తి మాత్రము ఒక్క
నారాయణదాస మహాశక్తిగే గలదు. ఇది వినిమయము. రక్షణమొకరి
వంశు, దానిని ప్రచారము చేయుట యొకరివంతు వీరిద్దరు నసాధార
ణులు. సేవ్యసేవకభావము ఇట్లుండవలెగదా!

చివర కొక్క సత్యమును చెప్పుచున్నారు దాసుగారు.

“సత్యము నీదగురక్షణ
సత్యము నీభక్తులెల్ల సౌఖ్యముఁ గొంటి
సత్యం బీశతకంబని
సత్యత నాయన్నఁబ్రోవు సర్వేశ శివా!”

ఈ శతకము సత్యమనగా శతకాను సంధాతలకు మహాఫలము
మృత్యుంజయాత్మకము తప్పక సిద్ధించునని పరమ ఋషివలెనే పుణ్య
మును అందఱకును పంచిపెట్టిడి బౌదాధ్యము దాసుగారిది.

మూడవది ముకుందశతకము.

ఈశతకారాంభమున సత్యనారాయణ స్తవమున్నది. ప్రతి పద్య
మునను నారాయణ శబ్దమున్నది. మకుటము మాత్రము ముకుందయని.
భగవత్త్వమేకరూపమైనను మూర్తులు తత్ప్రతిపాదక మంత్రములు
భిన్నములుగావున మూర్తి భేదము నంగీకరింప వలెను. తాత్పర్యము
సత్యనారాయణ శతకమేయయ్యును కందపద్యాంతమున నాగణము
అమకదుగావున మోక్షప్రతిపాదకతాద్యోతకమగు ముకుంద శబ్దమును
సంక్షేపణముగా మకుటీకరించి తమ తాత్త్వికతను స్పష్టము చేసినారు.

మొదలి శార్దూలముగాక సరిగా నూచ పద్యములు. అందరును తరించుటకీ కందములు వ్రాసినట్లు రచన ఫలమును పరబ్రహ్మసాక్షి కముగా పాఠకులకు ధారవోసినారు. బిందు పూర్వక దకారప్రాసతోడి పద్యము చినర కూడ బిందు పూర్వకద కారముతో నాగుట పద్యమున కొక అండును సచ్చును. ఇది కేవల శాబ్దికమే యయ్యును అప్రయత్న సిద్ధముగావున వాక్యార్థాపకర్షకము కాకపోవుట చేతను అధమము మాత్రము కాదు.

ఈ ముకుందశతకము కుందప్రసూన గుచ్ఛము నలెనే గుబాళించు చున్నది. విరజాజి పొట్లమునలె పరిమళించు చున్నది. ఇందం దెందెను సుఖంబంద భక్తియే యుపాయమని మదికి విందుగా కోగములకు మందుగా భక్తిని భావించి తరించిన మహాభక్తియోగి దాసు గారు.

“మందరధర! రారా! శ్రీత

మందరా! రార! పాపమర్దనరా! గో

విందా! రా! నారాయణ

కందశితానందామూల కందముకుందా!”

ఆటలు మిరగిన బాలకృష్ణుని బ్రతిమాలుచు పిలుచు యశోదా దేవి ఆరటము ఆప్యాయము ఆహ్లాదము ఈపద్యమున నాలుగు వైపుల జూచుచు పిలుచుటలు తోచుచున్నవి.

హరవిలాసమున చిను తొండనించి కథలో సిరియాళుని వంశిన పిమ్మట పరిమళివుడు పిలువుమనగా తల్లి గడ్గదకదగ్గళముతో “రారా వణిగ్వంశ వారాశి హిమధామ” అని దిక్కులుచూచి పిలిచింది. తత్తద్వ్యంజన పాకగంధిలములైన అవశుములతో వచ్చినారు. అట్టి పద్య ముదుగా గాన్పించు చున్నది. నే నరువది నాలుగు లఘువులలో మారాయణనే పిలువగా నీకంత సీపపద్యము కావలెనా అని శ్రీనాథుని నెట కారనూచు చున్నట్లున్నది. ఇద్దరు సార్వభౌములే గావున ఒకరి

నొకరు సరసములాడు కొనుట దొసగుగాదు. ఆసార్వభౌమునకు మీసలున్నట్లు నేనెఱుగను.

ఈ మహాకవి ప్రాసలను గాని ఉపములను గాని ఉత్పేక్షలను గాని లిండుకొన్న చో బండ్ల నుండి గ్రుమ్మరించినట్లేగాని మహామేఘము వర్షించినట్లేగాని వేసుగాదు. ఆసేతు శీతాచలము లిరిగితిరిగి అన్ని సారస్వతి ప్రక్రియలందును ప్రథమతంబూల మందు కొన్నవారే. పండ్లి కిలించి చిల్తమనుట వారెరుగని విద్య. సహృదయ మిత్రుల యెడల, నిగర్వులు నిరాడంబరులను నగు విద్వాంసుల యెడల వారుచూపెడి అపారగౌరవము అనన్యసామాన్యము, నాన్యతో దర్శనీయమును. ఒకటి రెండు పద్యములకే ప్రాసలందక గ్రుడ్లు మిటకరించి ప్రాసలే మార్పుకొనెడి నేటి చాలమంది కవుల కీశతకము పరమాశ్చర్యమును కలిగించుటలో వింతలేదు. ఇన్ని ప్రాసలును చమత్కారజనకములై సహృదయ విస్మయమునే గొలుపుచుగాని వచ్చినవే నచ్చుచున్నవని అసంతుష్టినియవు.

అన్ని పద్యముల వెనుకనుండి పురాణగాథలు తొంగిచూచును. ఉదా.

“బందెలిదెద నిను నెదనిదె

పందెము నీకంటె మొండివాడనురా! గో

విందుండా! నారాయణ!

కందలితానంద మూల కంద ముకుందా!

హృదయమున భగవంతుని బంధించుట యోగులచేతనై నదే గాని మానవులకు గాదు. ముగించుని హృదయమున బంధింతునన్న మాట సంయుమిత్య న్యోతకము. గోవిందుండా! అని సంబోధించుట మరింత విశేషము. ముగిందాన కాసంబోధన మిష్టము.

గోవిందేతి యవాఽక్రంద శ్శృష్టాహం దూరవాసిసమ్

ఋణం ప్రవృద్ధ మివమే హృదయాన్నాపరస్పతి”

ద్రౌపది గోవిందా ! యని పిలిచిన ఆ కేక ముకుందుని చెవులబడి అధమర్ణుని గావించినదట ! దీనికి తిక్కన “ఈగగరాని అప్పు” అని తెనిగించినాడు. అట్లే ఈ గోవింద పదముకూడ గోశబ్దాభిధేయార్థముల నన్నింటిని ఆవృత్తిచేయుచు అద్భుతార్థము నొసగుచున్నది. స్వామి దర్శన మిచ్చినను పోల్చుకొనలేక మఱపుచేయుట ప్రకృతిసహజమైన సత్యము. భగవత్తత్వము నెఱిగిన వారికందరికినీ ప్రపంచ మాసత్య మనియే తెలియునట ! గర్వనిరాసము భూతదయాభివృద్ధి వారికి పరమ సమ్మతములు. ఆయుశ్శేషమంతయు భగవద్గుణసంకీర్తనమునకే విని యోగింపజేయవలయునట ! ఇది భాగవతధర్మము. ఇదిగో !

“నీపాదకమల సేవయు

నీ పాదార్చకుల తోడి నెయ్యమ్మునితాం

తాపార భూతదయయును

దాపనమందార నాకుదయసేయగదే !”

దాసబుద్ధియు దాసకవిత్వము నీజాతివి. వారి కోరికచూడుడు ! ఎందైనను మిత్రులకందరకును భగవద్భక్తి నందింపుచునికాళిందీప్రియుని కోరుచున్నారు. ఈ శతకము వ్రాసి భగవదంకితము చేసి దాస హృదయము పొందిన యానందమునకు మేరలేదట ! ఇది సత్యము: సదా నందమును ఇంతలు వ్రాసి చిట్టచివర

అందఱు దరియించుటకే

కందము లాచంద్రతారకంబుగ మహిలో

నందెలుపుము నారాయణ !

కందలితానంద మూలకంద ! ముకుందా !

ఇది సర్వ ప్రపంచ సంసార సంతరణ వాంఛ. పరమ హంసలకు మాత్రము చెల్లినది. వీరికడచెల్లినది.

వీరు ఆంతరంగికపై రాగ్య సంపత్తి కలవారు. ఆశ్రమ స్వీకారము లేని వరమహంసలని నాతాత్పర్యము. ఈ శతకమెల్ల హృదయముతో

చదివిన నీయర్థము తెల్లమగును. ప్రతి పద్యము నారాయణ శబ్దాంకితము. మకుటము తదర్థవివరణము చేయుచున్నది.

ఆనంద కందము నారాయణుడే గదా! మిగిలిన యానందములు నిత్యములు గావు. అనిత్యములైన వాని ఆనందములుగా వేదాంతులొప్పురు. కావున పరమహంస సంస్కరణార్హమగు నారాయణ శబ్దమును పద్యాంతమున నిక్షేపింపక పద్యగర్భమున నిమిచ్చినాడు. ఇది వారి ఆంతరంగిక నారాయణ పరాయణతను అర్థతః ధ్వనింపచేయుచున్నది. ఇది కావ్యభాషలో ఒక విధమైన శిల్పరచన.

నాల్గవది వేల్పువంద. ఈ వంద పద్యములును గండశిలల వంటి సీస పద్యములు. ఈ వంద పద్యముల కర్తవ్య తడవులాడక చెప్పుట ఎంతవారికేని యసాధ్యమే! చెప్పినచో తెలుగు దేశమున వానికి తెలుగులో నికడోకా లేదు. ఇది నాటు తెలుగు. దీనిని పాఠ్యగ్రంథముగా కూర్చినచో తెలుగు వారికి చక్కని తెలుగు పట్టుపడును. కాని ఇట్టి గ్రంథములు నిర్ణాయకుల దృష్టి కెక్కవు. కష్టములేనికమ్మని పుస్తకములు విద్యార్థుల మనసుల నాకట్టును గదా! విద్యతా సంపాదనము నేడు వెనువెను కలె సది.

కవి సింహాచల నారసింహుని నూరు పద్యములలో స్తుతించుచున్నాడు. అన్నియు సీసములు. ఉక్కు కంబమున నలవోకగా నావి ర్భవించినవానికి సీసమున సాక్షాత్కరించుటలో సంశయమేమి? అచ్చమైన తెలుగు వృత్తము సీసము. నాటు తెలుగు భాష. అసలు తెలుగు దైవ మప్పన్న. కవి వెలితిలేని తెలుగు మొలక. సంస్కృత భాషకు మార్దవ మాధుర్యములు లేవని తెగువతో పలికెడి తెలుగు డెందముతోనే ఈశతకము నిడిచినది.

‘యశో వాచో నివర్తంతే’ అన్న ఉపనిషద్వాక్య మందుకొని దృశ్యము నదృశ్యమునగు పరమాత్మతత్త్వమును అనిదం పూర్వ ధోర

ణిలో వర్ణించినారు. తొలిచదువులే పరమాత్మను తెలియలేక మళ్ళినవి. వాని కందని నీవు నానాటు మాటల కందెదవా! నాటు మాటలతో మనకు అప్పల నరసన్న సందించినాడు.

“వీనులు లేకీవు వినెదు కన్నులు లేక కనెదు” ఇది పరమాత్మ యొక్క- సత్తను వర్ణించుచు అతీంద్రియములైన సర్వకార్య సమాచారములను వివరించుచుతి. అచ్చముగా తెలుగు మంత్రముగా ఆర్షదృక్కుతో ఉపాసించినారు. దాసనిశ్చయ మెంతనిక్కచ్చియో! పులిపాదుగు పిదుకబోవనోనట! పామునోటనైన చేయి నెట్ట వచ్చునట! మొసళ్ళ లేవున స్నానమునకు దిగవచ్చునట! పిచ్చికుక్కతో నేస్తము చేయవచ్చునట! నేను తప్ప మరేమియు లేదని కూడు కూటములకు మాత్రమురియూడు కొంటె మాటలు వినరాదట! భగవత్సంబంధములేని వాని సంబంధము పై కార్యములకంటె దుష్కరముగా నెల్లడించినారు. ఇదివారి పరమ నిశ్చయము. వెచుకటి కవులు కూడ ఈ నిశ్చయమును నెల్లడించినారు. కాన హృదయదఘ్నముగా ననుభవింపక అందలి మంచి చెడుగుల నాకళింపుజేసి కొనక దాసభారతి నెలువడదు. పరప్రశ్నయ నేయబుద్ధి వారికిగాదు సరిగదా వారి శిష్యులకు కూడలేదు అంతటి స్వతంత్ర నిశ్చయముగలవాడు. అంతటి నిగర్వి. అంతటి రసోన్మాది. అన్నివిధములైన దినుసులు సమ్మేళన కలవాడు ‘నఘాతో నభవిష్యతి’ గదా!

దాసచి తవృత్తి ఎంతచక్కగా తీర్చబడినదో,

“అక్కటా : యాయాస్తి తక్కువ పోతర

మెక్కువ బ్రదుకు నాకెట్లువచ్చె ?

నీపవి కాదిద్ది నేఁ గ్రొప్పునన్ సల్పు

కొన్న సేగికి మారు కుడుచుంటిఁ

తనుగట్టుకొనఁ ద్రాళ్ళు దాఁదెచ్చుకొన్నట్టు

కోరి యీ చిక్కు తగుల్చుకొంటిఁ

దిమ్మడు సీలూడఁదీసిన తీరున

నే నిట్ట పంటఁ గట్టెడపుకొంటి
ముదిసియున్ జెడ్డవాడుకన్ వదలకుంటి
బిడెమెదసి తగవరిలాగు ప్రేయచుంటి
నీగడుసు వెట్టివానిసీవేరెదెట్లు!"
రెంట త్రాగుడు తిండి మెట్టంటు వేచ్చు :

గడుసు వెట్టిదనము. గడుసుదనము, వెట్టిదనము. రెండునున్న
వాడే? కావుననే నీవెట్లెలికొందువయ్యా! గడుసుదనమును సింహ
ముఖముతో మాన్చి, వెట్టితనమును మానవ దేహముతో మటు
మాయము చేయుమని యభ్యర్థనము. చాల చిత్రముగ భావమును
ప్రకటించుట దాస సహజశక్తి. కంట తడిరాదట! పొడిపొడిగా
నేడ్వ చేతకాదట! వట్టిమాటల బంజారముగాదురా బాబూ! పొడి
యేడ్పులు నా చేతగావు. నేను బూటకములవాడను కాను. ఆర్ద్ర
హృదయముతో పరమార్థితోనే నిన్ను పలుకుదును. పాడుకొందు
ననుట.

మంచి నడవడి లేకపోయినచో భగత్పాతాళము కలుగదని
ఉపదేశము. ఈ పద్యము ఒక గంజరువు. అనుకొన్నట్లు శబ్దములు హత్తు
కొని యొదుగుట కవిపురాసుకృతపరీపాకము.

“దండము దండము దండము దండము

దండము వలమురితాల్ప ? నీకు.

జోహారు జోహారు జోహారు జోహారు

జోహారెరచిదిండి సూడ ! నీకు

గొండీలు గొండీలు గొండీలు గొండీలు

గొండీలు కడలి యల్లుండనీకు

కైచాపు కైచాపు కైచాపు కైచాపు

కైచాపసరిఁబుట్టుకంటి ! నీకు

అలకాపరి దీవెలకోల నీకు

మోడు పోయట్లు చెమ్మటలాడనీకు

మఱిమఱియు మొక్కులో పెరుమాళ్ళ నీకు

రెంట్రాగుడు తిండిమెట్టంటువేల్పు ।

ఇందు పదముల పొనరు క్త్యము తద్దత్తమైన భావనై రంతర్యమును
స్పష్టము చేయుచున్నది. దాసదృష్టి విశేషమిది. ఎన్నివిధముల పద్య
మును మలచి విరిచి మఱిచి వ్రాయవచ్చునో అన్నివిధముల వ్రాయగల
శక్తి దాసశక్తి.

చివరిపద్యములు అచ్చమగుత త్వముచు భక్తినిచాటును. సాంసా
రికములైన పరిస్థితులన్నియు కల్లసంజాలుములైనవి. ఇదివట్టి నూటగాదు.
అను భవముతో పండినమాట. ఆపంటకు తరువాత పద్యము సాక్ష్యము.
సమత్వబుద్ధి.

“విద్యావినయసంపన్నే పండితే గవి హస్తినీ
శునిచైవ శ్వపాకేచ పండితాన్సమ దర్శినః”

“సమశ్చత్రౌచ మిత్రేచ—ఇది పరమవైరాగ్య సంపద. ఈ
సంపదకు వైరాగ్యము బీజము. కావున నీ పద్యములు కేవల వాచనిక
ములుగాక అనుభవ పూర్వములనుట కుదును కొనుచున్నది. నీరీతి త్వ
ము భక్తి ప్రధాన మంటినిగదా! చివరికి వారు శ్రీనారసింహుని కోరెడిది
ఒక్కటే! అది ధ్యానభక్తికాదు. అనన్యభక్తి. అదినిజముగా నొక
వెట్టి. అదిలేక ముక్తిలేదు. తన ఆరాధ్యదైవమును పసికందునువలె,
స్నేహతునివలె, సోదరునివలె, తండ్రివలె, దల్లివలె, భర్తనువలె,
ప్రభునివలె, ఉపచరించుట. ఉపాసించుట

“నా ముంగిటన్ నియ్య నాయనా : నీకునే

బోయుదు నాబాదీ పొట్టనిండ

నాపాలికిన్రమ్ము నాయనా : నిన్నుమ

లాకలోముంచి నీకాకమాన్తు

నాకుఁగెన్పించుము నాయనా : నీమేను

నిమిరి నీబడలికల్ నెట్టివెతు

నాచెంత నుండుము నాయనా : యనయము

నన్నులాగున వినునాచుకొందు

చెల్లబిడ్డలనాట్లు కూర్చెట్ల పలి నుండుతోనుండివేనాటి నుండి యిట్లు

లానుమికనై న నాపక్కపానికంటు రెంటి త్రాగుడు తిండి మెట్టంటువేర్పు.

ఇది నిజమైన కవికిగావలసిన యాత్రి. భాగవతమున నడుగడున ప్రత్యక్షమయ్యెడి భగవద్విషయకరతి. ఇదివీరికి పుట్టుకతో బట్టినది. ఎరువుకాదు.

శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారి మాస్వామిలోని యీ పద్యము గుర్తునకు వచ్చును, పౌర్వాపర్యముతోనిట బనిలేదు. ఏక జాతి ప్రయుక్తమగు భగవదుపచారరూప మనోధర్మమును మాత్రమే మనవిచేయుచున్నాను.

“కరితో ట్టుట్టము కొంగుతో పునుక భిక్షపాత్రచేబూని సం
స్కరణం దించికలేమి మైజడలమూగన్, దొడ్జ పెల్లాకటన్
సురుగన్ ముమ్మొన కట్టతో (చెడుముకొంచున్ లచ్చిగేహంబుముం
డర నిల్చున్ భయదీయభిక్షకత కంతంబెప్పు ? విశ్వేశ్వరా !”

ఎందరెందరో పరమశివుని భావించినారు. ఆ శివమూర్తిని ఆ ఆదిభిక్షుని బైక్షవృత్తికి జాలిపడిన వారెందరు? అంతటి పరమూర్తి పూర్ణమగు హృదయమెందలు కవులకు కలదు? సరిగా ధూర్జటి తిన్నని ముఖమున జాలిపడినాడు. వీరు స్వయముగానే జాలిపడుచున్నారు. దాసకవిత ఉత్తమజాతిది. మహాచ్ఛబ్ద విశేషణ యోగ్యమనుటకు ఇంతకంటె ఉదాహరణ మేమికావలెనో !

ఉపసంహారములో కవి స్వస్థభరత్వము స్పష్టమగుచున్నది. నాటుమాటుతో చెప్పినయిగ్గా ! నాలోటునెంచవద్దు. నానోరు పొలుగునోరు. ఇంకొకటి నానోటరాదు. వచ్చేనేని సహజముగా

నుండదు. నీ వచ్చమైన తెలుగు దయ్యమవు. — కాని ఒక్కటి. నా కేది లెస్సయో ! ఏదికాదో నేనెలుగను. నాయం దేదొసగుండెనో గుణముండెనో నేనెలుగను. నీవే గ్రహించి నాకు కావలసిన కోరికను ప్రసాదింపుము. ఎల్లప్పుడు నిన్నిట్లే పాడుకొనుచు నాడు కొనుచు చూరేండ్లు హాయిగా బ్రతుకనిమ్ము. ఇది దాస ముగ్ధహృదయ లక్షణము. మోక్షము కోరలేదు, కోరనక్కరలేదు. ఇంతకంటె మోక్షమున కధికారి యెవ్వడు ? అది స్వామికి తెలియదా ! కోరని కోర్కెనెనరుతో నొసంగుమనుటలో నిదిచిత్రము ! దాసుగారు సంసారమునకై తాపత్రయము పడినట్లు కన్పింపదు. వారు యోగినైఖరి భూత భవిష్యత్తులను దర్శింపగలవారు. తాను కవియై పుట్టినవాడు గావున తరువాతి వారికి వలసినంత స్తోత్రసంపదను త్రవ్వియిచ్చినాడు

ఐదవది సత్యవ్రతి శతకము. పద్యసంఖ్యా విశేషమును పురస్కరించుకొని లాక్షణికవచనము నందుకొని శతకమని న్యవహారము సిద్ధము. శతకముగాక మతేమగునో యన్న అద్వితీయ దాస ప్రతిభా నైదువ్యముల కెత్తినమణి ధ్వజము; సమస్యాపూరణము.

చాలమంది యవధానుల నెలుగుదుము. మహాశుకవుల నెలుగుదుము. ఒక్క సమస్యను పూరించుటకే జన్మమెత్తినంత పని యగును. ఒకటి రెండు విధములుగా పూరించు నప్పటికే తడియారును. ఇదేమియో కాని ఒకే సమస్యను నూరు విధములుగా పూరించుట మానవసాధ్యమా ! నాకు మాత్రమిది ! పశ్చిమే !

ఇట్టి విషయమున ఒక సమస్యను నూరువిధములుగా పూరించి సెబాసని పించుకొను నట్టి సామర్థ్యము నాయెఱిగినంతలో దాసుగారికే యున్నది. తడవు కొనకుండ ఒక్క ప్రాసతో వంద విధములైన విషయములను తెచ్చి పూరించుట. ఆపూరణలన్నియు నందదుగులు గాక రమణీయములుగా నుండుట ఎంత అద్భుతము. భారతీచరణ మంజీరి ఝళంఝారావములేగాని ఇవి పద్యములా అనిపించుట ఎంతసుకృతమో !

సమస్య పూర్ణకాంత్యమైనను నీతి బోధకమగుట చిత్రము! కావుననే దీనిని ప్రత్యేకముగా గాక శతక సంపుటిలో చేర్చుట. ఎన్నిలోకానుభవములు' చమత్కారములెన్ని? సత్యప్రకటనములెన్ని? ఆతీరులు గమనింపుడు. ప్రాసలవలెనే ఉపమానములు గూడ కుప్పలు తెప్పలుగా దొరలి వచ్చి పడుచుండును.

“బ్రతుకున సుంకంబెటుగక
స్వతంత్రరాజ్యము సేయు ప్రభువు వలె, పతి
వ్రతవలె సహజకవి వలెన్
సతతము సంతస మొసంగు సత్యవ్రతికిన్”

సుంకనూసపడని స్వతంత్రరాజు వలెను, సహజకవి వలెను సత్యవ్రతికి సంతసమిచ్చుట! ఈ సమస్యలో కర్త సతతము అను శబ్దము. ఇది అవ్యయము. తెలుగున ముప్రత్యయము వచ్చినది. ఈ సతతశబ్దము త్రికాలార్థ గర్భితము. ఇది సత్యవ్రతికి సంతసమును కూర్చును. కాలమెట్లు కూర్చును? కాలా భిన్నమైన దైవము కూర్చును. దాసుగారు దేనినైన సహించురుగాని అసత్యమును సహించరు. సరిగా తిక్కన్నగారి తీరు కూడ ఇట్టిదే! వీరిరువురు వ్యాసహృదయ మెరిగిన వారు.

“నడవడియను మున్నీటిం
గడవంబెట్టంగ నోడకరణిం దగి తా
నొడ గూడుననిన సత్యము
గడచిన గుణ మింక నొందు గలదే యరయన్—
“సర్వ తీర్థాభిగమనంబు సర్వవేద
సమధిగమము సత్యముతో నమముగావు”

ఇది సోమయాజిసూక్తి. ఆసూక్తికి ఈ నూరుపద్యములు వివరణము. అని తాత్పర్యము. సత్యవ్రతి హృదయము స్వతంత్రప్రభువు వలె నిర్భీకమై, పతివ్రతవలె ధర్మాధారమై, సహజకవితవలె సత్యాసంద

మయమై యలరాకుటలను చక్కగా చిత్రించినాడు. ఈ మువ్వధము
లైన యానందములు చిదచిదీశ్వరానంద సహవ్రతములు. దాసభారతి
చిత్రముగా మహావిషయములను పాఠకహృదయముల హత్తించును.

అసత్యవచనుడు తేలుకాటువలె కన్పించకుండ మిక్కిలి బాధిం
చునట. ఆ బాధ ఓర్వరానిది. అప్పుడు మంత్రమహిమ కావలెను.
అనగా అసత్యములాగువాడు వానితోవన వాడు ఇచ్చనచ్చిన దబ్బర
లాడుచు పోగా అవి తేలు కాటువలె సజ్జనులను బాధించి తీరునుగదా!
అప్పుడు అసత్యములు విన్న వాడు నిదానించి యాలోచించవలెను. మంత్ర
శబ్దమునకు దేశతా విషయక వర్ణాత్మకత్వమేగాక ఆలోచనమన్న
యర్థము నున్నది. ఆలోచించి నిజమెఱిగి వానికి మంచి సంతోషమే
కలుగును. దుర్బలుడైన వానికి పుండు లేచిన అది క్రమముగా వ్యా
పించి ప్రాణాపాయము కలిగించినట్లే అన్యతవాక్యము ప్రాణహాని కలి
గించి తీరును. — అసత్యము మెల్లగా చోటు చేసికొని క్రమముగా గోగము
వలె వ్యాపించి పుండయి ప్రాణములు తీయుననుట అనుభవ దూరము
కాని విషయము.

కొన్నిలోపములను నిర్భయముగా చాటుడి ధైర్యము దాస
భారతి సామ్రే!

“క్రతువు మిషపెట్టి ధనముల

నతి నిపుణతఁ జెనటి కూర్చి యారికి నగలన్

మితి మీఱఁ బెట్టి పొలియఁగ

సతతము సంతసమొసంగు సత్యవ్రతికిన్”

వీరిహృదయము హింసాత్మకములైన క్రతువులను మెచ్చదు.
వీరి వాఙ్మయములో పెక్కుచోట్ల నీ విషయము ప్రస్తుతము. హింసా
రూపదోషమే గాక, యజ్ఞము మిషతో సంపాదించి దానికై వినియో
గింపక భార్యకు నగలు చేయించు కొనువాడు ఎన్నడేని నీచముగా
మరణించునట! — అప్పుడు సత్యవ్రతికి సంతసము.

“యతి వేషమ్ముంగైకొని

మతిహీనుల చెదరగొట్టి మాటున ధంభుం

దతిభోగముల కృశింపగ” — సత్యవ్రతికి సంతసము.

అదికిన బూడెద పట్టెలు, ఉదికిన మడినోనతి పొత్తులు; నది
స్నానాదులు సత్యముతో సమములుగావు. అని వీరి సత్యసన్నిహిత
సిద్ధాంతము. మతి దంభముతో కావించెడి చక్రాంకితములు; హోమ
వ్యాజమున కావించెడి పశుహింసలు సత్యఫలము నీయజాలవు. ఇది వీరి
సిద్ధాంతము.

ఇట్టి క్రమముతో నీ వంద పద్యములు సమస్యా పూరణ రూప
ముతో శతకమై నీతులను ధర్మములను లోకమున కందించు చున్నవి.

ఇది పంచశతలోని విషయము. దాస పంచశతి లోకతత్త్వమును
దైవతత్త్వమును మానవ మనస్తత్త్వమును చక్కగా చిత్రించినది. దాసు
గారు చిత్రింపలేని దేదియు లేదని నానమ్మిక. ఎంతటి మహావిషయమున
నైన అలవోకగా ప్రస్ఫుటింపజేయుగలరు. ఇది పుంభారతీ స్వరూపము.
నానా విధరసవత్కలా సర్వస్వ మణి మంజూష దాసుగారు. ఒకపుడు
బ్రహ్మకును సరస్వతికిని ప్రణయ వివాదము పొసగినది. బ్రహ్మ కొంచెము
తొందర పడినాడు. సరస్వతి కొంచెముగా గర్వించినది. ఎవరి ఆత్మ
విశ్వాసము వారిది.

‘నాయవి నాల్గు మోములు’ అన్నాడు ‘అవునా’ అని అనహేళ
నాభివ్యంజకమందహాస మొలికించినది. ‘ఎటు ముద్దిడెను?’ ఇది బ్రహ్మ
ప్రశ్న. ఇప్పటికి బ్రహ్మమాట నెగ్గినట్లే యున్నది. విజయ సూచక
మందహాసమున చేసినాడు. సరస్వతి యనంత ముఖయన్న సంగతి
ఆసమయమున బ్రహ్మమనస్సున మెదలలేదు. ‘అనంత ముఖన్ ననునెట్లు
ముద్దిడంబోయెనొ’ వాణి పరిహాసించినది. అప్పుడు చతుర్ముఖుడు గితుర్ము

ఖుడైనాడు. ఎవ్వరికిని జెప్పికొన వీలులేదు. గృహకలహము, అందును ప్రణయకలహము. ఉన్నట్లుండి నలున నారాయణదాసైనాడు. సరస్వతి సిగ్గు బరువున తల వంచినది. జతాస్మియన్నది. ఇది దాసత్వము. ఇది మధుర సరస్వతీ మనస్సువలన వికసిత పుండరీక మధుర మాధ్వీక ప్రపంచము. బ్రహ్మ ప్రపంచములను ఉపదాన కారణ సామగ్రీ సముల్లా సముఖో చిత్రింపగా; మధుర సరస్వతి మనోహర సభావ ప్రపంచమును సృష్టించి ముగ్ధుల మూర్ఖుల విలాసములను చిత్రించినది. ఈ చిత్రణ అపూర్వచిత్రణ. రసవత్కల్పనా పరమోదాహరణ భూమి. కవి సహృదయు లక్కడనే కదా విశ్రమించుట.

దాసుగారట్టివారు. దాసభారతి యిట్టిది.

“ప్రాంకులభ్యే పరే లోభా దుద్బాహురివ వామనః

అన్నట్లుగా నాకు మిగిలిన పనికి నేను బూనితిని. ఎంత నిర్వృత్తిచితిన్? కలన్? నేనెగలుచు. పెద్దల యాదేశమును సంపాదించితిన్న సంకోప మేగాని వేరు కాదు. సమగ్ర సందర్భము చేయలేక పోతిన్న బెటుకు నాకులేదు. శ్రీవిశ్వనాథ సత్యనారాయణగారే యిట్లన్నాడు.

“ఈయఖలమ్మునందు. బరమేశ్వరుఁ డెట్లు నిల్చియుండెనో ఆయఖలమ్ము వచ్చి తనయంతన నుండెన ఆదిభట్ట నా రాయణదాసులో హరికథా కృత భారతి సర్వశిల్ప విద్యాయుతి సంస్కృతాంధముల యాకృతియై పెటమూర్తులై మఱిన్”
అంతవారట్లనగా నేనే మనగలను?

“దాసభారతిని వర్ణించు నందునా? మధుర సరస్వతి మాధుర్యము నగ్గించి మూగవోవనో?

నాయన నాల్గు మోము ‘లవనా’? ‘యెటు ముద్దిదె’ దంచు నల్వ అ ప్యాయముగా హసింపఁగి, — ‘అనంతముఖన్ నను నెట్లు ముద్దితం

బోయెదో' అందు చెల్వనగ: 'మద్దిదెదన్ గను' మంచు గల్వ నా
రాయణ దాసుగగ-ప్రపనందు సరస్వతికిన్-నమస్కృతుల్

ఇక సెలవు.

అది బ్రహ్మ సభ. ఉష: కాలము.

ఆ ప్రదేశము చూచిన గురుతు నాకులేదు. ఏదో చిత్రమైన
ఒక అనుభూతి. అట తమస్సులేదు. దుఃఖము లేదు. అలుపులేదు.
ఆత్మానంద కరమైన ఒక సన్నివేశము. దూరదూరముల నుండి
ఉదాత్తానుదాత్త స్వరీత మనోహరమగు వేదధ్వని వినిపించుచున్నది.
ఆధ్వని తరంగములలో నాయాత్మ మంద పవనడోలా విహార సంతృప్తి
కుసుమసుకుమార పరీమళ రేఖవలె పరవళించుచున్నది. అది సార
స్వత మూర్తులు కూడిన ఒక సభ.

ఏ దేశమునందేని ఏభాషయందేని విద్రోహాత్మకములైన పరిణా
మములు ఏర్పడినచో నట్టి సభ జరుగును. ఆ సభకు సర్వపేదాధికారి
యగు బ్రహ్మయే అధ్యక్షుడు. శ్రీనైకుంతమున పరమాత్మకు నిత్య
సేవా విశేషముల నిమగ్నులైనవారు సైతము ఆసభకు వత్తురు. అది
ఆసభతీరు. ఈ విషయమంతయు నాకంటె ననుభవముగల పెద్దలు
చెప్పుకొనుచుండగా నేను అచటనే వింటిని. ఆ సభను తప్పక దర్శింప
లెనని యుత్కంఠ పెరిగినది.

ఎంత నడచినను ఆసభ దగ్గరయైనట్లే యున్నదిగాని దూరముననే
తోచుచున్నది. తేజోవేగముతో తొందరించితిని. ఆసభ తీరు ప్రదే
శము వద్దకు చేరితిని. నావంటి వారు చాలమంది సభా సందర్శన
సముత్కంఠతో వచ్చిచేరిరి. వారందరు ఎన్ని దేశములవారో ! ఎన్ని
భాషలవారో ! చెప్పలేను.

గంధర్వులు కిన్నరులు కింపురుషులు మొదలగువారు విచ్చేసి నట్లు రామాయణభారత గ్రంథములలోని వర్ణనలనుబట్టి వారి రూపులనుబట్టి గ్రహించితిని. మందాకినీ చామికర తామరస గంధబంధు రోదారములగు దీవ్యవాయువులు నూతనోత్తేజముచు కలిగించినవి. పుణ్యప్రవాహముల స్నానములు చేసినట్లెనది.

అంతలో “ఏతత్సమగాయన్నాస్తి.” మొదలుగా ప్రైత్తిరీయము నందలి విధానముతో సామగానము ప్రారంభమైనది. ఋషులు గేవతలు వరుసలుగా వచ్చి సభ నిలిచుచున్నారు. ఆ సభలో శాస్త్రార్థము ప్రారంభమై క్రమముగా కావ్య పరీక్షణమువరకు వచ్చినది. అపుడు నారాయణ తీర్థులవారు, జయదేవులు లీలాశుకులు, బోతన్న, రూప గోస్వామి ప్రభృతులు కొందరొకచో దర్శన మిచ్చినారు. కృష్ణలీలాతరంగిణి గీతగోవింద కావ్యములనుండి గానముచేసిన పిమ్మట తుంబురు నారదులు విచిత్రమైన ప్రశ్న వేసినారు. మోక్షమునకు శాస్త్రములు సాధనములా? భక్తియూ? అని. అట్టి వరకు తదేక బుద్ధిగా నున్న సభ కించిచ్చలితమై సమాధానమునకై బ్రహ్మనాలుగు ముఖములవై పు నిశ్చలముగా చూచుచున్నది.

బ్రహ్మ నాలుగు మూలలు కలయజూచినాడు.

ఎక్కడనుండియో శంభో యను కేక వినిపించినది. అది మానవ మాత్రులైన వారి కంఠమునుండి వచ్చెడి ఆర్తితో నిండినకేక. ఆధ్వనియే వాయుతరంగములలో తారాడినదో ఆ వాయుతరంగములు సభలో వ్యాపించినవి. ఆగాలితాకిడికి వీణలు మ్రోగినవి. మద్దెలలు ధ్వనించినవి. తంబురలు శ్రుతులు సరిచేసికొన్నవి.

అంతలో నొకమూర్తి ప్రత్యక్షమైనాడు. పెద్దమీనాలు. గిరజాల జలపాలజుత్తు పీనకవాట వక్షము. హంసల వృషస్కంధము. పీవరాజానుబాహుభుజములు. ఫాలభాగమున కుంకుమబొట్టు. నడుమున

కాసె. చెంగావి పట్టుపుట్టము. కాళ్ళ గజ్జయలు. పురుషమోహనా
కారమైన ఒకవ్యక్తి.

ఆయనయే నారాయణదా సనిపించినది. ఒక యామమాత్ర
కాలము సంస్కృత భాషలో హరికథామృతమును వర్ణించినదా మహా
పురుషమేఘము. బహ్మ నాలుగు ముఖములతో నెనిమిది కనులతో
మహానందము నభివ్యక్తము చేసినాడు. నారి యన్నదమ్ములు వచ్చి
నారు. ఎపుడో తాను మహాశుభోరణిలో వ్రాసిన చెప్పిన పంచశతిని
వినిపించినా డామహాకవి. ఆసభకు తెలుగుతోనంత పరిచయములేదు.
సంస్కృత సమాసముల నానందించి మెచ్చినారు.

ఆదర్శనము దర్శనమే! నేను దార్శనికుడనుగానుగదా! సంగీతమా!
నాట్యమా! వీణావాదనమా! మృదంగనిస్వానమా! కవిత్వమా!
శాస్త్రతత్వ వేత్తలయీ! హరికథా రచనమా! ప్రవచనమా!
అచ్చమైన సారస్వతమునై దాసుగారు. పనితనమున గలిగిన శిల్పదర్శ
నముకంటె నీదర్శనము పరమోదాత్తసుందరము.

చిత్రము! మరల నెళ్ళునపుడు వారు జయదేవాది మహా పదకవి
సమూహములో నడచుచున్నారు. నేను 'దాసోహ'మంటిని. 'నారాయణ
దాసోహ'మన్నారు వారు. ఒకని మేషము వారునన్ను, నేను వారిని
తెప్పవాలృక చూచికొంటిమి. ఇప్పుడు మీ శతకములకు పీఠిక వ్రాయు
చున్నానంటిని. చిరునవ్వుతో దాసదర్శనమైనది గదా అన్నారు.
ఇది దాసదర్శనమైనది.

నాయందలి నిర్వాజ ప్రేమతో ఆదరముతో ఈపీఠికారచనా
గౌరవమును నాకు దక్కించిన శ్రీ కర్రా ఈశ్వరరావు గారికి ఆజ
న్మాంతము కృతజ్ఞుడను. ముద్రాపకులు శ్రీ కర్పూరపు రామకృష్ణ
మూర్తిగారు ముద్రాపకప్రశస్తి కర్తలు.

“సరస్వత్యాస్తత్వం కవిసహృదాయాఖ్యం విజయతే”

కోగంటి సీతారామాచార్యులు

శ్రీ ముప్పానామిడి గారయనామ

ముట్టిగోచిపెట్టి మన్నెస్వరముల
గోలబలాదూరను వేర్పుకామ

శ్రీ

సూర్యనారాయణశతకము

- మ॥ ప్రత్యక్షంబుగనీవుబోక మలసింపం బెంపఁద్రుంపంబో
విత్యంబుండొడఁ గాంచుచుండి యుజనుల్ని తక్తురైయుండఁబో
కత్యంతంబును లేనిదై వముల నూహంబున్ని నేనింతురో
స్తుత్వప్రాభవయే మొకోభువనబంధా సూర్యనారాయణ॥ 1
- మ॥ అరవింద ప్రియనీవుదూరముగు నష్టయ్యయ్యోదు ర్దాంతదు!
స్తర ఘోరాంధతమిస్రమగ్న మయిభూతవ్రాతమా సత్పరం
పరలబొందును నీదుతత్వమెడలిం పన్నర్వమున్నూ స్యమా
నరయన్నీ వెచరాచరంబులు మహాత్మా సూర్యనారాయణా 2
- శ॥ జారుల్పోరులు విద్రలుంగలలు కాసల్వాతరోగంబులు
న్మారకూరశిలీముఖ ప్రబల సంకాపంబులున్ ఘోఘూర
కారావంబులు దిగ్భ్రమణ్మణిమరూహల్పిడలుం బూచులు
స్నీరమ్యాతపమందుఁగల్గు తెటుతండ్రీ సూర్యనారాయణా॥ 3
- మ॥ వనజంబుక్కునునిచ్చిచూడ గలువల్వాడన్దమంబూడఁజె
ల్మినిజక్రంబులుగూడఁ దెమ్మెరలకున్లేదీగెల్లాడవే
డ్కనునానావిధపక్షి సంఘములు పొడన్దాపసు లేవఁడనీ
వనురాగంబునఁ దూర్పునఁబొడమెతయ్యా సూర్యనారాయణా॥ 4
- మ॥ నలునైనంభువిలోనఁజూపి పరిమాణం బెంబయోకల్గుచు
క్కలకుండాబొసరించి భూమిజలమింకంజేసి ధారాధరం
బులమింటం గలిగించి కూన్యముననుం బొక్కిరిఁగిల్పించురా
యెలమిన్నీకర కౌశలంబహుహమాయా సూర్యనారాయణ॥ 5

- మ॥ తమముంగొట్టు పిరంగిగుండయవధూతల్పోవుతై వల్యగే
హమణీవృత్తనిదానమాసకలరో గారణ్యదావాగ్నిచ
క్రమమందేహధరాధర ప్రబలవజ్రంబాత్రిమూర్తి స్వరూ
పమయింకెట్టులనిన్నుఁబిల్వఁగసప్పాసూర్యనాయణా॥ 6
- మ॥ అవురాయెట్టమతాబుపోల్కినుదయాస్తాద్రిద్వయిందేరివి
న్నువిలోకింపఁగవచ్చుఁదక్కునభమందుంజూతశక్యంబుగా
దువివేకింపఁగదాల్కవార్ధకము లెందుంజల్లగానుండియి
బ్బువిసంతాపముఁజేయలేనిదినిజంబోసూర్యనారాయణా॥ 7
- మ॥ నిరతంబున్నినుఁగొందఱజ్జజనులగ్నిదావ్రకంబంచుఁకొగొం
దఱులోకాయతనేత్రమంచుమఱికోంధర్తప్తసౌవర్ణతా
సురగోళంబనికొందఱున్ద్యమణివంచుంబాపురేపోల్పుచుం
డిరిజాత్యంధుబుదంతినాధువలెఁదండ్రీసూర్యనాయణా॥ 8
- మ॥ తొలికంగెద్దియు లేనిసేకిరణసందోహాబువాశ్శీకరం
బులనానావిధవర్ణయు క్తమగునప్పోల్కినిన్నిరాకని
ర్మణిర్లేపితనిత్యరేవఁపరబ్రహ్మంబునీవయ్యుని
మ్మలమాయఁబలురూపులంజెలఁగెదబోసూర్యనారాయణా॥ 9
- మ॥ ఉదయాద్రిన్నినుఁజూచినంతవెఱనెఁతోపాఱుచీఁకట్టువెం
టఁదగుల్నీపభకోడివానిదగుకూసల్పదులన్నీడలై
నెదుగన్వానినిరేయితల్లికడకో హూతూర్పురంబంపునీ
దుదయన్నాతరమాగణింపగుణసింధూసూర్యనారాయణా॥ 10
- మ॥ సహజంబెప్పరికై నవృద్ధియునునాశంబంచుసూచింతునీ
వహహాతూర్పునఁబుట్టిపశ్చిమముంనందస్తంబునుంబొందిప్ర
త్యహమున్లోకవిదంబనార్థమయినిత్యాద్వైతభావంబున
వ్రహ్మనోప్పారియు వేసకఁదవయియన్నాసూర్యనారాయణా॥ 11

శా॥ నీవొక్కంశవనాదికారణః శవున్నీమాయసంభూతులౌ
జీవులజ్ఞానందుసర్పమటుయోచింపంగవిత్వప్రమో
దావష్టబ్ధజగంబునందుభ్రమచేనత్యంతమునోకము
న్పావెంతు రైలిపందియునైలియక బాసూర్యనారాయణా॥ 12

మ॥ ఒకచోమందతయొక్కచోనమతవేరొక్కంటఁదీక్షిత్యమిం
కొకచోనన్నియునుంగ్రమంబుగనదాయొక్కొక్కచోఁగల్గియు
'నృకటాభావమదృశ్యదృశ్యగతియున్పాపించుజ్ఞానంబునీ
యకలంకద్యుతిమాడ్కినిజ్జగతిసయ్యాసూర్యనారాయణా॥ 13

మ॥ కమలాశిన్వికసింపఁజేయునెకశృంగారంబుహాస్యంబుదు
ర్దమమందేహతమిన్సమారిణముననొడ్రాదుభతోద్వీరసం
క్రమభీభత్సభయానకంబులులసత్కారుణ్యముందావకీ
నమహాభక్తులయందునస్తగిరిపొంతన్పాంతభావంబునీ
వమరంజేయుదునిత్యనిర్గుణఁడవై హాసూర్యనారాయణా॥ 14

శా॥ నీకంచెన్మఱివేరులేదయిననిన్నేనీవునానావిధా
స్తోకస్థావరజంగమాఖిలజగచ్ఛోద్యంబుగాఁబన్నుచు
స్వీరస్వత్వరజస్తమోగుణములస్గిడింతువాహాకల
న్లోకఁబెల్లమనంబెయైనగతినెంతోసూర్యనారాయణా॥ 15

మ॥ తరమానీదగుదివ్యతత్త్వమిదమిత్థమ్మంచుయోజింపనె
వ్వరికై నన్మఱియూహనేయుకొలఁదిస్సల్మాఱుసందిగ్దమా
నరయన్నెమ్మదిదీవినిశ్చలముసేయన్రాదుగాలోమము
స్సరినిల్పన్వశమెట్లలాత్తజనరజసూర్యనారాయణా॥ 16

మ॥ సరవిన్నేఘములందుఁజంచలతనక్షత్రంబులన్ దేజము
న్మఱియున్వేడిమిజాతవేదునెడజ్యోత్స్నాహరముంజండ్రునం

దురహిఁజూడ్కియునే శగోళములయందున్నెక్కువర్ణంబుల
ద్దిరభూతంబులఁగల్గునీవలనఁగాదేసూర్యనారాయణా॥

17

శా॥ ఏకేమేకయినట్లుసంస్కృతిమదీయేచ్ఛాకృతంబయ్యునా
కాకల్పించెనుశోకబంధమననేలామెట్లవేదాంతిసి
వేకార్యంబునుగారణంబనుచునిన్నేనిత్యముంగొల్పినీ
యాకారంబునభక్తుఁడుండఁబరమాత్మాసూర్యనారాయణా॥

18

మ॥ మనసందర్పణమందుమాత్రమెతలంపన్నాడవచ్చున్జగం
బునుబల్మాఱునుమప్తిదానివెనువైపుఁబోలికూన్యాకృతి
న్గనుపర్చున్మటిదృశ్యమిద్దిమృగతృష్ణావైఖరిన్మాయయా
ననమానీవెసమస్తసాక్షివిమహాత్మాసూర్యనారాయణా॥

19

మ॥ సరిగాబొద్దులునిన్నభావముగహంసల్పత్తుగాఁదార్కికు
ల్పరమాణుస్థితిగాబహుప్రకృతిగాఁబల్మాఱుసాంఖ్యుల్పదా
ధరమీమాంసకుల్లెగర్మగఁబరంధామంబుగాయోగులం
దురునేనోమఱినీవేకర్వమనియందుస్సూర్యనారాయణా॥

20

మ॥ పరఁగన్జీవులుసంచరింతురథరోర్థప్రప్రమత్వంబుగా
నయన్వేండియునామరూపములుకూన్యంబంచుసూచించుఁద్వ
త్కరముల్గుండగనింటికొప్పుదగురంద్రస్తోమముఁజొచ్చియ
ద్దిరత్రాంతాణుపరీప్సితంబులయిధాత్రిస్సూర్యనారాయణా॥

21

శా॥ నీదక్తుంపగువాఁడెరూపబలకాంతిస్త్వైర్యలక్ష్మీయుతుం
దౌభావింపఁగసర్వభూతసముఁదౌనత్యంతసత్త్వవ్రతుం
దౌభవ్యప్రతిభాన్వితుండగువదాన్యశ్రేష్ఠఁదౌఖ్యాతపా
తాభిఖ్యుండగుదీర్ఘజీవియగునన్నా సూర్యనారాయణా॥

22

మ॥ తలఁపన్వెట్టివితాననిజ్జగమనందర్పంబుగానిత్యని
ర్మలసంపూర్ణనిరీహవిర్గుణపరబ్రహ్మంబునీవయ్యుని

ట్టులగా వించెదవన్న నమ్మకమ దెట్టుల్లోఁచులోకంబుల
స్సలుపన్జితముకన్నకారణమెదన్న సూర్యనారాయణా॥

23

మ॥ అనయంబార్తులఁ బెంచుఁగల్గవలుకండన్యాయనిత్యార్థనం
బునుగై కోఁడుపరోపకారమునుసల్పు న్నెబ్బదలంజేరిన
ద్వినయంబుననుపర్చుభూతసముదౌఁదెల్లంబుగాసీయక
మునుగీర్తించుఁదరించునజ్జనుఁడుబాబూసూర్యనారాయణా॥

24

మ॥ దయతోఁబ్రాణులనెల్ల నాత్మవలెసందర్శించుచున్నాడునం
చయముంగొల్పుచుసూనృతంబనుచుయష్టత్పాదపంకేరుహ
ద్వయమున్నిక్కిలిభక్తిమైసతతిమున్ద్యానించుపుణ్యాత్ముఁడే
భయమున్బొందఁడునీకృపామహీమనస్సాసూర్యనారాయణా॥

25

మ॥ సరిగాసంపదగల్గునప్పుడుమహాసౌఖ్యోన్నతిఁబొందిప
ల్మలుఁసర్వజగంబబద్ధమనిసంధాషించువేదాంతియ
ద్దిరకష్టఁబుఱవంతవచ్చు నెడనార్తింగుందిసంరక్షితై
పరులన్వేఁడువివేకిముందొఁలగియస్సాసూర్యనారాయణా॥

26

శా॥ నీకంటెన్మఱిదిక్కు- లేదువడినానేరంబులన్నెఁచియీ
లోకంబందుననంజిరంబునిచియేలోపంబురానీకనన్
నీకీర్తింబ్రకటించవిమ్ముఃకువిన్నేనమ్మికొన్నాఁడనే
నీకుంబిడ్డఁడనుమ్మజ్ఞాపకముగొంటేసూర్యనారాయణా॥

27

శా॥ నీదాసుగదగువానికాపదలురానేరావుకష్టబ్ధిన
న్నాదిసీతులునిల్వనట్లువడినెంతో దూరమైపోవుత్వ
త్పాదాంభోరుహచింతనౌషధమువప్పన్లేదుపాయంబువే
రేదైనన్భవరోగమూఁడుటకుఁదండ్రీసూర్యనారాయణా॥

28

మ॥ అకలంకంబగుసీమహామహిమసత్త్వికప్రమోదఁబుతో
సకలశ్రోతృసుఖావహంబుగలసత్సంగీతసాహిత్యభ

ప్యకళాకల్పనఁజేయుదాసులకుదీర్ఘాయుశ్శుభారోగ్యము
ల్పకటాభీష్టములన్నియుంజెలఁగనీరాసూర్యనారాయణా॥ 29

మ॥ తొలుదొల్తనన్వనితాదిభోగములివెంతోబలుభాభాసము
ల్లలఁపంగక్షణభంగురంబులటుమీఁదన్దిర్దురుఃఖాకరం
బులటంచుఁబలుమాతెఱింగియునుసమ్మోహంబుతోమానలే
రిలనాబోటులిఁకెట్లుకాచెదవొతండ్రిసూర్యనారాయణా॥ 30

మ॥ కట్టామూర్ఖుఁడఁదామసుందదురహంకారుఁడనజ్ఞుఁడనే
నిట్టులేచునఁబడ్డగుడ్డిపకుప బైదానినాడెంబుగ
నెట్టంజాలక దేహయాత్రగానుచుంటిన్మోహశోకంబుల
నిట్టల్లాడుచునెట్లుప్రోచెదవొతండ్రిసూర్యనారాయణా॥ 31

మ॥ బండ్రాతిస్గరఁగింపఁజాలెడుఘనద్వానంబుతోభాస్కరా
పుండ్రాంచన్ముఖపద్మనీదుయశమున్సొల్పారఁకీర్తించున
నేంద్రంబొకఫమంటనీకకరుణస్వీషించిరక్షించుమో
తండ్రిసంశ్రితలోకబాంధవమహాత్మాసూర్యనారాయణా॥ 32

మ॥ అయ్యోనీవయిభక్తినామదిదృఢంజైనిల్వకుంటన్నదా
మెయికిఁగొంచెముబాధగల్గునపుడిమ్మెముర్త్యభైషజ్యము
న్నయమూఢాత్ముఁడనైకొనస్వలసెవావ్వానీవుగాకెవ్వఁడా
రయవైద్యుండుభవాధిమాన్పుటకునొరసూర్యనారాయణా॥ 33

మ॥ అపురాసర్వచరాచరేకుఁడవునిత్యానందతేజోమయుం
డవుకారుణ్యపయోధివంచునినువేక్క-న్నమ్మకొన్నాఁడన
న్నపిల్వోకింపుముచల్లగాభయములన్నోదోలునీకన్నది
కెక్కవరున్నాటమొదాలించుటకుఁడండ్రిసూర్యనారాయణా॥ 34

శా॥ నాభీతిదొలఁగించిపక్కుననుచున్నవిష్ణుచినాపద్మిని
నీభక్తావసచాతురింబొగడఁగానేనెంతవాఁడన్నతీ

లోతుండంగడుమూడుఁడన్జపలుఁడన్లోకేశపద్మాపతీ
నీభృత్యుండనునన్ను నేమటకుఁడ్రీసూర్యనారాయణా॥

35

మ॥ వర్షంబున్నదనియకాక సమునన్వ్యర్థంబుగావారిదో
తక్కుర్షంబుంగలిగించెదేలనిటులుబ్ధశ్రీవిధానంగడున్
హర్షంబుఁజెడివ్రాణులెందెఁడుఁద్వరనక్షింతుమాతంద్రీబ
హర్షిప్రస్తువనీయమానకరుణాధ్యాసూర్యనారాయణా॥

36

మ॥ నెఱినీలీలకునై సమస్తజగముల్నిలోనఁగల్పించుచు
స్ఫరిగావేదముఖంబునన్సృజలకున్గర్తముందెల్పుచు
నృణిహృదస్థుఁడవైననీదుపదపద్మంబులమిదిన్గొల్పున
స్థురితంబీపయిసంటనీకుశ్రితబంధూసూర్యనారాయణా॥

37

మ॥ జలమందజ్జితచేఁజొరంబడిత్రమన్జాసున్నచీమన్గ్రప
న్పలుమాతొడ్డునవైచినందిరుగనాపంబద్దియఁజేరున
ట్లెలదుష్కార్యములఁదుఁమున్నననునీవెంతోదయన్దేల్చిన
స్ఫులిరాసత్పదనేరముల్యజేయునప్పొసూర్యనారాయణా॥

38

మ॥ కలలోనీతగుడ్డఁగంబిడిమహాకాచణ్యముంజూపినా
కలరన్నీదుఁపసాదమిచ్చితివియాహాకానిరూఢిన్సవ
ద్విలంబుక్తిమహాత్వమున్మిగులనుర్విన్మానపుల్పమున
లైలమిన్నాయెడదివ్యశక్తినిఁజుతిఁడ్రీసూర్యనారాయణా॥

39

శా॥ నీరంబెంతయులేనిఁనుప్పుడుఁడున్నిశ్శబ్దమైప్రాణిస
చారంబేమియుఁగానరాకనుతిఁస్సారంబునొచోటవాః
పూరంబబ్బహరాత్తుజతులుముదంబుంజూపుచందాననీ
కాచణ్యంబుననార్తులందెఁగువేద్యసూర్యనారాయణా॥

40

మ॥ యుక్తాయుక్తమెఱింగియున్విహతులెన్నోమార్లుబోధించినన్
నక్తంబుందివముగ్గఁగఁగుములకున్సంతాపముంబొందియు

సృక్తిన్ని సృజియించుచుండియును మాసంజాలదుస్సంగమా
సక్తిన్నన్నికనై యెద్రోవక్రితలజ్జనూర్యనారాయణా॥

41

మ॥ పెనుకొండందలక్రిందఁ బెట్టుకొనియున్నానలకై దేవులా
డునటుల్లామరచి తలదృఢమున నెఱ్ఱునాడుకొన్నట్టిని
న్నునజస్రాశ్రితవత్సలస్పృహబంధుశ్మానియా రోగ్యమి
మ్మనినేమర్త్యభిషక్కులన్దలఁపనేలానూర్యనారాయణా॥

42

మ॥ శిష్టాచారముసల్పలేనుమఱిదుశ్చేష్టల్విడన్జాలబల్
నష్టంబొందియు నీపదాబ్జములదెందఁబుంగదున్నిల్పలే
నిష్టంబుండియుఁ దెన్నెటింగియునుదుర్వృత్తిన్వడిన్మాననేఁ
గష్టాత్ముంకనుగాడెదెల్లననిసింకనూర్యనారాయణా॥

43

మ॥ సరిగానీదగుభక్తుఁడొకఁడుయథేచ్ఛస్సర్వభోగంబుల
న్జిరకాలంబునుఖించిశాశ్వతయశశ్రీఃగాంచియబ్రంబుగ
న్దరపైఁదానణిమాడివై భవముఁగ్గర్పియిపిమ్మట
న్మరిసీచోనలయంబుఁజెందఁగలఁడన్నానూర్యనారాయణా॥

44

మ॥ సకలజ్ఞానముగల్గఁజేయఁగలయాచార్యుండునీకంటెవే
రిఁకలేడంచుభవచ్ఛదాంబుజములన్స్పృతీరమందుంచిన
మీకతోడంభజియింపుదానులకునిమ్మిఁర్వవేదోదశా
స్త్రక శాస్త్రాణిఁబోలఁబుట్టఁజూఁజెందినూర్యనారాయణా॥

45

మ॥ ధరణీన్నీపదభక్తియంచలిమహత్త్వంబిట్టిదంచెల్లపా
మఁకొటిందెలుపంగనిన్వరములంబ్రాల్చిచితిఁగానియ
ద్దిరనీదాసునికై హాకార్థములుప్రీతిఁబుల్పలేవెట్లుభం
ధరమున్ గృత్రిమపుష్పముల్పనుపునప్పానూర్యనారాయణా॥

46

మ॥ తనరంగాభుపనై యిందరపదూనంతచ్చదాస్వాదనం
బునకై కాదుత్రిలోకరాజ్యవిధవంబుంబొందఁగఁగాదుకా

స్త్రీనిరూఢప్రతిభావిశేషమగునట్లున్లోరికాదక్కటా
నినుసత్యంబుగఁజూడకేదెందనుదండ్రీసూర్యనారాయణా॥

47

మ॥ అరయన్మానుషజన్మమందుఁగలదుఃఖాగ్నింగదునైపెడు
న్సరిగానై హికభోగవాంఛయనునాజ్యంబట్లులౌటన్సవ
త్కరుణావృష్టినిమామకీనభవసంతాపగబుఁజల్లార్చిన
న్వరగాఁబ్రోవుమునీకుమ్రొక్కెదనుదేవాఘోరసూర్యనారాయణా॥

48

మ॥ అవనిన్మానవజన్మమందుఁగలసౌఖ్యందెన్నఁగానెల్కతో
కవిధానంగదుసన్నమాఁడుదకుదుఃఖంబెక్కుపానేటిపొ
ర్లువలెన్గావునమామకానుభవమాలోచించిసంసారవా
ర్ధివడిన్దఁబెడనీకృపాతరణినేత్రీసూర్యనారాయణా॥

49

మ॥ ధనమారాదుదురాశపోదుపరతత్త్వజ్ఞానమాలేదుయౌ
వనమానిత్యముకాదువార్ధకమునన్వాహూషీయౌఁజేదుజీ
వనమాయెన్నఁగఁదాదుదుఃఖములకుంబల్కాటటుల్గావున
న్నినునేఁగొత్తునిఁకేలవాడుదయఁగన్నీసూర్యనారాయణా॥

50

మ॥ తనరంగాఁబరిపూర్ణభావమునమద్భాల్కంబువోవన్విను
తనమాయౌవనసన్నిపాతదశచేతన్ప్రాంతచిత్తుండనై
తినయాశేవయసిప్పుడుస్మదురనెంతేబుద్ధియన్నట్లుట
క్కునుగన్పట్టుచిఁకేమినేనగుదునొక్కోసూర్యనారాయణ॥

51

మ॥ అవురాగొంగళిలోనఁదిండుఁదలపోయన్వెండుకల్లెక్కనే
యువిధిందప్పుటపట్టుచుండ్రుకననన్యోన్యంబువిధ్రాంతులై
యవనింబండితమానులౌజనులుమాయాకల్పితంబైనయా
భవమందెట్లువివేకమబ్బఁగలదద్భాసూర్యనారాయణా॥

52

శా॥ నీవేదిక్కనినమృతర్వమునకున్నపైథరఁబుంచియే
త్రోవనైపునెఱుంగఁబోకజగదుందున్ గ్రుమ్మఱంబునిత్య

తేస్వావై భవమిట్టిదంచు బ్రజకునైల్పొగయత్నించున
నీవెట్టిష్టములిచ్చిప్రొచెదవొతండ్రిసూర్యనారాయణా॥ 53

శా॥ ఇమ్మాడ్కిన్బవదీయనామసుధ గ్రోలింపన్నవాతుచ్చభో
గముంజిత్తము గోరుమోదకమువేక్క నేపశ్వానంబభా
దముందబ్బుంమెక్క నేగునటులిద్దాత్రింథశీనై జన
రత్నంబునానుపనేరికవ్యసం మహాత్మాసూర్యనారాయణా॥ 54

శా॥ ఉత్సాహంబునఁదావకీనయశ మెంతోలోకులుప్పొంగను
ద్యత్సంగీతకవిత్వవై భవము చేతంజాటఁగాఁబూనితి
నాత్సర్యంబుదొలంగియెల్ల ప్రజనన్నన్నించునట్లీవుబ
ల్వాత్సర్యంబునఁబ్రోచుచుండునది శుస్సాసూర్యనారాయణా॥ 55

మ॥ గుణిగానిన్బజియింపకెందుకిటుల గొంతెమ్మకోర్కుల్మఱి
న్మఱిదుశ్చింతలులేనిపోనియనుమానంబుల్బాధాచేష్టల
ద్దిరనావశ్యముగాకయెంతయునుమచ్చి త్తంబుగల్పించెడి
న్సరిగానీయెడదీనిఁడ్రిప్పమిఁకనై నసూర్యనారాయణా॥ 56

మ॥ సమతన్లోకులకెల్లభూతదయయున్నత్యంబుబోధించుచు
న్రమణన్నదగుకీ ర్తిరాల్గఁగగానప్రాధిదేజాటుచు
న్రమదంబొప్పఁబరాంగినావిముఖంవ్వర్తించుచున్రహ్మచ
ర్యమునేసల్పెదనాకుఁదోడుపడుమన్నాసూర్యనారాయణా॥ 57

శా॥ ఔన్నత్యంబెదవొందనీవినులదివ్యాకారముంజూపినా
కెన్నండివభయంబొసంగిమఱినా యిష్టంబులఁదీర్చెదో
చిన్నప్పేవినునమ్మకొంటినిఁగీనీచి త్తంబునాథాగ్యమో
యన్నావేల్పులమిన్నతోతములకన్నాసూర్యనారాయణా॥ 58

మ॥ భగిరాయెన్నివిధాలఁజూచిననునీపాదంబుదక్కన్యమి
య్యలలోఁజింత్యముకాదటంచెఱుఁగఁబోకెంతేవ్మథాయాసము

నృలుమోసంబు దురంతశోకముఁడు దిన్లవించు కా తావనం
బులకాసింతురునన్నుఁ బోలఁ జక్షులబోసో సూర్యనారాయణా॥ 59

శా॥ నిష్కాపట్యము చెల్ల బోదకటయీ నిర్భాగ్యచిత్తఁ బునఁ
దుష్కార్యఁబులబో నచంచపయి కెంతో నష్కనైచ్యంబుల
న్ముష్కప్రేమయు కూన్యపాస్తములు నెందుజూపకుండన్యశా
నిష్కాధ్యక్షతఁ బొందరాదుగద తండ్రి సూర్యనారాయణా॥ 60

మ॥ ప్రతిపాదంబు ప్రమాదయు క్తమయి యెప్పట్లన్దుర జ్ఞానసం
యుతమౌచున్ క్షణభంగురంబయిమతెంతో బల్కుభాదాసమా;
బ్రతుకున్నమ్మివృథా ప్రయాసమునన్వన్న క్రాయసంసారభో
గతత్తినానఁగలే నెఱింగియు కూభంగా సూర్యనారాయణా॥ 61

మ॥ అలరంగజగమెల్ల పెట్టియెరదాయా పెట్టికిన్వేదిధా
లిలలో నెవ్వనిపెచ్చి వానికినుదండెఁ తేనియున్నాదము
జ్వల మైనఁ గడుహావిసల్పు మఱికాలం బైననీధ్యానము
న్లలిలో కోపకృతిఁబొనర్చు నిజమన్నా సూర్యనారాయణా॥ 62

శా॥ భూతాదర్శమువంటి మాయయెడ సంపూర్ణైక జీవుండుప్ర
స్థితం బైనప్రవృత్తి చేదనుజగచ్చి త్రంబుగాఁజూ చిమో
హాతిక్రాంతుఁడునై వి వృత్తి మెయిస్వీయా ద్వైతభావంబుసం
ప్రీతింగంచునటంచు నెంచెదను దండ్రి సూర్యనారాయణా॥ 63

శా॥ వేదాంతంబునకున్ని జానుభవముర్వింజాల దూరంబుఁ
భేదాద్వైత మదేదయిట్టులభ వాగ్వింగుందు నేనేడయీ
భేదజ్ఞానము దేహమున్న వఱకుఁ బీడించెడున్న న్నునిం
కేదానిన్పుట పెట్టఁజాలెదవు తండ్రి సూర్యనారాయణా॥ 64

శా॥ తల్లిదండ్రులమీఁలో జన్మ క్రియఁడదప్పన్సర్వ భేదంబుల
న్ముద్దల్పూ త్రగని చి నంజనుఁడుతన్నుఁడా నెఱుంగండహా

యద్దంబందు నదక్కగన్నగ వస్వీయా కారముంజూచు పె!
తై దేశంబుననైన నారయగఁ దండ్రీ సూర్యనారాయణా॥

65

మ॥ కనుచుండున్సు భదుఃఖరూపముల జాగ్రత్స్వప్న కాలంబుల!
న్గనలేదెయ్యెదియున్సు పుప్తిధన కాంతాలగ్న చిత్తుండుకా!
నినినుంగొల్పు మహాత్ముఁడీ జగములన్ని త్యంబు వీక్షించియు!
న్మనమందందడిఁ తెవికాఁములనైన న్సూర్యనారాయణా॥

66

మ॥ పనినాసింపకయే మహాత్ముఁడు మనోవాక్కాయ కర్మంబుల!
న్నిను సేవించుచుడునో యతనికిన్ని త్యంబుఁగామాదిశ!
త్రునికాయంబెడయొనువెండియునుసీరూపంబుగాలోకమె
ల్లనిరూపించుఁమ్రోదకారియయిలీలన్ సూర్యనారాయణా॥

67

మ॥ జగమందెల్ల క్రియల్నిజంబుగభవత్సంకల్పమూలంబుల
న్పుఁగడునూఢిగనమ్ముతాగవతుఁడెందున్బేదమోదంబులం
దగులఁబోవకసాక్షిమాత్రుఁడయియానందించునీభక్తిక
న్నగడింపన్భవవార్ధితారకమెదన్నాసూర్యనారాయణా॥

68

కా॥ దీపంబెట్లీరులస్సర్వరూపముగనెఁతేఁబ్రజ్వలించింపునో
సీపైథక్తియటుల్పదాత్మమయమున్వేఁజేయఁగామాదులన్
హాపద్మాధిపనిత్యత్ప్రతికయినీధ్యానంబుదక్కన్యమ
ర్వోపాయంబిసుమంతయుంబనికిరాదోసూర్యనారాయణా॥

69

మ॥ సరిగాజేదములెల్లరువ్యయునుకాస్త్రంబుల్గడునోలియు
న్గుడబోధల్వినియున్నిజానుభవమున్మోధించియున్మర్త్యుఁడె
ట్లెఱుఁగున్నీదగునిత్యతత్త్వమహాహయేంద్రన్గనంజాలునే
ధరనెందై ననుగ్రుడ్లగుబసరమాతాసూర్యనారాయణా॥

70

కా॥ నాకుంబ్రహ్మకభేదమంచుజగమున్గల్గించుఁబ్రాల్మాలిపే
రాకంటంబడిభిక్షమెత్తుకొనుసాహంకారికిన్మోక్షమె

ట్లోకష్టంబుగవ్యాససూత్రములగుంటులెట్టివర్గించని
యూకందంచినతియ్యమబ్బుటెటులబోసూర్యనారాయణా॥ 71

శా॥ ఊహాపోహలుకాస్త్రోతోధనములుస్వర్గుల్యతుస్సాసము
లోహమ్మంచువచించుటల్పభజనత్యంబులదయన్గల్గయు
తాహంటొప్పగభక్తితోభవదుదలచన్నామనంకీర్తనం
బాహానేయకమోక్షమబ్బుటెటులయ్యాసూర్యనారాయణా॥ 72

శా॥ ఏలావేయివిధాలయుక్తులిటులీవీలోకజాలంబుల
స్త్రీలంబన్నుచుఁ బెంచుచుందునుముచున్ గ్రీడించుచున్నావటం
చోలిన్నమిత్యదీయపాదభజనంబొక్కింతయున్నాననన్
బాలన్ముంచినసీశ్యముంచినసరేనాసూర్యనారాయణా॥ 73

మ॥ ఒకవేళందనలోనలేనిజగమెంతోలీలతై పన్నిచూ
మకమౌడెందమవస్థలెల్లఁ బదుచుంబల్మాటువేరొక్కవే
ళకుసిశ్చింతతనుండునీవునుమదాలాసిప్రపంచంబుఁద
ప్పకనీయందెతలంచియుందలఁపవప్పాసూర్యనారాయణా॥ 74

మ॥ ధరణింజీకటివేళదప్పువెలుగుందర్శించుకందోయికి
న్మఱియేవస్తువులై నఁదోఁచనటునిన్ భానించునవ్వానిక
ద్దిరయీలోకవికారముల్మదిరవంతేనింగనన్రావుగా
యరయంగాఁదనజీవితంబుసమహాత్మాసూర్యనారాయణా॥ 75

మ॥ అమరన్బంగరునుండిదానిదగుచాయన్వేరునేయంగళ
క్యముకానట్టులనిజ్జగంబెదపరాదయ్యారెనిన్నుండిచ
క్రమునంగోణమురీతినారయఁగనీత్రైలోక్యమేపాఠినా
శమునీయందునఁ జెందుచుండుఁబరమేశ్వరసూర్యనారాయణా॥ 76

మ॥ స్థిరతన్నాత్వికభక్తిమార్గమునవిన్నేపింపఁగాలనియా
నరుఁడెంతోజదుఁడైనకాస్త్రచణుఁడైననేదుకార్యఁబహా

ధరనూహింపఁగ గ్రుడ్డిక నైరచిన్దామూసికొన్నన్సరే
చరితార్థంబిసుమంతయుంగలుగదీశ సూర్యనారాయణా॥

77

మ॥ అకిటానీపఞ్చభక్తియేభవహరంబంచున్గతునూధిసే
యకమచ్చితమిదేలకావకదురూహోద్వైతతత్వంబుఁబూ
వికతోడంబలుమాతెఱుంగుటయత్నించున్భరీశక్తిలే
మికిశౌర్యంబుస్వభావసిద్ధమగుఁజుమ్మిసూర్యనారాయణా॥

78

మ॥ జగతింగలునమస్తచోద్యములఁగాంచునూనుఁదానెల్లవ
స్తుగుణంబులైలియంగనెంచుమతియెంతోయష్టసంసిద్ధులం
బగలునాతిరిగోరుగానిమదిసర్వంబుల్విదంబ్రహ్మయ
న్పుఁగడున్శాంతివహింపదేలశ్రితబంధూసూర్యనారాయణా॥

79

శా॥ అయ్యయ్యోభవభోకముందలఁచియెట్లాత్మస్థితిన్నిల్పుదు
న్వేయ్యేలాయుహభోగవాంఛవొడమన్వేదాంతమూడున్గదా
యయ్యామానవుతెల్వివ్యర్థముసుమా యా మూఁగనల్కట్లున
న్నెయ్యంబొప్పఁగ నెప్పుప్రోచెడవొతఁడ్రీసూర్యనారాయణా॥

80

మ॥ భవదీయాంఘ్రిసరోజభక్తిమృతముంబల్మాలునాసించునా
కపురావద్దనఁబెట్టియన్నజులిదేలాశుష్కవేదాంతత
త్త్వవిచారంబుప్రతిక్షణంబుమదిలోఁద్రాపించిపీడించెడి
న్నవియందీప్సితపస్తువబ్బుటయదబోసూర్యనారాయణా॥

81

శా॥ ద్వైతంబుండుటయుక్తికాదుమతీయద్వైతంబుప్రత్యక్షభా
వాతీతంబటుగానఁగర్మములుసేయన్మానరాదెంతయున్
ద్వైతాద్వైతమంబుబ్రహ్మమనుచున్ దర్శింబునిర్మోహియై
భ్యాతిస్సర్వవివాదెయుత్తముఁడనంతాసూర్యనారాయణా॥

82

మ॥ భగవంతునికూలద్రావయెకనాపజ్జన్మహాభక్తిఘము
న్లనినాల్గవలెఁజెలఁగుఁబ్రతికూలంబైనచోఁద్రాడుపెం

జిలువట్టుల్చయ పెట్టునన్నుమఱిసీచిత్తానుసారంబుగా
నిలస్పష్టిస్థితినాశ ల్లరుగుఁదండ్రీసూర్యనారాయణా॥

83

మ॥ తృటియైనన్మదిసీపయిన్నిలుపల్లెనేకాడశీనిష్టనె
న్నటికిన్సల్పఁగ లేనుదీర్థములముగ్గనేనిఁకేపుణ్యసం
కటముల్నేఁబలేనుగానిథవశోకఁబూడ్పరమ్మంచుని
న్నిటులఁబిగ్గరఁబిల్చుచుండెదనుదండ్రీసూర్యనారాయణా॥

84

శా॥ యుక్తింజెప్పఁగ లేనుగానిమఱియెట్లోసీవజప్రసంబుస
దృక్తాదీఁడవై సమస్తజగదాదారుండవైయుంటివం
చుక్తుల్పెక్కులిఁకేలనమ్ముకొనినేనున్నాఁడనీవాఁడనా
సక్తిన్నన్నెటుచేసినన్సరియెయీశాసూర్యనారాయణా॥

85

మ॥ భళిరానాదగుపుట్టువున్మృతియునప్రత్యక్షతన్లేవిఁక
న్గలయున్జగగమున్సమానుభవమున్గన్పల్పుటన్వాస్తవం
బులుకావవిసుషాప్త్యవస్థనుమనంబున్లీనమోఁగాననా
కిలలోనన్సమంతువేరుస్థితియేదీసూర్యనారాయణా॥

86

మ॥ బ్రహ్మచేసర్వజగంబుగల్గుననివిద్రాంతింగదాయంటిఁద
త్వమెఱుంగఁబనిపూనుకొంటుసహజోన్మాదంబహానన్నఁబో
లుమహాపండితమావికిన్గనుకనీలోకఁబునందుష్టిలే
శమునెనంగనఁజాలకుంటిఁబరిమేశాసూర్యనారాయణా

88

శా॥ జ్ఞాతంబైనపదార్థతుల్యమగునజ్ఞాంబుదోలేరఁద
ద్భాతప్రాప్యవికారమున్మఱితదజ్ఞాతఁబునందోఁచుటే
భ్యాతిన్ప్రాతియనంబడున్గనుకజ్ఞేయజ్ఞానవిజ్ఞాతృత
త్వాతీతంబగుభూమిమీపగుదువన్నామూర్తినారాయణా॥

88

మ॥ బ్రహ్మతన్దేహబలంబుతగ్గుచునురాఁగాఁదొంటిమాడ్కిన్విభో
గములంబొందఁగలేకపాటుపడినక్కర్తంబులన్నేయఁబో

కమతెత్తెననుగా యాకనముగాని న్నెట్టవేదాంతవా
క్యములంబందితుఁడౌనుమాడ్చుకుఁడనంతాసూర్యనారాయణా॥ 89

మ॥ షీతియందున్నగవారెల్ల బితిలై స్త్రీరెల్లరున్నారై
మతిలోఁదక్కి నభూతసంచయములస్మృత్యాణతుల్యంబులై
సతతానందమునాకొనింగనుటియుష్మత్పాదసంకీర్తనం
బతినిష్కామని నేనొనర్చుచెపుడ య్యాసూర్యనారాయణా॥ 90

మ॥ తనుచ్చెన్దెల్వయువ్య బీజములపొంతస్త్వాలసూక్ష్మక్రమం
బునననోన్మన్మముగారణబులవుచుంబూర్వాపరావస్థల
న్దనరున్వస్తువిభేదమందరిటగానట్టినునిత్యంవనై
కొనుచుంటి బలుజన్మముల్పువనచక్షూసూర్యనారాయణా॥ 91

శ॥ అయ్యా యెక్కడనున్న వాఁడవన కంపాంభోధినీకీర్తనం
బయ్యోలోకుల వొంగుట్లునలుపన్యత్నించునీదాసుల
న్నెయ్యందొప్పఁగఁగ్రహోపకీర్తులు శ్రమనెట్టంగనేలాత్వక
న్దుయ్యాలించిప్రమోదమిమ్ముశ్రీవిజయధూసూర్యనారాయణా॥ 92

మ॥ ఆరియంగావిపరీతభంగిమదిష్టానిష్టముల్నాపెడున్
స్థిరతందుగ్వ్యసనంబులన్నిగులనన్వేషించు త్కర్మమం
దురహిన్వేసటగొల్పుచుందుమటినఁతుష్టికృడిన్దుబ్బన
ద్దిరచి త్తంబనుకూలశత్రువుదెకాదేసూర్యనారాయణా॥ 93

మ॥ సులభాస్వాదినమెట్టులబ్బునిఁకనోర్పాచీదిలంబంతయా
లికొంటుందినునట్టులా యుడతయంగానర్పమిద్ధాత్రిలో
పంభోగేచ్చుచునంబుగాన్మనఁకాభాసంబునసారథి
న్దులిన్బాష్టాదెతిఁగినిన్గొలుచుచుండున్నార్యనారాయణా॥ 94

శా|| సాముంజావదుకట్టయున్విలుగదన్నార్తా సుసారంబుగా
సామర్థ్యబునవస్తుశోధనయెకన్యంకాసమాధానము
ల్పమందొందవుగానజ్ఞానమునఁదుష్టింజెందరాదెందున
న్వస్వమీనీపదభక్తియోగమునఁదప్పన్పూర్వనారాయణా|| 95

శా|| నానేరంబులునైఁచినీదుభజనానందంబుజన్మంబున
న్పూనంజేసినమస్త్రలోకలనునంతోషాంబుధిన్ముంచున
ద్దానోద్యత్కవితాప్రభావమిడినన్గపాడుచున్నావుగా
యేనీయప్పికనెట్లుతీర్చఁగలనోరీసూర్యనారాయణా|| 96

మ|| కరుణంగంటికితెప్పపోలితననుంఁగాపాడుచున్నావునీ
బిరుదుంజెల్లునులోకబాంధవుఁడనీవేదేవదేవుఁడనం
చురహిన్నిన్పజియించుచున్నగతితోసొంపారనీకీర్తిసు
స్థిరతంజాఁచెదఁద్రాణమున్నవఱకున్సీసూర్యనారాయణా|| 97

శా|| ఛాయోషాకమలాధినాయకనమస్కారంబునీకున్నదా
మేయాంబులిసీకువందనముస్వామీసీకుదండంబున
దేయానీకుజోహారపారకరుణాద్వీనీకుసాష్టాంగమో
హోయయ్యామఱినీకుమ్రొక్కిదిగొనీకోసూర్యనారాయణా|| 98

శా|| నీపై నెంతయుభక్తితోశతకమున్నేనీదయావాప్తిచే
నీపొంతన్మగియించియిప్పుడుత్రిలోకీశత్వముందొందిన
ట్లోపద్మప్రియమేటిసంతనముతోనున్నఁడనాతప్పుల
నేపున్నావునునైఁచిప్రోవుననుఁదండ్రీసూర్యనారాయణా|| 99

మ|| వినువీక్షింపనికన్నుదోయిమఱియున్నీపూజలన్నేయఁజా
లనిహస్తంబులునీదునామమునుబల్కందోనినోర్నీకుమ్రొ
క్కనిశీర్షంబు భవచ్ఛరిత్రసుధవేడ్కన్గోలఁగాలేవివి
విగ్నినినుంగొల్వనిజన్మమెందుకురతండ్రీసూర్యనారాయణా|| 100

మ॥ ఆరయంగానకలక్రతుస్కృతిపురాణాద్యర్థసారంబుఁబ
 ల్మఱునాశక్తికొలందిఁజూచితుదకిమ్మైరూఢిఁగైకొంటిసం
 నరణాంభోధిఁదరింపఁజేయుటకుయుష్మద్భక్తిదక్కన్యమీ
 నరలోకంబునలేదుపాయమనియన్నాసూర్యనారాయణా॥

101

అ. నారాయణదాసుఁడు.

శ్రీ గణేశాయనమః

మృత్యుంజయశివశతకము

కంఠములు

ఓనాథ దీనరక్షక

మానుగ మముః గావుమా యుమాప్రాణేశ

ధానుశశివహ్ని వీక్షణ

జ్ఞానానందమయ మాకు జయములిడు శివా

1

పెక్కులు ప్రేరేదః బ్రతినలు

నొక్కటియున్నిలువ దద హో పౌరుషవా

కైక్కడ నాబ్రతుకెక్కడ

నక్క దివితలః బనఃగ నగజేశశివా

2

తప్పక యాపదకడ్డయి

విప్పగుకరుణాసంబు వెల్లిగొలిపి వి

న్గొప్పుం దాల్చినజగముల

యస్సా మముః బెద్దగావు మా సాంబశివా

3

నాబ్రతుకు జాటః బెంచిన

నీవాహ్వ నాదుతోడు నీతోడుసుమా

ధావజగర్వ విభంజన

కావుము తడవేల నన్నుః గాచునెశశివా

4

విక్రమ నీ వీరుండవు

దిక్కుగలిగి వేడుకొంటి దీనుండను నా

ప్రక్కం దో దలరించుము

మ్రొక్కెద నాకోర్కె దీర్చు మోసాంబశివా॥

5

ఏప్రొద్దు భక్తితోడుత

నా పెద్దలు నేను విన్ను నమ్మితిమిగదా

రాపేల శేషకంఠ

కాపాడుము నాదుతోడు గల్గి భవ శివా॥

6

ఇప్పటికిప్పటికే యో

యప్పా నీమీదశతక మలరించెదనీ

గొప్పయు దక్కుం గాచిన

విప్పాపి జగంబులోన నీశ భవ శివా॥

7

నీకీర్తి చాటుకొనెదము

మాకాయుర్దాయవృద్ధి మఱిమఱిరానీ

రాకాశశాంకమౌళీ

ప్రాకటముగఁ దోడుచెలఁగి పాలించు శివా॥

8

నీయెఱుఁ గనట్టివున్నే

మాయొక్కలు సర్వవేత్త మన్నంచికృపన్

నాయన్నఁగాచి చూపుము

నీయున్నతభ క్తరక్ష నిక్కమవిశివా

9

శంభో శంకర యని ని

న్నఁభారవములుగ నార్పు నాశ్రితులము క

ష్టాంభోధిఁ దేల్పుతంద్రీ

నింభావించితిమి యన్న నీవాడ శివా

10

యాచించఁ దగినవాడవు

నీచులఁగొనియాడి నోరు నీచయ్యెఁగదా

నీచరితామృతమన నా

చాచవిదీఱంగవలయుఁ బరమేశ శివా

11

ముదమున నాతోడలరగఁ

బదిలముగా వేగమమ్ముఁ బాలించుము నీ

వెద నుబ్బులింగఁడవుగా

పదపడి పెక్కెండ్లుమమ్ముఁ బ్రతికించు శివా

12

ఊరులు పల్లెలు నారులు

చీరలు మఱిసకలమైన సిరులివి మేలా

యారూఢిగఁ జిరకాలము

నీరూపముఁజూచుకోర్కె నెగడించు శివా

13

లోకములోనా సొగసులు

నీ కరుణంగాదెయ్యెంత నేర్పరివారా

శ్రీకంఠభక్త రక్షణ

తై కాలానలము మ్రింగఁ గల్గితివి శివా

14

ఈదొంగ దాసునియెడ

న్నీదయగన్నర్పు లోడు నీడ వెలుంగన్

నీదివ్యగాన మహిమన్

తోదోలుదు వ్యాధిబాధ భూతపతి శివా

15

అకటా యార్తుఁడభిన్నుఁడ

నొకించుకయు నీదుకరుణ నొందిబ్రతుకుతై

వికలదశఁబల్కు చుంటిని

సకలేశ్వర మాకుహాయి సల్పుముర శివా

16

శరణమవి నీదుపావన

చరణంబుల నాశ్రయించు జంటన్మమ్మున్

గరుణించు దెబ్బదేఁదులు

ధరణిన్నీకిర్తి నిల్పె దము సాంబ శివా॥

17

మృత్యుంజయుండనని వి
 న్నిత్యము శ్రుతిచాటచుంట విక్కంటేనిన్
 అత్యనుకూల చిరాయుష
 సత్యంబుగ నీదుభక్తు జంటనిదు శివా

18

శ్రుతి మతి గితి నేనెఱుంగను
 గతినివే యనుచు నెటులొ కాన్పించెను నా
 బ్రతుకున జంటందోడుని
 రతముంగాపాడి మీది రక్తిగను శివా

19

జోడుగఁ దోడుగ నీడగ
 వేడుకతో శ్రుతుల మేళ వించుచు నిన్నుం
 బాది కసిదీర్చుకొందుము
 వేదెదమాజంటఁబెంచు పెక్కెండ్లు శివా

20

మృత్యుంజయత్వ విభవము
 విత్యుండఁవో నీపుదక్క నేమందెదమా
 సత్యస్వరూప శంకర
 గత్యనుకూలతనుఁజూపి కాపాడు శివా

21

అన్నియుఁ దెలిసినజాణవు
 పన్నగముల నగఁదాల్చు వై భవుఁడవు ని
 త్యోన్నతి మృత్యుంజయుఁడవు
 కన్నారం జిరము మమ్ముఁ గాపుము శివా॥

22

ఒక ధైర్యము మాత్రమె తా
 వక నేవకులందుఁ గలదు బహువత్సరము
 బృకరంబుగ వింటాడుట
 కీకదీర్ఘాయువులఁజేయు మీశ భవ శివా॥

23

వాక్కులువ్రాతలు సఫలమొ

నిక్కమొ! యిచ్చకమొ నీవె నిర్ణయపరచన్

జక్కనను భయమునన్నా

ప్రక్కనుఁ గాపాడు నిన్ను ఛావెంటు శివా॥

24

నాకోర్కెఁ దీఱునియెడ

న్నాకుండిన వెఱ్ఱితెంపు నన్నున్వీను నే

వాకుందెఱువను మూఁగటు

నీకీర్తన సొంపు లొరులు నేర్పుదురె శివా॥

25

హరహర శంభూ శంకర

దురితవిదూరా స్వభక్త దుఃఖవిదూరా

కరుణాకర మృత్యుంజయ

పరిపాలన సేయుమన్న ప్రాణహిత శివా॥

26

లోకులకుఁ దెలుపనోడిన

నాకుండిన పాపచింత నవ్వెదహాయా

లీకలము నొరులు గనలే

రాకులపాఠేలకావు మన్నభవ శివా॥

27

నీవెఱుఁగుదైన మూఁడుఁడ

నేవెరువునఁ దెలుపుకొందు నీరుఁడవగుటన్

గావుముతోడలరన్నే

జీవించినవఱకుఁ జంటఁ జేపట్టు శివా॥

28

కొన్నాళ్ళు దేహ మావల

విన్నాఁతియు భోగవాంఛ నేముబ్రతికిహ

యిన్నింటాదెడుఁ జంటకుఁ

బిన్నుగ దీర్ఘాయువిచ్చి పాలించు శివా

29

నాకోర్కె నీదురక్షణ

యేకమనుచు నెఱుకచెప్పి యెల్లజగములున్

నాకవిత శరణుజొరఁగా

మాకష్టము దున్ని చిరము మన్నించు శివా

30

అశ్రితులను నీ కీర్తన

తేశమప్రాణంబులనక యెల్ల దెసలు రా

గాశ్రితములు గాఁగవగా

మిశ్రితయలఁజాడఁజిరము మెలఁగించు శివా

31

నీ కీర్తన సేయునెడన్

లోకుల కాశ్చర్య మొదవ శ్లోకములుంగీ

తాకృతులు పాడు జంటన్

శ్రీకంఠాభ క్రరక్ష చేపట్టు శివా॥

32

కన్నీరందవి శోకము

నన్నిట్టులముంచనీకు నాగవిభుషా

కన్నారఁ గావుమన్నం

బిన్నుగ నెనరుంచుమన్న పాలించు శివా॥

33

ఇదియొక వెట్టిగ వ్రాసెద

మదికిన్ ధృతికొంతకొంత మఱపుధయముతో

నిదురయనక నిటలాజ్ఞ

సదయుఁడవై కావుమన్న సర్వేశ శివా॥

34

నాదీక్ష నేటిరాతిరి

నీదయచేఁ గష్టమెగసి నేముసుఖమునన్

నైదోడు జంటఁబెక్కిం

ద్లాదుకొన నృపధ మిదిగొ యాలించు శివా॥

35

నీప్రాపు చని యెఱింగిన
 నేపామరుడై నఁగాని యెట్టిల మఱచునె
 గాపాడఁగ నిర్బంధనఁ
 జేపట్టి నినుం జిరాకు నేయకయె శివా॥

36

రక్షించుము రక్షించుము
 రక్షించుము నీధుదాసు అవ్వనిదకు పా
 లాక్ష లోకాధ్యక్ష
 అక్షీణకటాక్ష ప్రోవు మన్నభవ శివా॥

37

నీకన్న న్యాయకర్తలు
 నాకన్నను దుష్టమతియు సహాయని చాటన్
 నీకీర్తిం జిరకాలముఁ
 బ్రాకింపఁగఁ గోరితన్న పాలించు శివా

38

కలమా కన్నీరోడ్చకు
 మనభక్తపరాయణుండు మనవిభుఁడభవుం
 డిల నీకష్ట మెఱిఁగి కో
 రెల్లదేవుం డిడును జెల్లరే వెఱ్ఱి శివా॥

39

నారోపల నావెలుపల
 నీలావణ్యంబురేక నీభక్తి యెటుల్
 జాలింగొని మృత్యుంజయ
 పాలించఁగదన్న ప్రాణ బంధుఁడవుశివా

40

బ్రతుకులు నతుకులు బితుకులు
 చతురతనింగూర్చిపాడఁ జాలినమాకున్
 బ్రతిలేకయె చిరకాలము
 బ్రతికించుమయన్న ప్రాణ బంధుఁడవు శివా॥

41

ఇదినిజమౌ మాయాయా

పదలో నీస్మరణగల్గి పఱపఱవ్రాయన్

బదపడి నీపాటలతో

ముదమునఁ బెక్కిఁడులంచు మోయన్న శివా॥

42

ముజ్జగముల గల సంపద

గజ్జివలెందలఁచి నీచకామసుఖములన్

బొజ్జ లదర నిన్ బాడెద

మజ్జరె మాయన్న గావు మాయన్న శివా॥

43

అహోధైర్యముతోడగు

నోహో నీదయయువచ్చు నోజగదీశా

సాహసమున నిటులుంటిన

యోహర కాపాడుమన్న యోసాంబ శివా॥

44

తెలిసెంగుత్పిత భోగము

లిలలో నీపాతభజన మెంతోపెక్కిఁ

డులు జంటఁబాయకుండెద

నలరించుము నన్నుఁదీయ నన్నభవ శివా॥

45

కారదశీతాతపహా

సారవిచంద్రానలాక్ష చారుజటాజూ

టారోదితదివ్యదునీ

పు రయశస్సాంద్ర ప్రోవు మోసాంబ శివా॥

46

సాక్షాత్కరించితన్నా

రక్షించితివన్న మంచి రసికుఁడవన్నా

యీక్షణమ తెలియనీ నా

పక్షము నీవుంటివంచు భక్తులకు శివా॥

47

స్పృటిక విర్మలినాకృతి

మేటిదయన్దాసుఁ బ్రోచు మిన్నదనంబున్

నేటికిమాకష్టములను

మీటిన వినుఁగంటినన్న మేలిడిన శివా॥

48

రాదు నిరూపింపఁగ నే

మో తెలుపును చక్కదనము లొల్కెడు నీసం

పాదితనుందర రూపము

సాదుల రక్షించుమన్న సర్వేశ శివా॥

49

ముమ్మాటికి నీపదముల

నమ్మితి నమ్మితి విఁకెట్లు నంగాచెదవో

సుమ్మా నీభక్తులమన

నిమ్మానీ కీర్తిచాట విమ్మార శివా॥

50

శతకోటి మదనరూపా

శ్రీతజనహృద్దీప వ్రకట శేషకలాపా

అతివేగము నీ భక్తులఁ

జతురతగాఁబ్రోవుమన్న సాంబభవ శివా॥

51

సమయమిది మమ్ముఁబ్రోవన్

గ్రమముగ నీ సంశ్రితానురాగముతోడన్

శ్రమవాపి వేగఁదండ్రీ

విమలాకారంబుఁజూపి వేంచేయు శివా॥

52

ఇప్పుడు నాదగు కోరిక

చొప్పున మమ్ముద్ధరించి మాడుము దయితో

నప్పా సంశ్రిత బంధుఁడ

విప్పుగు నెనరుంచి వేగ వేంచేయు శివా॥

53

నా యీ బిచ్చపు వ్రాతలు
 నీ యట్టి మహాత్ముమనసునెఁ గరఁగింపన్
 డాయు డెటు లక్కటా వేం
 చేయుము నా యస్సఁబ్రోవు శ్రీకఁత శివా॥ 54

వలపుందలపున్నీపయి
 విలిపితి సందియములేదు నిక్కంబుగ మం
 దులమారివేల్పు వౌదువు
 కలనైనం బరులనమ్మఁగాఁబోను శివా॥ 55

భయములకు నెల్లనెక్కుఁడు
 భయమౌ మరణంబు దానిఁ బాపఁగలనునీ
 దయ మా యెడఁ గలదేని స
 మయమిది వేఁగావుమన్న మదనారి శివా॥ 56

నీ దిక్కు దప్పదాసుని
 కేదిక్కుంగనరాద డెంత వెదకినన్
 వాడెల ప్రోవుమన్న మ
 హోదార చరిత్రవేగ నోసాంబ శివా॥ 57

మృత్యుంజయ మృత్యుంజయ
 మృత్యుంజయ యనుచు నిన్ను నెప్పుడు గొల్వన్
 మృత్యువు చేరఁగ వెఱచును
 సత్యము గాపాడుమన్న సాంబభవ శివా॥ 58

నీకునసాధ్యం బెయ్యది
 లోకములో లేదటంచు రూఢిగఁ దోచెన్
 శ్రీకఁత కావుమన్నద
 యాకర వేవేగఁ బ్రోవు మా సాంబ శివా॥ 58

నీ భక్తికన్న నెక్కువ

యీ భువిలో సుఖములే దహీనకలాపా

నీ భవ్యదర్శనంబిడి

మాభయములఁ గొట్టి చిరము మన్నించు శివా॥

60

అద్దిర ముజ్జగములకున్

ముద్దువలపు మగఁడ పీవు పురహర యనుచున్

దద్దయుఁ బాదెడుఁ జంటన్

సద్దయుఁ జిరకాలముంచు సర్వేశ శివా॥

61

ఇహ సుఖము దూరవంటిది

మహాత్మ నీభజనకన్న మఱియానందం

బహుహా యెందుందోచదు

దహన రవిశశీక్ష మమ్ము దయఁజూఁడు శివా॥

62

ఎంతో నానవడితి నా

వంతయు ధృతిచెడకయుంటి నాలస్యంబున్

సుంతయుఁజేయక దాసుని

పంతంబీదేర్చుమన్న బ్రతికించు శివా॥

63

సగమిచ్చినావు తక్కిన

సగ మాయుర్దాయమిచ్చి జగమందున నీ

యగణితకీర్తి నలరఁగ

మొగమొటంబుంచి ప్రోవు మోయన్న శివా॥

64

భోగములఁ గోరనొల్లము

భోగీశ్వర భూష బ్రతుకుఁ బొడిగించినచో

నీ గానము సంతృప్తిగ

బాగుగఁ బ్రకటింపనాస పడితిమిర శివా॥

65

నాతరమ నిన్నెఱుంగన్
జేతోభవగర్వభంగ శ్రీముఖలింగా
యేతీరునఁ గాపాడెదొ
నాతోడలరించు ప్రాణ నాధభవ శివా॥

66

హాలాహలభక్షణ మా
పాలస్థి తాదికతను బాపుము త్వరగా
జాలింగొని కాపాడుము
బాలేందువతంస యన్నఁ బాలించు శివా॥

67

నేబ్రతికిన సార్థకమే
మీఱుజములు కాళ్ళు కనులు మెడ లేనట్లా
నాబ్రతుకు జంటనలరం
గాఁ బ్రోచిన నిన్నుఁబాడి కడఁగందు శివా॥

68

జతజంట వేఱుపాయక
బ్రతుకున నాతోడునీడ బలపదమమ్మున్
జతురత నీభజనంగన
శ్రుతిగాఁ గాపాడుమన్నఁ శూలధర శివా॥

69

బతిమాలుకొందుఁ దండ్రీ
షీతిలో నీపేరు మిగులఁ జెప్పెదనన్నా
జతఁబెంచి పెద్దకాలము
శితికంతా వేగ మమ్ముఁ జేపట్టు శివా॥

70

హరహర యెట్టికవిరయో
మఱిమఱి నాలోనికోర్కీ మనవియొనర్పన్
గఱకఱకలమున నేడ్చెడుఁ
బఱపఱ నాపదలఁ గోసి బ్రతికించు శివా॥

71

అన్ని యుఁ జిత్తులు బిత్తులు
కన్నులఁ బడుచుండెఁ దప్పు గావుము నాకున్
నిన్నుం బతిమాలుట పని
పన్నగకేయూర మమ్ముఁ బాలించు శివా॥

72

ఏదిర నీ కుండినయా
యౌదార్యము శాంభవీమనోంబుజమిత్ర
కాదన నేలర తండ్రి
మోదముతో మమ్ముఁ బ్రోవుమో సాంబశివా

73

అన్నా యుమామనోహర
కన్నార న్మమ్ముఁగావు కాయజవైరీ
నిన్నుంబతిమాలెద నా
యన్న ముదముతోడఁ బ్రోవుమా సాంబశివా

74

పరిపరివిధముల నెమ్మది
పరువెత్తుఁడు నిన్ను వేఁడ వ్రాయునెడన్నా
తరమ విను నిర్వఃబుట్టన్
వరమిమ్మన్న మఱిహాయిఁ బ్రతికించుశివా

75

తాఁగోతి మఱియు మత్తి లె
నాఁగ న్ననుబోఁటి వెట్టి నవ్వగనేలా
వేగంజంట నలర్చుము
నాగేంద్రవిభూషకావు నాన్నభవశివా

76

హరహర మృత్యుంజయ యో
పరిపూర్ణానందముక్తి వై భవకండా
నిరసింహక కవఁ బెంచుము
సరిసరి నీవిషముమత్తు చాలునిఁకశివా

77

అలికిఁ గోకలుగొంటయె

యానికి నుపకారమంట యోహోచాలున్

దారార్థ తనూభోగము

రారా నాయన్నఁబ్రోవరా సాంబశివా

78

దేవతల కెల్లనీవే

దేవుఁడవో కాలకాస్త త్రిజగఁబ్బిభువా

నీవంటి వాని నమ్మిన

నేవెఱపిఁక నన్నఁబ్రోవవే సాంబశివా

79

ధైర్యము దక్కితి సుక్కితి

శౌర్యంబెడఁబాసె నీదు నేవకుఁదప్పన్

భావింపనన్య మెయ్యది

చేవలు చిగురించుమన్న శ్రీకంఠశివా

80

కావని కాకులపోలిక

నీబత్తులు చేవదొఱఁగి విన్నొఱఁబెట్టన్

భావించుమన్న కవతో

నాబ్రతికుం బెంచుమన్న నగజేశశివా

81

నీనొకఁడు నేనొకఁడునె

భావనలో వ్రాతలోనఁ బాటలలోనన్

గేవల మైత్రింబొందఁగఁ

బ్రోవుము నాయన్నమంచి బ్రోదవుర శివా

82

ఎంగిలి మాటల నేని

న్నుం గొనియాడుటకు వ్రాయ నో ర్నెగలింపన్

పెంగలిని సిగ్గుబొందన

నంగజమద భేది కావు మన్నభవ శివా

83

ఈనగల నీ చమత్కృతు

లేనమ్మను విన్ననమ్మి యేమటకానీ

రావిమ్మునీకృపా మతి

తోనాయన్నననుఁగావు దొడ్డయ్య శివా

84

అమ్మగిరి రాజసుతగీ

తమ్ముల నామనవి వినిము దమ్మునఁజిరకా

లమ్మునిచి మమ్ముఁబెంచఁగ

నెమ్మది గరఁగించుఁగాత నీ కోరి శివా

85

దీనునిపైఁ గనికారము

మానిని రాచూలి సర్వ మంగళపు పన్

దానాడు తల్లియగుటన్

గానమ్మునఁ జాటిచెప్పుఁ గా నీకు శివా

86

జాలిగొను తల్లిపార్వతి

యాలించుము జగముగన్న యమ్మాస్థాణున్

మేలుకొలిపి మాజంటన్

బాలింపంబంపుమనెద బాదెదను శివా

87

మానమ్ము వేల్పుప్రోడా

మానుగమాకవనుగావు మాచెలికాఁడా

జ్ఞానానంద మయాదే

వా నాయన్న ననుఁగావు పరమేశ శివా

88

పంచాత్ర గర్వభంజన

చంచద్దేహార్థరమ్య సత్యాకారా

పెంచుము పెంచుముకవఁబా

లించుము రాయన్న దివ్య లింగభవ శివా

89

గడునుదనము గాదిది నీ

యడుగులఁబడి వేడుకొన్న యాశ్రతులముమా

యిడుమ లెడపి కవఁబ్రోపుము

వడివడి మా యన్నప్రోచి బ్రతికించు శివా

90

నా ధైర్యమన్న హాయిగ

నీదయతోఁ బెక్కులేండ్లు నిల్చెదమంచున్

ఓ దేవ దేవ మాతో

జై దీప్తాయువుగనన్న యలరించు శివా

91

నిర్భయమని తోచెను నీ

యర్చకునకు జంటహాయి యాశ్రతుకంచున్

దుర్భర భాధలుతెగవా

విర్భవము భావమందు వెలసితివి శివా

92

అన్యములఁ దలఁపమేమ

న్యోన్యముగా జంటఁబ్రోచి తొళంకవడన్

మాన్యతను బెద్దకాలము

దన్యులుగా నుందుమన్న దయజూడు శివా

93

ఇదివిరుదు నీకుభక్తుల

సదయతరషించినావు శంకరుఁడవుగా

పదునాల్గు భువనములలోఁ

బదపడి చాటుదునికన్న బ్రతికించు శివా

94

ఎంతటి చలచిత్తుఁడనో

పంతముతో నొక్కమొగినిఁ బద్యశతంబున్

గంతునరచించ కుంటిన్

వంతఁదొఱుగఁ బ్రోపుమన్న పశుపాల శివా

95

సత్యము నీదగురక్షణ

సత్యము నీభక్తులెల్ల సౌఖ్యముగొంటల్

సత్యం బీశతక బని

సత్యతనాయన్నఁబ్రోవు సర్వేశ శివా

96

నీభక్తి గర్వవశతన్

నాభాగ్యము పండెఁ బెంచు నాయన్నమహా

ప్రాభవమొప్పగఁ దిరిగెద

నీభువిఁ బెక్కెండ్లు కీర్తి విల్పుముర శివా

97

తంజుర మద్దెల తాళము

లిమ్ముగఁ గవగూర్చి శ్రుతుల నేముదళదిశల్

ముమ్మునఁబాడగ వాయువు

లిమ్మా చిరకాలమన్న యేసలర శివా

98

విఁ వనుజుమ్మీ నీదగు

నడుగులవైభక్తి సమయ మట్టిసచో నా

కడ నీవు డకతీజదు

కడువడి మాయన్నఁబ్రోవఁగా రమ్ము శివా

99

శివశివ శివమృత్యుంజయ

భవభవ భవపాపదూర భక్తాధారా

కవగా మముఁ గాపాడుము

భువిఁ బెక్కెండ్లు మమ్ముఁ బోషించు శివా

100

శ్రీమృత్యుంజయ శివశతకము

సంపూర్ణము.

శ్రీరస్తు

శ్రీరామాంచిత పీనవక్ష సిత రాజీవాక్ష నిశ్చేయసా
ధారా పాపవిదూర వేదమయ దైత్యద్వాంత సూర్యోదయా
కారుణ్యామృత పూర చక్రధర భక్తప్రాణసంరక్షణా
పారావారగభీర భూతకర దేవా సత్యనారాయణా.

ము కు ం ద శ త క ము

కందములర్పించెద మా
కందరసానూన మధుర కవితాసుధన్వీ
కందముగా నారాయణ
కందళితానందమూల కంద ముకుందా.

1

సందియమేలా సౌఖ్యము
లందించుము సంకటముల నడఁగించుమువే
గం దయతో నారాయణ
కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

2

ముందె రుచిమరగినాడను
బొందుగ నీభక్తి యిష్ట ములికఁగ నింకే
సందియమో నారాయణ
కందళితానందమూల కంద ముకుందా!

3

దెందముఁగుందగ నీకు ప
సందుగ సంతోషపరచి సన్నుతి వినుమా
మందరదర నారాయణ
కందళితానందమూల కంద ముకుందా!

4

కందింపకు నా చిత్తం

బిందిరపై వలపుదలఁచి యిష్టాశి సుఖం

బిందింపుము నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

5

మం దభిలరోగములకున్

విందుమదికి నీదు భక్తి విద్దెలకెల్లన్

నందగునో నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

6

ఇందందెందైన సుఖం

బందఁగ నీభక్తియే యు పాయంబగుని

స్సందేహము నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

7

బందంబులు పాపంబుల

కందంబులు వీనులకన యము నీదుకథా

బృందము లో నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

8

ముందెఱుఁగని మందుఁడ నా

చందముఁదలపోసి కష్ట సమయములంగే

లందిమ్మా నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

9

వందెము వేనెద భక్తుల

కుందప్ప మఱెట్టి యొకల కున్నిందెలియం

గందరమా నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

10

కుందింపకు నన్ శ్రితహరి

చందన నీ నవ్వులాట చాలించుము ప్రా

వందగురా నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

11

ఎదుకురా యాలస్యము

పెందలఁగరుణించి నీదు ప్రియవానులఁ గా

వందగురా నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

12

అందితివి చేతి కింకీ

వెందేగదవోరి కోర్కెలి డక విడువ నిన్

దొందరపడు నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

13

అందములకుప్ప నన్నుఁబ

నందుగ దయఁగనక పొద్దు జరుపుట గొప్పా

యెందప్పా నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

14

పొందుము మొగమోటము మా

యందిపుడు సదా భవత్ప దాశ్రితులము గో

విందుండా నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

15

అందముగఁ గాచితివి ని

స్సందేహంబయ్యె నిపుడు చల్లని తండ్రి

వందనమిదె నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

16

అందఱికి నీవు శ్రీతజన

మందారుఁడవైన మంచి మర్మము మహిలో

విందొనరుతు నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

17

దెందంతకు హాయిన్

బొందెను నీకరుణ నిన్నుఁ బోలు ప్రభునెటన్

గందునురా నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

18

పొందుగ మమ్మిటు ప్రొచ్చిన

యందుకు నీ ఋణముదీర్ప నలవియె మా కో

నందకధర నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

19

నుందర పదారవిందా

నందితముచికుంద ముదిత నందా భృతగో

బృందా యో నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

20

కొందరిపాటింకను మా

కెందుకు సర్పెదవు త్రిజగ దీశ్వర తండ్రి

కుందింపకు నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

21

నందియము మల్లి దెందము

పొందుచుడిందుపడి మిగులఁ బొగరెడు నిన్నే

మందునురా నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

22

దెందమున హాయి గాదిర

మొందక దోబూచి చూపు చుంటివి నీకే

నందియమో నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

23

ఇందలి కన్దము ద్రుంచి మ

ముందయఁ బెక్కిఁడులుచి పోషించుము మా

ముందుండుము నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

24

ముందు కరిరాజు నేలిన

దందలు నమ్ముకొనునట్లు లలరించుము మ

మ్ముందయతో నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

52

ఇందాక నుంటి వెదలో

నెందేగితి వింతలోన నీశ్వర విన్న

టందరమా నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

26

ఇందందు వెదకి డస్సితి

ముందలనున్నట్లై నీవు మొఱగి చనితివీ

వెందుంటివి నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

27

మందరదర రారా శ్రీత

మందారా రార పాప మర్దన రా గో

విందా రా నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

28

ఎండగి నావు తాదీ

మూదలఁ నగపడవ నాదు మొఱవినవా నీ

కుందగునా నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

29

సందులు గొందులుఁ దూలుట

పందతనము నిన్ను బయలు పర్తు నిదిగో మీ

సందువ్వితి నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

30

పొందుగ నీవుండవి తా

పెందున్నది నీవుకాని దేదీనాపి

ల్పందపురా నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

31

కందర్ప కోటిరూపా

సుందరకౌస్తుభకలాప సూరిజన మన

స్పందీపా నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

32

డెందమలరె నీవో య

న్నందుకు నాకభయమిచ్చి తద్దీచెవికి

వ్విందయ్యెర నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

33

డెందము గుర్తిడఁజాల ద

దెందుండి పలుకుచునుంటి వీళ్వర చెప్పమా

పొందుగనో నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

34

విందుగ నీశంఖధ్వని

బొందుగ జేరువనెవింటి మోదముతో నా

ముందగపడు నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

35

దెందంబుప్పొంగెను నా

బొంది పులకరించె గనుల మోదాశ్రువులి

పొందెనురా నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

36

సుందరనభోవిసీలా

యిందగపడినావ సుజన హృదయవిలోలా

వందనమిదె నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

37

యెందెట్టివారలై న

న్నిందెలిసి సుతింపఁగలర నిర్గుణుడా నా

కుందరమా నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

38

సుందర పదారవింద

స్యందామృత పానమత్త సజ్జనచిత్తేం

దిందిరగణ నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

39

మందీకృత భవతాపా

బందీకృత సర్వసాప భక్తామల హృ

త్పందీపా నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

40

కందర్పకోటి సుందర

కుందస్మిత శార్ఙ్గచాప కోర్కెలలర నా

ముందుంటివ నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

41

దెందము నీపదపద్మమ

రందమ్మంగ్రోలి సుఖప రంపరలెప్పున్

బొందునురా నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

42

నందిత సమస్త సంశ్రిత

బృందా నీభక్తిలేవి యిహభోగము పొ

ల్లందునురా నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా ।

43

పొందుగ నాకువలయు దా

నిందెలియుదు వీవెకాని నేనెఱుంగను సూ

ర్యేందునయన నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

44

దెందమెఱుంగని కొఱతగల

దందుకు గుందెదను దెల్పు మదియేదో గో

విందుండా నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

45

ఇందలి లౌకికదంభము

లందున నా మనసునిల్చి కనవరతము విన

జెందించుము నారాయణ

కందళితానందమూల కంద ముకుందా॥

46

ఎందేనియు నజ్ఞానము
నందొరైదు మూఢమతు అనాక మముం గ
వందగురా నారాయణ
కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

47

నందడితో వ్రాయుచుఁగల
ముం దిగువనుబెట్టి వెదుకఁ బోవ దొరక న
తైందేగితో నారాయణ
కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

48

ముందుండి నీవెమాయన్
జెందిన లోకంబుమాట చెప్పవలెనె యే
మందునురా నారాయణ
కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

49

అందముగ నింతవఱకున్
ముందుండియు మాటుపల్కఁ బోవక మాయన్
బొందెదవా నారాయణ
కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

50

అందమ్ముగ నిన్ను నెదం
బందెలు పడవై వకున్న మార్పేరన్ బి
ల్వందగునను నారాయణ
కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

51

దెందపు కోర్కెఁగక పసి
కం దేకువఁ గాచు తల్లి కరణి ననుం గ
వందగురా నారాయణ
కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

52

దెందముకు తర్క తత్వము

జెందింపక విన్ను విశ్వ సించు మతము నా

కందించుము నారాయణ

కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

58

ముందుంటి వింతవఱకి

వైందేగితొ శాశ్వ తుండ విల్లస్థిరతన్

బొందెదవా నారాయణ

కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

54

దెందమున భేదమేలా

క్రిందే మీదన్న యటుసరిగనీవే నే

నందునురా నారాయణ

కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

56

దెందమున జగద్రూప లయ

మందినపుడు మిగిలినట్టి యవ్యక్తమే నీ

వందునురా నారాయణ

కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

58

ఎందుంజగద్రూపము నే

జెందెద నేననంగ నేమొచెప్పుము మఱిని

చందంబో నారాయణ

కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

57

సందియమూర్చి జగద్రూప

జెందింపక నీదుభక్తి స్థిరముగ నను గా

వందగురా నారాయణ

కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

58

అందించు నేదాంతము

విందు గాఁగ నీకునా కభేదమనుచు విం

కెందుకువెత! నారాయణ

కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

59

అందముగ నీవునేనొక

చందమయిన నీదు సత్య సంకల్పమునా

యందేదీ నారాయణ

కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

60

ఇందేమిలేదు రుచి గో

విందా! నాకేల మెట్ట వేదాంతము నా

ముందగపడు నారాయణ

కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

61

ఇందందన్నిటి కర్తవు

పొందుగ నీవలననెల్ల పోదుములగు ని

స్సందేహము నారాయణ

కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

62

ఎందెందు వెదకినన్నీ

వుండు వెదియు గాక యింతయు న్నీమాయా

స్పందనమో నారాయణ

కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

63

ఇందెల్ల పొణులకు గతి

నందర్పముఁ జూపి దాని జోడన్ ఫలముల్

పొందింతువు నారాయణఁ

కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

64

సందియములేదు నిన్నుఁ బ

సందుగ భజించు భక్త జనము లమృతమున్

బొందెదరో నారాయణ

కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

65

దెందమున నిన్ను నమ్మి

పందలకున్గుర్తు చూపు స్వాతంత్ర్యము నా

కందింపుము నారాయణఁ

కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

66

అందియు నందవియటు న

న్నెందుకు మోసంబుజేసె దీశ్వర సరిగా

ముందగపడు నారాయణఁ

కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

67

పొందుగ నీభక్తుఁడెజగ

మందున సర్వస్వతంతుడవి దృష్టాంతం

బుందెలుపుము నారాయణ

కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

68

ముందు ననుఁబ్రోవకున్నన్

బెందుల నీపరువు బయటఁ బెట్టెద నాతో

గందుమా నారాయణ

కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

69

ఎందుకు మనుఁ గల్పించెద

వెందుకు మూఢత్వమిచ్చి యెఁచెదవీవె

ద్రొందుకురా నారాయణ

కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

70

కుందవు పొంగవు సుంతయు
నిందకయిన స్తుతికినై న నెఱమొందివి యే
మందునురా నారాయణఁ
కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

71

ఎందై నఁగ్రూరబుద్ధిని
ముందుగనీ పెంచు జీవముల సీవే చం
పందగునా నారాయణఁ
కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

72

నం దెలియ కిట్లు నామది
కందించెద వెద్దుపుండు కాకికి నొగులా
యెందై నన్ నారాయణ
కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

73

ఎందు కసమానకక్షలు
మందుఁడనాకేల పెంకె మాటలు నామీ
దం దయగొను నారాయణ
కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

74

కొందలమందెడు దాసుని
ముందల గనుపించి యభయమున్ గృహతోఁబె
ట్టందగురా నారాయణ
కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

75

మందులమారివి నీ దెస
దెందమిటుల భ్రమము జెందె డిన్విడువక పో
వందగురా నారాయణ
కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

76

ఎందేనెట్టులఁగానీ

పొందుగ నీభక్తి విడువఁ బోవను నీతో

దందునురా నారాయణ

కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

77

మందెట్టులనో పసితన

మందే నీభక్తి పొడమె బాగుగనది వి

ల్పందగురా నారాయణ

కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

78

ఇందలి పాపపువ్వుత్తుల

నం దొర్లించక బిరాన నమ్మకమిడి బో)

వందగురా నారాయణ

కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

79

విందెలియరాదు మఱినా

దెందము నీయున్కి నమ్మెదీన్ దానిది ని

స్పందేహము నారాయణ

కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

80

ఎందుంటి వెట్టులుంటివి

సందేహము మాన్పినాదు సరసకురా స

ద్భందావన నారాయణ

కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

81

దెందము సుంతయుఁగరఁగద

దెందుకురా యిట్లు లేడిపించుట తగునా

ముం దగపడు నారాయణ

కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

28

బందె లిడెద నిను నెదనిదె

పందెము నీకంటె మొండి వాడనురా గో

విందుండా నారాయణ

కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

88

పొందుగ జలముల డాగినఁ

బందివయిన నెట్టివికృతి బరఁగిన నినులోఁ

గొందునురా నారాయణ

కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

84

ఎందేగఁగలవు నామది

కందక నీమాయలెల్ల యాఱిగనిన్

జెందెదరా నారాయణ

కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

85

ఇందాఁక సహించితి నిక

ముందోర్వన్నిన్ను దండమున సాధింతున్

దుందుడుకా నారాయణ

కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

86

దెందమునొచ్చి యిటంటిన్

బొందుగ నాతిప్పు నైచి పోవుము తండ్రి

తొందరపడు నారాయణ

కంద లితానందమూలకంద ముకుందా॥

87

ఎందుకు సిద్ధునొందన్

బందెన్నిను గుడ్డు పిల్ల భ్రమముంచినటుల్

నిందించితి నారాయణ

కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

88

ఎందుకు దెందము మఱిమఱి
విందర్శించియును బోల్చి నేఱక మఱపున్
జెందునురా నారాయణ
కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

89

ముందెఱుగ విన్నునెడఁ గ
న్నందున నిహమెల్ల కల్ల యని బూటకమం
చుం దెలిసెను నారాయణ
కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

90

ఎందై న నీకటాక్షం
బందక నాయంతవిన్ను నరయఁదరమ గో
విందుండా నారాయణ
కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

91

పెందలకడఁ బ్రజ్ఞానము
జెందించుము నీదుభక్తి స్థిరపర్చుము నం
కృందననుత నారాయణ
కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

92

దెందమ్మున దుర్గర్వము
పొందించకు భూతదయను బొదలించుము నీ
ముందుంచుము నారాయణ
కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

93

పొందుగ నిన్నుంబాదుట
కుందప్పమఱెట్టివృత్తి గొల్పించకు న
మ్మందయతో నారాయణ
కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

94

ఎందై న నాదుమిత్రుల
కందటికి న్నిదుటక్తి నలరించుము కా
ళిందీప్రియ నారాయణ
కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

95

ఇం దారోగ్య చిరాయువు
లందించు ప భీష్మజనము లలరగఁ దుది నీ
యందుంచుము నారాయణ
కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

96

బృందావన సంచార
నందయశోదాకుమార నానాశ్రిత స
న్మందారా నారాయణ
కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

97

పొందుగ నీకీశతకము
సందర్శించుటకుకన్న సంతోషము నా
కెందుండును! నారాయణ
కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

98

దెందం బదేమొద్దైర్యం
బందెను వినుఁజూడఁగలుగు నంచిప్పుడు వి
స్సందేహము నారాయణ
కందళితానందమూలకంద ముకుందా॥

99

అందఱు దరియించుటకీ
కందములాచంద్రతారకంబుగ మహిలో
నందెలుపుము నారాయణ
కందళితానందమూల కందముకుందా॥

100

శ్రీ ముకుంద శతకము సంపూర్ణము.

శ్రీరస్తు

శ్రీ ఆనందగణపతి మహారాజాజ్ఞచే

(సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్)

అను సమస్యకుం బూర్తిగా

సత్య వ్రత శత కము

కంఠములు

హితమిత వాక్సంతతికిన్

దతభూతదయానురతికి ధైర్యోన్నతికిన్

జతురమనీషాగతికిన్

సతతము సంతస మెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

1

గతకిల్బిష వ్రతతతికిన్

జ్యోతదుర్జన సంగతికిని సూన్యతమతికిన్

శ్రితరక్షణానురతికిన్

సతతము సంతస మెసంగు సత్యవ్రతికిన్

2

స్తుతిదగు ధర్మనిరతికిన్

స్వతంత్ర సంచారధీర వసుధాపతికిన్

బ్రతుకేల యన్యతమతికిన్

సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

3

అతుకు బ్రతు కన్యతమతికిన్

స్వతంత్ర పరిజీవనంబు శౌర్యస్థితికిన్

బతిపరిచర్యలు సతికిన్

సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

4

వీత భంబౌను గుమతికిన్

బ్రతిపక్షులనై న నిజమువచ్చు సుమతికిన్

బ్రతిభయగు స్వేరధృతికిన్

సతతము సంతస మొసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

5

సతత తపస్విద్యాయవి

యతయోగవిలబ్ధశమద మాదిలసత్సూ

నృతవాదన ప్రకృతికిన్

సతతము సంతస మొసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

6

శ్రితజనపోషణ విపుణ

ప్రతిమదయాశౌర్యధైర్య వై భవభర్మాం

చితమణి సూనృతమతికిన్

సతతము సంతస మొసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

7

కౌతు కతుకు దితుకెఱుంగని సు

మతికిన్సర్వోపకృతికి మానితగుణ సం

తతికిన్ సుకృతవసతికిన్

సతతము సంతస మొసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

8

ఆతుల ధనాధ్యువికన్నన్

శ్రుతిస్మృతి విచారచతుర నూరులకన్నన్

బ్రతుకుమతెష్వవికన్నన్

సతతము సంతస మొసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

9

సతిసుతులఁ దాసియైనం

బ్రతిపక్షులు దనకునెట్టి దాధలనిదినన్

బ్రతుకున నేదెట్లైనన్

సతతము సంతస మొసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

10

క్షీతిలోఁ గూటికిగుడ్డకు

గతిలేకుండియును నెట్టి కష్టములైనన్

ధృతినినుమంతయుఁ జెదరక

సతతము సంతస మొసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

11

అతి మోహమున హఠాత్తుగ

క్షీతిధనపతి కూతుఁరొకతె చేపట్టిన య

న్దు తిరిపగాని మనంబటు

సతతము సంతస మొసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

12

ప్రతిబలములతో నోడలు

బ్రతికూలానిలముచేత వార్ధిమునుంగన్

మతిచెడనితటస్థునివలె

సతతము సంతస మొసంగు సత్యవ్రతికిన్ ।

13

క్షీతిని హఠాత్తువిదేశ

స్థితుఁడై గతి తెలియఁబోని చెఱ్ఱఁదురాఁగన్

మతినలరు పతివ్రతికటు

సతతము సంతస మొసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

14

బ్రతుకునసుంకం బెఱుఁగక

స్వతంత్రరాజ్యంబుచేయు ప్రభువలెనుబతి

వ్రతవలె సహజకవివలెన్

సతతము సంతస మొసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

15

చితికినయద్దఁబట్టుకు

మతివాస్తవ మెపుడు పెక్కు మాయలఁజూపన్

క్షీతినది స్పష్టముగాఁగన్

సతతము సంతస మొసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

16

అతగునకు దిగంతము రే
 ఖతీరునన్నిజముదోఁచి గారడిచేయన్
 మతినది గుర్తిడఁజాలిన
 సతతము సంతస మెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

17

క్షీతినడుగంటియు వాస్తవ
 గతి పలువురు నడచుదారి గతికవలె న్నా
 శతపొందక తలచూపన్
 సతతము సంతస మెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

18

బ్రతికినవటకున్సర్పము
 గతివిషమటుకల్ల వెడలఁగక్కుచు నిజమన్
 రతనముఁదాఁచు కుమతినెడ
 సతతము సంతస మెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

19

క్షీతివోదబ్బటి తేల్కా
 టుతీరునందోఁచకయుఁగడుంబాధింపన్
 మతినోర్పుమంత్రిమహిమనీ
 సతతము సంతస మొసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

20

అతగునకుఁబుండు పొడమిన
 గతినన్యతముతోఁచి నాభి గడచి హృదయమున్
 గుతుకయుఁ గొఱుకక చనదన
 సతతము సంతస మొసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

21

అతుకుడు దబ్బిబల్లియుఁ
 గొతుకుచుఁబల్కొందెమారి కొఱికిన చెవిలో
 మతినెడును మంచివాఁడున్
 సతతము సంతస మొసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

22

సతము దనగుట్టు దెల్పక
 నృతవాదముతోడ దుష్ట నీతి జరఁగునా
 మతకరినిగిడి చెడిపడన్
 సతతము సంతస మెసంగు సత్యవ్రతికిన్ ॥ 23

క్షితిసోర్వలేమి పాము ని
 రతమును సూన్యముపాలు జూచియు నిమిరూ
 పతఁగల్గఁబంట నొసఁగన్
 సతతము సంతస మెసంగు సత్యవ్రతికిన్ 24

అతుకుమెతుకు కతుకుకొనుచు
 బ్రతుకు పరాధీనమయ్యు బలుగోఁటునసూ
 నృతమనని పంద చెడఁగా
 సతతము సంతస మెసంగు సత్యవ్రతికిన్ 25

క్షితినిజము ప్రొద్దు మహిమల
 నతికపటి యెఱుంగు పెటు ది వాంధమువలెన
 మృతివానికశక్యంబన
 సతతము సంతస మెసంగు సత్యవ్రతికిన్ 26

మృతియొందెలేక నాల్కక
 నృతమొందెను రామబలి హరిశ్చంద్రులటుల్
 బ్రతుకఁదలంచిన సుకృతికి
 సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్ ॥ 27

మృతిరానీ నాతనికిని
 జితిఁజొచ్చెదనిప్రయత్న జేయమననుసూ
 నృతపరనర ప్రకృతికిన్
 సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్ ॥ 28

మతకరి న్యాయవివాదులు

బ్రతుకులకై ధర్మసభలు బడియేనుగుగు

ద్వితదవుటవలె నిజముగన

సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్

29

ప్రతివాదియు వాదియునిజ

ముతేల్చుతగవర్లు నెఱపు మొఱయిదువక్తల్

గతికిన పద్ధతులనఁగా

సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్

30

గతిమాలినదని రెండవ

మతిమాలిన సభకుఁద్రిప్ప హుటయుఁదప్పన్

వితగామూఁట నిజముతెగ

సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

31

ఇతరుల సాక్ష్యము తనకెటు

జతబడుఁ దననొక్కనిజము జరుపకయున్నన్

దతదంభ సబాస్థితికన

సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

32

అతిరథసస్థితితోఁ గాం

దత్రవ్వ చుంచెలుకఁ బట్టు డాఁబునసత్య

స్థితివెడలు ధర్మసభనన

సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్

33

క్షితి కంటకయెరసముప్రాఁ

కుతెన్నునన్నిజముతోఁచి కుత్సితలోకం

బు తగిలియుఁ దగులక చనన్

సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

34

అతగున కుబ్బు పొసంగున్
మతకరి తువఁ దొడు ధనము మాయి కొసంగున్
మృతిఁజ్ఞఁడును దొసంగున్
సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

35

పతియెడ మోసము గొల్పుచు
నతినిపుణతఁగల్గిమాట లాడు కులటకున్
మితిమీఱునిందెరాఁగన్
సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

36

మితిరేపు రే పనుచు నా
దితప్పనను చేడ్లు త్రిప్పి దిల్ల వడి తువన్
వితఁజూపుదబ్బిఁ జెడన్
సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

37

క్రతువుమిషవెట్టి ధనముల
నతినిపుణతఁ జెనటి కూర్చి యాలికి నగలన్
మితి మీఱఁబెట్టి పొలియఁగ
సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

38

ఉతికిన దుస్పటితీరున
మతికుద్ధతచెందుఁ జాటు మాటు తొలఁగినన్
ధృతివంతునకని తెలిసిన
సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

39

చతురముగ నన్యతకల్పనఁ
బ్రతిదినమున్నేయు దొంగ బ్రతుకుటకన్నన్
మృతిచెందుట సార్థకమా
సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

40

మతిలో హాలాహలము న
 మృతముం బుక్కిటను గల్గి మెలఁగెడు నీచుం
 డతిదుర్గతికిం బాల్పడ
 సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

41

యతివేషముంగై కొని
 మతిహీనులఁ బెవరఁగొట్టి మాటున దంభుం
 డతిభోగములఁ గృశింపగ
 సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

42

ఆతిజార విసుగుఁబతికిన్
 మతిహీనుఁడు ధనములొసఁగు మఱితిరుపతికిన్
 స్తుతిపొసఁగు జగత్పతికిన్
 సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

43

క్షితిలోఁగొండె మలఁతికిన్
 మతిలో దైర్యంబుపూత మానుషసతికిన్
 వితయగు బ్రతుకు కుమతికిన్
 సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

44

కతికిన బానిస మెతుకులు
 బ్రతుకులు న్నేహఁబుపట్ల బల్కులు కొతుకుల్
 ముతకనగు చూడ్కులంటక
 సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

45

క్షతమువలె దేహీకిం దను
 వృతగులఁదొలినందెయట్ల పో పడుచుతనం
 బతిలాపము చదువనఁగా
 సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

46

పతగములు సంజమింటం

బ్రతుకునకై కడలింట్టు మృగంబోల్కి

గొతికెడు లంచ మెఱుంగవన

సతతము సంతస మెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

47

అతుల వికారము మీస మ

నృతవాదికి శక్తిహీన నీచకుమరికిన్

క్షితిసూన్యతు నెడ సొగసది

సతతము సంతస మెసంగు సత్య వ్రతికిన్

48

జత మోడ్పదో సిఘర్వి

ద్వైతన్కుబలుకల్ల పల్కా దిరిపెపుటక్కుల్

క్షితిలుబ్ధిత్వ మన్యతునికి

సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

49

ధృతి చెడకయుంట కనికర

మతికినమనసుంట స్వేర మా గతియుంటన్

క్షితిలో సూన్యతమతికిన్

సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

50

బ్రతుకున సింహాకృతికా

యతమంజుల సూన్యతవచ నాధికధృతికిన్

హతదీ నార్తికి సుకృతికి

సతతము సంతస మెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

51

బ్రతుకుపకృతి సలుపుట సూ

నృతమునకు ఫలంబు మంచి నేర్పు దెలుపుటల్

జతపడు నుస్థిరధృతికిన్

సతతము సంతస మెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

52

గతము తలఁచి వెక్కుచుఁగడు

జతురము గాఁ దనదుదాబు చాటుచుఁగల్గిల్

మితిమిగులఁబల్కు చెడుగన

సతతము సంతస మెసంగు సత్యవ్రతికిన్ ।

53

ఆతుకుడు సంపద గునుపు ల

లఁతివానికి వలపుతీఁట లగ్గు చెనఁటికిన్

గొతుకుడు దబ్బిఱికెగ్గన

సతతము సంతస మెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

54

క్షీతిబచ్చ తోరణము నా

తతకల్యాణంబు న నృత దంపతులకుఁబ

ద్ధతిపు నైముడియు వృధయన

సతతము సంతస మెసంగు సత్యవ్రతికిన్ ।

55

ఆతుకుడు కాగితములు జీ

వితవిరహితమిక్కలంబు వెంట్రుకతత్సా

న్యతగతినిఁదెలుప లేవన

సతతము సంతస మెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

56

మతికిందెలి పెడివాస్త

వ్యతశాస్త్రమనంగ మనుజు నందెపొడము నై

జతగులు తది కృత్రిమమన

సతతము సంతస మెసంగు సత్యవ్రతికిన్ ।

57

క్షీతియెక్కడ? దివ్యగ్రహ

తతియెక్కడ? నక్క దేవ తలమటు లన్యత

స్థితి జూపు నరునికొల తగ

సతతము సంతస మెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

58

అతిప్రాచీన పురాణము

లితిహాసంబులు చరిత్ర లిల నమ్మమి నూ

నృతమెటు పొత్తములం దన

సతతము సంతస మెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

59

అతిచంచల మవిదిత చి

త్తతత్వముం దెలుపగల్గితపు వ్రాతలసూ

నృతమెటు శంకల తెగవన

సతతము సంతస మెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

60

గతము విరూపింపగ వి

స్మృతి ప్రకృతి మెఱుంగ జపల హృత్తుథవిష్య

త్తుతలఁప నిశ్చయమెట్లన

సతతము సంతస మెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

61

క్షీతిఁజాటుపుండు మామక

యి తడుమువైద్యంబ నాఁగ నిచ్చదెలుపు నూ

నృతమె టులజ్ఞామతికన

సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

62

క్షీతిలో దివ్యప్రకృతి గ

ణుతింపమృద్రూపులగు మనుజుల తెలులగున్

వితథము నరకాస్త్రంబన

సతతము సంతస మెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

63

మితిమిగిలి గొడ్డుమెసఁగున్

అతిలోభమొగిమన దెలితి హాస్యమొదొంగున్

బ్రతుకున దబ్బటి దొనఁగున్

సతతము సంతసమొసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

64

అతిసహవాసము గలుగక

క్షితిమిక్కిలి ననుభవంబు చెందక వస్తు

స్థితి నొరువిఁ దెలియరాదన

సతతము సంతస మెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

65

క్షితిఁదనతాత్పర్యముతో

నితరుల భేదింపఁ గొఱఁత యే యన ఁదన సం

గతి దేవుడెఱుఁగనీ యన

సతతము సంతస మెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

66

క్షితి ననుమానము బ్రత్య

క్షతయుఁబ్రమాణంబు తెలుపఁ జాలదువాస్త

వ్యతమిగులు బ్రహ్మమటులన

సతతము సంతస మెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

67

క్షితిఁదన్నెవ్వరుకనిరో

గతి తెలియఁడు గ్రుడ్డినమ్మకము గొనకున్నన్

మతినొరునిజమెటు కనునన

సతతము సంతస మెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

68

అతుకుడుకూడు కుమతికిన్

బతివ్రతాతత్వమార్య పంశయువతికిన్

అతిశమము సహజధృతికిన్

సతతము సంతస మెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

69

క్షితిదివ్యతత్వమగు సూ

న్యతత్వమభిలేఖ కరుణ నెనయకయున్నన్

అతిగానేర్చిన రాదన

సతతము సంతస మెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

70

క్షీతిలో న గుత్సితులు సూ

నృతమనశక్యంబుగా ద దేహేతువౌ వా

రితలలు తగవు నిరూధిగ

సతతము సంతస మెసంగు సత్యవ్రతికిన్

71

కృతయుగమనఁ గలియన సూ

నృతానృతములున్కి నేక నిశ్వాసమునం

జతనడుఁ గాలస్థితికన

సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

72

అతిలాప మశక్తియు దు

ర్మతిత్వముంగ్రూరచర్య మాయయు ననృతం

బుతెవులుగల నరుగుణ మన

సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

73

ప్రతికూల మనఁడు చెల్లియు

నతికమము నేయఁబోవఁ డాశిత దాక్షి

ణ్యతఁజూపు సుకృతినాఁగనీ

సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్

74

వితతానందకరము సూ

నృతమెల్లెడ మెప్పుదెచ్చి నిజముగనదియీ

క్షీతినరు విలువ దెలుపునన

సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్.

75

క్షీతినెల్ల దానఫలములు

నతులితమఖయోగ జప త పోతిశయము సూ

నృతమహిమకు సరికావన

సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

76

క్షితిపతులయొద్దఁ గొందెము
 లతకుచుఁ దనయోర్వలేమి నవృత్తి మనెడు దు
 ర్మతి నిందెంబడి చెడునన
 సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

77

అతిధికి లోభిదొసంగున్
 అతిమాత్రముగాఁగ సోమ రయ్యమెసంగున్
 స్తుతి నిజమునకుఁ బొసంగున్
 సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్

78

అతికిన బూడిదపట్టెలు
 నుతికిన మడిపొత్తు పంచె లురవడిమన్నుల్
 క్షితిసూన్యతమున రావన
 సతతము సంతస మెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

79

క్షితి నానందమయము సూ
 నృతమది వివరించి వ్రాయుటెటులొ? నిక్క
 ల్పితకవిత నిజ మెఱుఁగదన
 సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

80

క్షితిఁగల్గకూట సాక్షులు
 గుతర్క నాస్తికులు భ్రష్ట కుంక్షిభరులున్
 జతపడ వాన గురియదన
 సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

81

పతిభక్తి దేవభక్తియు
 గతికొలఁదిగ దానశక్తి కరుణామతి సూ
 నృతమంటనిచోఁ గఱవన
 సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

82

క్షితిలో సోమరిపందకు

స్వతంత్రలౌకిక సుఖమును సమకూరమి. మా

నృతమైనఁ బొరుషునబిడు

సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

81

క్షితినూతఁబడ్డ కుక్కటు

లతగుఁడు దన్నుద్ధరించు నతినితె కీడుం

జతపర్చి దుర్గతింజన

సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్

84

వితవిందు రోగగతికిన్

వెత పడుచును బ్రాక్షియాడు వెడుముడిపతికిన్

సతమనృతము దుర్మతికిన్

సతతము సంతస మెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

85

క్షితిఁగొంటె పొగట్ట చమ

త్కృతికల్పన లిచ్చకమాలు గేరడమాలు గ

ల్లతనమునకుఁ బిల్లలన్

సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

86

క్షితి దాతృత్వము సత్సం

గతిత్వ మౌదార్య శౌర్య గాంభీర్యంబుల్

దతకరుణా సూనృతములు

సతతము సంతస మెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

87

అతికష్టమయ్యఁ జేరువ

గతివింటికి వెదకు పాండు తై వడిగా మా

నృతమార్గ మెఱిగినడిచిన

సతతము సంతస మెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

88

క్షీతిలోఁ బాపము పున్నెము
హతప్రియత్వంబు సంక తానందంబున్
మృతి శాశ్వతత్వ మనఁగా
సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్ ।

89

అతిరతి వాంఛకుమితికిం
బ్రతిమర్కటచేష్ట నీచ మనుజాకృతికిన్
బ్రతుకువృధ లోభరతికిన్
సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్ ।

90

అతుక్కొక్కెడ బితుక్కొక్కెడ
బ్రతుక్కొక్కెడఁ దెలియరేక వకుఁడై కృతుఁడై
ధృతిదస్సుఁ గల్గిపో తన
సతతము సంతస మెసంగు సత్యవ్రతికిన్ ।

91

క్షీతినిచ్చిన విచ్చువిధయుఁ
బతియగుటకుఁ గారణంబు పరుగుట స్పష్టం
బు తిరిపగాఁదే లోభిగ
సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్ ॥

92

బ్రతుకునఁ గృత్యాగృత్యము
లు తలఁపఁటో కొరుల బాధ లుసలుపునరులన్
మృతులనుచు వారిని విడిచి
సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్ ।

93

అతగునికంధక వాస్త
వ్యతదోబూచులను బుష్క లానునిమాడ్కిన్
మతిభ్రమపెట్టి వెలుగునన
సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్ ।

94

షీతినాత్మ భటులుమాటలు
మతికోటంబయలుదేటి మణివాతెఱువ
ల్పొతిగిలి పతివెలఁ దెల్పుఁగ
సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

95

షీటిఁబుట్టియేడ్చు పురిటి చి
రుత పెద్దలకన్న మేలు రో గాన్మతమిం
కఁ దగులు దశకు నడరదన
సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

96

మతదంభముతోఁ జక్రాం
కితముల కాల్పులను హోమ కృతపరుకోటుల్
షీతినూన్మతఫల మొసగవు
సతతము సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

97

షీతిలో నూన్మత తత్వము
మతి నెఱిఁగి నుతించి నడుపు మాన్యులకున్సం
తతజీవనము క్తియనన్
సతతము! సంతసమెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

98

బ్రతుకునఁ జదువులు సందెలు
జతురకళా నిపుణతయును సర్వప్రజ్ఞల్
వితనూన్మతమాడవిచో
సతతము సంతసమొసంగు సత్య వ్రతికిన్॥

99

చతురకళా విద్యాసం
గతికిన్ స్థిరధృతికిఁ బ్రకట కరుణామతి కి
క్కాతి యానందగజపతికి
సతతము సంతస మెసంగు సత్యవ్రతికిన్॥

100

సత్యవ్రత శతకము సంపూర్ణము.

1. The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that this is essential for the proper management of the organization's finances and for ensuring transparency in all dealings.

2. The second part of the document outlines the various methods used to collect and analyze data. It describes how this information is used to identify trends, assess performance, and make informed decisions about future operations.

3. The third part of the document focuses on the role of technology in modern business operations. It highlights the benefits of using digital tools for communication, data storage, and process automation, while also addressing the challenges associated with data security and privacy.

4. The fourth part of the document discusses the importance of human resources in achieving organizational success. It explores the various ways in which a company can attract, develop, and retain top talent, as well as the role of leadership in creating a positive work environment.

5. The fifth part of the document addresses the issue of sustainability and its impact on long-term business success. It discusses the various ways in which a company can reduce its environmental footprint, improve its social responsibility, and ensure the long-term viability of its operations.

6. The sixth part of the document discusses the importance of innovation in driving growth and competitive advantage. It explores the various ways in which a company can foster a culture of innovation, encourage creative thinking, and bring new products and services to market.

7. The seventh part of the document discusses the importance of risk management in protecting the organization's assets and ensuring its long-term survival. It describes the various ways in which a company can identify, assess, and mitigate potential risks, as well as the role of insurance in protecting against unforeseen events.

8. The eighth part of the document discusses the importance of customer satisfaction in driving business success. It explores the various ways in which a company can understand its customers' needs, improve its products and services, and build strong, lasting relationships with its clients.

9. The ninth part of the document discusses the importance of financial management in ensuring the organization's financial health and stability. It describes the various ways in which a company can manage its cash flow, control its costs, and make strategic investments to support its growth.

10. The tenth part of the document discusses the importance of legal compliance in protecting the organization from legal liabilities and ensuring its long-term success. It describes the various ways in which a company can stay up-to-date on relevant laws and regulations, and ensure that all of its operations are conducted in a lawful and ethical manner.

వేల్పు వం ద

సీ॥ ఏమందు సన్నన్న బావున తెవ్వఁడునా మొఱులవిని నన్నవ గఱఁడు
నీకుఁదప్ప న తెవ్వనికయిఁదవరి ముకాదెందేనినాకోక్కఁదొఁది సల్పు
నేల నాకీసిగుఱులొ బ్రతుక విన్నాకన కీవెల్లి బాదుపెట్లు
నేముడిసిని లొడిచుకొనింబుగ నావన్నిరానివంత పెనఁగొనియె॥

వింగినేలల ముఁదెల్ల నిండునిల్ప కలిమిచెలికొల్ప జాకువావలవతాల్ప
కనికఁబున నున్నా తెవ్వనిల్ప రెంట్రాగుడుతిండి మెట్టంటువేల్పు॥ 1

సీ॥ తొలుచుదువులె నిల్పిదెలియక మళ్ళినవాటుమాటలనినున్జాటఁదరమ
యక్కటా యేల బుమ్మల మందిదితి నిన్నుంయలేకట్లనియాతుచుంటి
దొంగిదొంగిల గొంగునూఁదలాదెదోవంకోకోనీకన్న పట్టిమీఁద
కోరిక పెరిచున్నవేని నాడియరి తోడనీకట్లు కందువలు తగున॥

ఏమిచునఁగొనినను త్తయెడ్చుకన్న నేరిమెన్నకు నీకు జోహారానర్తు
దొడ్డవలమరికాల్ప పెంద్రోడపిల్ప రెంట్రాగుడుతిండిమెట్టంటువేల్పు॥ 2

సీ॥ పీనులు లేకీడ్చునెదు కన్నులులే కనెదు చెరిమలేక గబ్బరయుదు
కయిలేక నులెల్ల గానఁదవు నాల్కలేక చవిగొనెదవా కయివడి
మెయిలేక బ్రదికె ఏమెయి నన్నసమునింగినేలలనీవు కానిదినుసేది
నీయాటలై నాకు నెగులిట్టునీకీదే పాటి నన్నాచుతే పాటినీకు॥

ఇందనేఁదాళఁజాల నేఁతకొమ్మ పెంటనే కానిపించునప్పించునన్ను
నడ్లుకొంగించున నున్నదెనిమిదు రెంట్రాగుడుతిండిమెట్టంటువేల్పు॥ 3

సీ॥ మోపితి నయ్యెను నీయి నీవుమేలే నన్నుదంచు నేనెఱుగలేక
నేన్న యన్నెను నీమూలే కోకోరి యాచిక్కు తగుల్చుకొంటిఁ
దరిదంఁద లెఱుగఁపగలగొన్న నుచెప్పినమాటవివేదోక చెనఁటిన్దెఱి
దెరిసికయట్లునెఁ దెగిసిర్దిన్ను నేఁదొగడుకొనఁచులాఁతిదెగడుచుంటి॥

మానలేకుంటినిటునిగుఱులొ సేగిమాడుకూటమిదబ్బుకక్కూర్తి గొంటి
నెట్టలేకదొన్ను గైపట్టి పదిగ రెంట్రాగుడు తిండిమెట్టంటువేల్పు॥ 4

సీ॥ నీయెటుగని దెద్దియేనిలేదైన నాగొడవఁ తవనితో నుడువుకొందుఁ
గనుక నాబ్రతుకునఁ గలిగిన వింతలు తెలిసినకొలఁదినేఁదెల్పు కొనెద
నయిదేండ్ల బుడుతఁడనై యెన్న మొదలునన్నోరిచదువులెల్లఁ దారసిల్లె
నీకూర్చి పెంపున నేనులియన్లఁతి సరకుగొనక హాయిజరుగుచుంటి॥

తక్కునే నాల్లపంటలు న్దనిమీట నాడిపాడుచు నిన్ను నేవేదనిమ్మ
యావుగావేరితిదీచ్చు నెవ్వఁడింక రెంట్రాగుడుతిండిమెట్టంటువేల్పు॥ 5

సీ॥ ఆటవయేట విన్నరయు వెరవుతెల్పివైచిరి కన్నవాళ్ళోచనాకు
నానాటినుండి నేనాడుచుం బాడుచునీపేరు చాటుచుంటి నలుకొసల
నీవటకున్నానియఁకమీఁద హాయిగాఁబొడగించు నాబ్రతుకడిగినట్లు
కోరుకొన్నటునిన్నుఁ గొందాడుమై చింకమునెర్పివేటలుఁబొసఁగనిమ్ము॥

ఎల్లతలులందునాయాద విరవుకొనుచు యెన్న నీనింగినేలల నిన్నుమాడ్కి
గడరిపడమటఁ బంటల తడినెసంగు రెంట్రాగుడుతిండిమెట్టంటువేల్పు॥ 6

సీ॥ ఎటఁగినవాని యట్లేను దలకుమించినట్టి పల్కల విట్టులులుచుంటి
నేనెందుకు న్సవిక్కిరానని తెలిసియుం బేరితవెలకె సర్పెట్టుచుంటి
చెలరేఁగి మేలు వచ్చినపట్లనాగొప్ప వెలిపుచ్చుచున్ విట్టివీఁగుచుంటి
కోరితీఁపురములకొలఁది మీలుచుసల్పియైపునీనెత్తిసె మోపుచుంటి॥

ఇరుగుపొరుగుల యొప్పమినెంచకుంటిఁ గొంటెనయ్యఁ దగవరిలాగు

మనుచుంటి

నీవుదక్కనన్గచువాఁడెవ్వఁడొర రెంట్రాగుడు తిండిమెట్టంటువేల్పు॥ 7

సీ॥ ఎలనాఁగమీఁదనే యెప్పట్లనాకన్ను పైవారియిడుమనాబ్రతుకుఱున్న
కొంకక తినితాగిక్రొవ్వట నాపనియేల్కలతోడ నాకెందు ననని
ననునేఁబొగడుకొంటనాపుట్టువు తెగులులాఁగిగొప్పకునాతలంపురగులు
నెల్లరికన్న నేనే యెక్కువనుకొందునే సిగ్గెడని తెగనీలుచుందు
ముదిసినకొలందిఁగొడవలన్మున్నుచుంటి నెందుకున్సవిక్కిరాక యేనిట్టులుంటి
తెమలనీతగులమిఁకవలముఠితల్ప రెంట్రాగుడుతిండిమెట్టంటువేల్పు॥ 8

సీ॥ ఈమబ్బు లీవాన లీగాలు లీమెట్టు లీపవళ్ళి మాపు లీవినుదల
యీచెర్వు లీయేకు లీమెట్ట లీకారులీ నేల కడలిది స్సీయొడళ్లు
ఈమంచి సెబ్బర లీకొద్ది గొప్పలీ రాకలు పొకలీ బ్రతుకు తెగుట
యీకోర్కు లీకూర్కు లీకూర్కుడుకూటము లీవంతనడువడు లీతలఁపుట॥

కావు నీవియానియకడ కానిపనులు కానివాడను నానెట్టు లొని వెల్ల
నిక్క మెఱిఁగించినన్గవు నిన్నుగొల్తు రెంటత్రాగుడు తిండి మెట్టంటువేల్పు॥

సీ॥ ఈనాటికిన్తోచి తేతండ్రికాన నిన్గొనియాడుతెల్వి నాకు నిడవేల
వింతారనీగొప్ప కొండాడనా పాడనా యాడనా వ్రాయనా మఱిమఱి
రాల్చిప్పలైనఁ గరంగునట్లీచెంగుమీటనా చాటనా నాటనాట
నాతోడివారి కీమైతాల్పులకు నిన్నుగాన్పించనాకోరికలు చెలంగ॥

మాయమైపోకునిస్సతిమాలుకొందునియ్యతుడముట్టనా మొఱనెమ్మినినుము
కడుగనీనీయడుగులనాకంటితడల రెంటత్రాగుడుతిండిమెట్టంటువేల్పు॥ 10

సీ॥ వింగి నేలలనెల్లనెగడుచుండుపనులకేను దాళికుడనీవుకావు
నామేలు సేగులునామంచి సెబ్బరతలఁపుల నీడలై దావరించు
నీచెల్వమొరిమినెనరునిండుతనివి నిన్గొల్తునదియ నిన్సేంచుచేవ
యీవునీకంటెవేతేడిన్పుగానకుండియువాలెమాడుకొనెడియెఱుకువ॥

యేననఁగనికడలేమియిడుగడపగపొగరుమఱుకువ కొటగామి మొఱకడంబుఁ
కల్లనీవార్పు బొమ్మనన్గవుతండ్రిరెంటత్రాగుడుతిండిమెట్టంటువేల్పు॥ 11

సీ॥ నావంతయెట్లు మనవిసల్పుకొందురాదులియైననాలోనితలపువెలికిఁ
గాఁపించెదవు వాకట్టెదుటన్గనికటనవానిన్నుబొగడుతెఱంగుఁ
వైకేడ్చుటకుగూడఁబస్కిరానై తినాకుమఱెందుకిటువంటికోయ్యబ్రతుకు
కలగాని నిక్కముకాదు నిన్నుగొంటనికమేనినిట్లు నేనెగులనే॥

పెంచునామంచిహాయినిన్వించునన్ను వేడ్కననయమునిన్గొలిపించుమాట
పాటమాటమీటలకెల్లవారలలరెంటత్రాగుడుతిండిమెట్టంటువేల్పు॥ 12

సీ॥ ఏదప్పుమిగిలిన దెల్లనీవేయని తెలుపఁజూచి నన్ను నేగొలుచుకొంటు
నెప్పట్లనిట్లు నన్నేడిపించెడునాయనయెడపెయ్యనే నిలుచువచ్చ
నేరకచిక్కు కొంటిన్గోరికొరి యాతగులములోననే మగు విగసి
ననునేదెలి నజాతగనుక నీయరికప్పుకొనిలేరి నిన్నేడు నొనుచునుంటి॥

నీవుగానెవ్వఁడిత నన్నవఁగలఁడు దబ్బునన్నఁజుచ్చున్న కాకనేఁ
గలమెఁజుచుకొనియుండు బైగావెయ్యని రెంట్రాగుడు తిండిమెట్టంటుదేల్చి॥

సీ॥ ఈనలు తెగలవారీనల్గుకొళ్ళమొడలా తాళులిఁకిమిఁజూచుచు
తెలియ నలవికానదిప్పుల రాకపోకలివెల్ల నాల్ల పడుచు
నిక్కముల్కాచివ్వినిడఁగని నాతలమెఁజుచుకొని యెరుకెడ దెలుపులు
నికమునీవేడుతినేనేహుకిక్కి నిక్కడలేకయురియొటగుండుఁగనుక॥

ఎన్నఁడునన్దిగొనఁగలనేనినాకు నీకుమఱివానియే కానిరాకయుండు
నెందునీయాతదంపునన్నేజమిపు రెంట్రాగుడు తిండిమెట్టంటుదేల్చి॥ 14

సీ॥ ఎయ్యెడన్నింగిలాగేనంటులేకున్నవాడనంచు నైఁ బల్కఁచింటి
నన్నెల్లతెలుగు నాపాడు నీమేలు తలఁపకనాగొన్న తెలుగుకొంటి
నికముగానాకుఁగోరియెలేదని చెప్పుకొనచప్పునముక నిరూఢుతింటి
నుడులుద్దిమిఁజూచు మూసికొని యేదోయూరి నుండిరి గొగుమాలియుంటి॥

కాదులిన్నఁగానేపిలోరివలెనాద నరియఁడునైఁచు మాటనాచికాద
చాలనాబ్రదుకికనైనజాలిలేద రెంట్రాగుడు తిండిమెట్టంటుదేల్చి॥ 15

సీ॥ ఏగల్లకానిచో నెల్లదిప్పులు కల్లకని నెచ్చ నేనల్లగానెచ్చరాకు
చీకటిన్నట్లేఁచుఁజీకటియేకానిక్క మేలేదుహుకిక్కిదక్కఁ
డిలఁపులేకుండు నిర్మలమ విట్టంటగుఁగాని తలఁపుల మాఁచుచు
నికముకల్లలకు వనియగలన్నచో నికనాచున్నోటిఁ శ్రేయసగు॥

బంతునంటినయీగక్తె పడిఁజుచ్చుని దగిలియెందుఁదో కిట్లుఁజుచ్చుచుంటి
నాకునిన్గొచ్చుముగ్గునగవిచ్చు రెంట్రాగుడు తిండిమెట్టంటుదేల్చి॥ 16

సీ॥ కూతురులోమలు బువగంటిఁ గలమెలఁ కవలందుఁ బొంగుక్రంగుఁ గరుగొంటిఁ
మెలఁబువనిక్కఁ ము కలకల్లఁ బుదికొంటిఁ గానినామెరమెక న్నడవకుంటిఁ
గలమెలఁకుమి నాకిల్పియొన్నాఁడు నందు నాలేమియు నరియుచుంటిఁ
గలుగదుకల్లనిక్కఁ ము వచ్చుకాఁబోదు నాయున్నికాలేము నాకునికము॥
సన్నుగూర్చి యెఱిఁగితి నీనాటికేడు నిన్ను గొల్పుతఱిన్దప్ప నేహాళికి
చాలు గానటనట చరమఁదేలు రెంట్రాగుడుతిండి మెట్టంటువేల్పు॥ 17

సీ॥ అన్నన్నసోకుదు తెమ్మన్ననాకల్ల తెల్వియేనన్ను గుందింపఁజొచ్చెఁ
దిరుపతితోఁగుంటి తిరుడికెరంగున ధేలలాఁత్తినొల్తు నీపుకలుగ
బడికేగనున్న తెల్విడికూడఁబోయిన తెలుగయ్యేనేను ముదిసికొలఁదిఁ
జదువరికంటె మీ ల్పాకియన్నటు నాకన్ననిక్కముగనె దైననయము॥

తటిఁగెనెఱుకువ మలుకువ పెఱుగుచుందె హాయిదిగబాతెఁజెడుకోర్కె హద్దు
మీతె

నీపుతప్పనన్నాచనాఁ డెవ్వఁడింక రెంట్రాగుడుతిండి మెట్టంటు వేల్పు॥ 18

సీ॥ పులిపొదుపుఁబిడుఁ బోయినా గాని నిన్దఁపవిచెనఁటి చెంపఁజనరా మి
పామునోటన్గము వదలనొఁగాఁ బ్పిఁజొప్పముక్కడి నెనయరాదు
మొనలిగఁగునేని ముసఁగనొఁగాని పిన్జఁకెమములువ తింగిలివరాదు
వెట్టిపేపిచెలిమి పెఱుమనొఁగాని నిన్నుమ్మింతువాన కాస్కొగొనరాదు॥

ఏనెనిక్కఁముతక కల దెల్లకల్ల యనుచుఁబాటుటములకు ర్యాడుకొంటె
వచ్చుచునరాదుజాకునా వదలదలపు రెంట్రాగుడుతిండి మెట్టంటువేల్పు॥ 19

సీ॥ ఏదెకమలలేఁ యేఁక మళాఁబండు కాఁజినెల్లో మేలుకొంటినుటల
నాకన్నకలవలె నాకుల్ల బన్నాఁడు దెవ్వఁడెవారెల్లఁ దరమురాదు
నింగినేలవెల్ల నికలఁగలరాఁడు నాకల్లతలంపు రాకడఁగాని
కూడుకూటమి కూడుకూటోక్కయేదిట్ల మఱిమనువలనునా మంచియొర్పి॥

లేటగాఁగూర్చిమనాఁ డెప్పివాపు నెనవతో నెల్లదిన్నుఁగిన్ దెలుచుచుఁ
గోయకొన్న మేల్విల్పు తగులుపలుపు రెంట్రాగుడుతిండి మెట్టంటు వేల్పు॥ 20

సీ॥ ఎనిమిది రెండేంద్ర యేడుదివాడన న్నొక్కింపగఁగోరి మొట్టమొదట
నాతలిదండ్రులు నాతోడఁబుట్టుల తోడనాకన్న యజ్ఞాదనుండి
పొడకబండికిఁగోడె పోతులన్నానిని కమకమ నేరుపు కలిమిమిగుల
నెవ్వరునాద్రోవ నెఱుగనియానాఁడు పెరవుమైఁజొప్పుగా వింపుచుండ॥

ఇనుకలఁదూవినేలల నిచునుమోయ మువిగిపోయిననుండనా మొదటి వాఁడు
దండిపై కెత్తఁగలిగె నీచుండవలన రెంటత్రాగుడుతిండి మెట్టంటువేల్పు॥ 21

సీ॥ ఆమగామడమేర నాగుచుఁ దోటల వండుకొనుచుఁగ్రిందఁ బండు కొనుచు
కోతకాయలచెఱుకులబోముగాఁదెచ్చుకొనుచు ముచ్చటలాడు కొనుచునగుచు
తెలివిమైలాపులఁ జెలరేఁగితిరుగుచు గొప్పవారలపట్ల మెప్పుగనుచుఁ
జెట్టురెక్కుచుమేటి చెరువులనీఁచు నెదురుగానని చదువెప్పుకొనుచు॥

అటునాళ్లకునిన్నొని యాడుకొనుచు నీవునెలకొన్న నేలతా లెక్కినతటి
నీవెయ్యెఱుగుదుమావింత హెచ్చరింత రెంటత్రాగుడుతిండిమెట్టంటువేల్పు॥ 22

సీ॥ రావులు జువ్వలు మాపులుమఱులు వెలఁగలుమద్దులు వేములూట్లు
నేరేళ్లతేఁజెట్లు నెల్లులుదేఱులు గొలుగులజీడ్లు రేఁగులుసిరికలు
కుమ్మి ర తాండ్రలు విమ్మలుదబ్బలు ననసెడుపొదరింద్ల నానలంట్లు
మోదుగులూడుగు ల్పొద్దలీదెలువేగినలు లిమిరులుకానుగులు వెదుక్కు॥

నాటునుడులతోఁజేర్కొన రానివేళ్ళనుండికొనఁజలుకుఁబంద్ల నిండుమాన్లు
మిగులువీయిల్లుముపిముసి నగుపుతాల్పు రెంటత్రాగుడుతిండి మెట్టంటువేల్పు॥ 23

సీ॥ నిక్కమెదోనేను నిరుకెఱింగెడుతిక్క వదలకక్కటనాకు వచ్చెమళ్లి
నిలమెలఁచుచునా కాంచుదినుచ్చులి వెల్లనాతోఁగూడఁ గల్గవనులు
కోరికలేకనా బాచు నమిగిలిన యావెనిమ్మవమని యెన్నవలసె
నేనెఱుకక్కియొనెద నిన్నుగుఱిఁచి నేననుకొన్నయదియెట్లు లొనికంబు॥

పలదు నాకేలనీవెట్టి తలఁపులింక నన్నుగపాడునిన్నొల్పు తెన్నుదెచ్చు
మాచ్చునిరిమ్మ మఁచినమ్మకముపెంచు రెంటత్రాగుడుతిండి మెట్టంటువేల్పు॥

సీ॥ ఏట్రతిరుంటినంచెవ్వార్లైననన్నమ్మింపఁబూనుటనవ్వకాదె
 నాయుక్కిఁగూర్చి నేనేయులుంగుదు మజెల్లేనిఁదై వారలకేమియెఱుక
 ముఁగయిమురుగినదంగననేల నాలోనికోరికలకు నేనెకోపు
 నింగినేలలివెల్లనికములుకావునాకలమెలఁకువపన్నికములుగాని॥
 కలతెఱంగిట్లునేటిఁ దెలిసికొంటి నికుకుగానాకుమరిమెరమెరలులేనిఁ
 కేనునానకున్నకూర్కీవెకండ్రి రెంటత్రాగుడుతిండిమెట్టంటువేల్పు॥ 25

సీ॥ వీనోరునీరెట్ట నీకుఱ్ఱు నీయద్దు వీరాపుతొడబిడ్డయేల్కపాఱుం
 డిసుకచల్లినరాలనిసవుకుమై గ్రిక్కిరిసిమూఁకలైకసిమనఁగఁదక్కు
 తెగలీండ్రమేదరదేండ్రమంగలివాఁచాఁతానిపొన్నారిసాపరీఁడు
 తైకోలగొడగరగాండ్రమందుఁమారిపట్రయెఱుకబెస్తపాములాఁడు
 గొడ్డురాలన్నగళతెంపికుంటిగుడ్డి పందెకాఁడంటుగాఁడులోవాదికాఁడు
 జోగిబివినిఁడునీచెంతఁజొక్కుచుండ్రు రెంటత్రాగుడుతిండిమెట్టంటువేల్పు॥ 26

సీ॥ జంగియల్లుడుములు చెంగులు మొరయఁ దేరాబోతులో బాడియాడువారు
 తిరువడికోలకండినబోరతావడములు నామములుగ్రాలఁజెలఁగువాగు
 పుట్టుకొప్పులనూడ్చి చట్టువ్రంతన్నుని ముడుపులు చెల్లినఁబోవువారు
 తిరివగొట్లకుడబ్బుకురియించుచడడ్డుదండములనెట్టితరఁక వారు॥
 కడఁగినీనిక్కమౌచెల్వగాంచగోరి వేకువన్నాల్లు తెగలవార్యేనవేలు
 దద్దడంబెల్లఁజెమ్మటన్దడుపుచుండ్రు రెంటత్రాగుడుతిండిమెట్టంటువేల్పు॥ 27

సీ॥ నీకన్నబిడ్డఁడు నేరనిపిన్నవాఁ డంచు గంటన్దడినించినావ
 యుత్తగానుల్కకొఱోనీడగ్గొని యంచెలనవ్వకాన్పించినావ
 యొర్మియే పెండ్రోవకూఁతయంచున్నిలుకడనప్పసము నీవుకాంచినావ
 పోకిరినంచునన్నోనాడకిటుకూర్కి మించినీమోరప్పించినావ॥
 కన్నుపండువుగానిన్నుగంటి నేడు నిన్నువంటియొటపరియెందేనిఁగలఁడ
 పుట్టువీదేర్చునన్గయిపట్టిపెంచు రెంటత్రాగుడుతిండిమెట్టంటువేల్పు॥ 28

సీ॥ నీసెలపుంబట్టి నేమఱితిఁగాని నిన్ను బాసియెవండు మన్నఁగలఁడు
 నీచెల్వనీచేవనీయొర్మి నీకూర్మి ముక్కంటి కేనియున్నొగడఁదరమ

తలపుడిగినవాడు తప్పడుదెవ్వడు నిన్నెట్లెట్లించు తెన్నుగనడు
నేలయెందెయ్యెడన్నీ వంటిహొయ్యలైన పెరుమాళ్ళ చెలువమింకలరదోడు॥

వేయిదండముల్పెచ్చెదహొయ్యమీట నుండుననయమునీవు నామల్లమందు
కల్మిచెరినక్కనన్దాల్చకన్నతండ్రి రెంట్రాగుడుతిండిమెట్టంటువేల్పు॥ 29

సీ॥ కలలోనమెలకున కల్లమెలకు పలోగంపల్లకూడునల్లకనుక
నీమూఁడుకల్లలం చెటిగిన నేగూడగల్ల నీటినిక్కమెటులొడు
కాపునలేనినాకీవంతషటియేలమిన్ను నమిడ్డెవన్నికవలె
షట్టనీ పెర్గనీపొలియ నీయేదెట్లులేనిగానీయ నేమిలొలుక॥
నింగినేలలతోగూడ నేనుగల్గ నీవునిక్కంటు నీటనే నీడ, నీవు
వెలుగుపేజీకటియనినెన్నించునన్ను రెంట్రాగుడుతిండిమెట్టంటువేల్పు॥ 30

సీ॥ పూతలోనిన్నిట పూడ్చబోవనిముల్పైగవకన్ననట్కూడ మేలు
నోరారనీపేరు నుడ్చబోవనిమడ్డినోటికంటెన్నిట్లు మీటనయము
వేడుకన్నీమ్రోలనాడనిబొప్పనికాళ్ళకన్నన్దానకాళ్ళకాసి
నమ్మికన్నీతిరుకాళ్ళరయనివెట్టికన్నుకన్నబుండికన్ను నెరవు॥
నినుదలంపనివెంబర మసికికన్న రాతిక్రిందనణగుకప్ప బ్రతుకుమెలుగు
తిరుగునాదండకడలికూతురుమగండ రెంట్రాగుడుతిండి మెట్టంటువేల్పు॥ 31

సీ॥ కనువాడుకన్నట్లు దినుసుకన్నునూడ నీకంటెవేడ్కావు నిక్కువముగ
వినువాడువీనులు వినుచుమరిపుగూడ నీకంటెవేడ్కావు నిక్కువముగ
తినువాడునోరునుం దిండియునుంగూడ నీకంటెవేడ్కావు నిక్కువముగ
మనువాడుమనుగడ మన్నించుకటిగూడ నీకంటెవేడ్కావు నిక్కువముగ॥
ఏరుగాకపనులివెల్ల నీవెయగుచు నన్ను నేడ్పించివీనిట్లు సవ్వడగున
కమ్మునేగూడనీవాహో కల్మిమగడ రెంట్రాగుడుతిండి మెట్టంటువేల్పు॥ 32

సీ॥ మన్నించుకన్నించు మన్నించుకన్నించు మన్నించుమన్నించు మిన్నుకాల
కావుమాకావుమా కావుమాకావుమా కావుమానన విలుకానితండ్రి
కాన్నించుకాన్నించు కాన్నించుకాన్నించు కాన్నించునిడుపడు పాన్పు తేడ
యేలుమాయేలుమా యేలుమాయేలుమా యేలుమాప్రేతల మేలువాడ॥

సోఁకుమూఁకలగొంగనన్నాఁక రమ్మయడుగుచెమ్మటలాఁడనన్నాడుకొమ్మ
అలకాపరినామనవేలవినపురెంటత్రాగుడు తిండిమెట్టంటువేల్పు॥

33

సీ॥ ఏనెట్టులుండిననెల్లరున్నానేఁమెంచకవన్ను మన్నించనిమ్మ
మందినన్నెట్టలై నమంచివాఁడనుచునయాటపాటలగొని యాడనిమ్మ
ఏవ్వలవిడిదబ్బువెదచల్లుచెచ్చటనేనిమేలేనన్ను నెఱపనిమ్మ
కూడుతొడుగుకూర్కుకూటమివేడ్కలునాకోరుకొన్నట్లునడువనిమ్మ
నలువలఁజులనీగొప్పకన్డాటనిమ్మతెల్విలేటలతోడనన్దిరుగనిమ్మ
కనికరమున పన్నీలోనఁగలియనిమ్మరెంటత్రాగుడుతిండిమెట్టంటువేల్పు

34

సీ॥ తొలుచదువులనెల్లదొంగిలువేఁగంటిగొంగపొంగడఁగించుగొప్పచేప
కవ్వపునేలతాల్చివ్వలవ్వలవీపుతీటవోరాచురామేటిమేటి
పంటవలంతి జాపన్లుట్టుపొంగంటికొవ్వాడిచినగడికొమ్మకాఁడ
పట్టినదల్చు హెంబాన్పుతెఱచిదిండిఁబట్టిపొట్టంటిచ్చనిట్టపుట్ట
తడుపుదాల్చియేల్కెదిరిచాల్చడఁతిమగఁడకలపతాళపకప్పు గుబ్బలియిలుదొర
చెడుగుమలకలఁజెండాడుజెగిలెకాఁడరెంటత్రాగుడుతిండిమెట్టంటువేల్పు

35

సీ॥ నాయున్నియక్కటరాకునిక్కమెకానియేనననేమొనేనెఱుఁగలేదు
వీసమందలివేయివేలవ చతుం టనికమెకానియదితూనికకురాదు
కలలోనికోరికన్నెలఁకువయెడఁగూడఁదలఁపులనాపనాతరముకాదు
సలిపినమేలు సేగులకుమాతేనాటికై నవచ్చున్లనిమానఁబో
తుదమొదల్లేనిచోనడ్మతోఁచుటెట్లు కలవయెంఁగేనిమింటిమిద్దెలకుమెట్లు
వదులనీనాటనీపట్టిపట్లుకట్లు రెంటత్రాగుడు తిండిమెట్టంటువేల్పు॥

36

సీ॥ మంగలిచీరితలంగొఱునట్లేలనుబుసుపోవనిపనికుబుసుచుంటిఁ
గొటరానివాఁడనంచెఱిగియునెఱుఁగకగొంతెమకోరికల్గొనుచునుంటి
నోరువలేకపైవారిగొప్పకుఁబెదవులుర్చి పెంకెమాటలనుచుంటిఁ
గొలుపులన్దగవరివలెవలకమువేసివడిఁగానికూల్లెల్లఁగుడుచుచుంటి

లాఁతిమెప్పులకిటువారిఁతలదొరకొంటిసెబ్బరన్దఁచినామంచిదెప్పుకొంటి
నన్నయెటులేలేదోనన్నుదిన్నఁజటిచి రెంటత్రాగుఁడుతిండిమెట్టంటువేల్పు

37

సీ॥ తప్పకమంచిపై దలిపుట్టుగొడ్డుటికంబూర్చఁజాలినకప్పరాదు
బుడగన్నవారలపుట్టువీదేటింపవలనగుచీఁకటివంకకొప్పు
సెబ్బరడుల్చివీ చెంగటితెల్లరన్దపదఁటించెడిగారిచూలి
నినుగాంచువారికి న్దేటగంట్లవీడుగొబ్బునఁజూపిరాఁగలపులుతేఁడు
ఒడమినిదెడునీయాల్పాడికడలిపట్టిమిగులుమింటితెర్వతోమెఱయువసిఁడి
నలరునీకోవెలన్గొనియాడఁదరమ రెంటత్రాగుఁడుతిండిమెట్టంటువేల్పు॥

38

సీ॥ వింగిసేలలుకల్లనీకల తెఱగెఱ్ఱ హాయిచెడనియన్కియనెడువారు
నేర్పుననూపిరుండినదాదఁకఁగోర్కెగా నకతీరదంచుఁబలికెడువారు
ఎల్లదిన్సులకునీవేయక్కఱనినున్గొలిచియిడ్మలెడపఁదలచెడివారు
ఒడలుతాలుతాల్పులకుమేలొనరించినమ్మట్టవీదేఱుసంచుమాటాడువారు
ఎవ్వరేమనుకొన్న నీచేయదెల్ల నిన్ననేఁడురేపులనీ వెనీపుగాక
వేఱులేదెద్దియైననా వెల్లిదీర్చు రెంటత్రాగుఁడుతిండి మెట్టంటు వేల్పు॥

39

సీ॥ తల్లిదండ్రులపోల్క యుల్లమునకుఁగూడ మయికట్లుకలుగు నేమయిననాఁడు
కావుననీవున న్గపాడువాఁడవు కలవనునమ్మిక యలరెనాకు
నీవిలాతిచదువు లీపాడుపొత్తున న్జ్ఞుచుచునుందెని వ్వెఱవగిల్చి
నేముదిసినకొలం దిస్తీఁకటిన్ముని నీవెల్లగానక నెగులుగొంటి
చెలఁగినాతన్వియాస్త్ర దొంగిలెఁదగులము పనికిమాలిన కోర్తుల న్సేనంగుచుంటి
నింకనేఁదఁజాలనన్నే టకొమ్ము రెంటత్రాగుఁడుతిండి మెట్టంటు వేల్పు॥

40

సీ॥ ఏరికిన్గొంగక కోరినట్లెల్ల హాయిగ ననయము నేమనఁగలనేని
యీవింగినేలల నీపగలీమాపు నాతోఁచినట్లు పన్నఁగలనేని
కూడుకూటమికూరు కులపట్లనాకుఁగా పలసిననటుల నడువఁగలనేని
కలిమిలేములవేడు కలనిడుమలఁగూడ నేపొలివో వకనిల్తునేని

ఎందునన్నిండినేనాడుకొందునేనిఁ గ్రిందుమీదులఁగ్రిక్కిర్పియుందునేని
నీవెనేనయియలరనానిక్కువముగ రెంటత్రాగుడుతిండిమెట్టంటువేల్చి॥

41

సీ॥ నాకుమీఁదేకానినలుపైననేదియున్గిందుతోపమినిట్లుకుందుచుంటిఁ
గ్రొవ్వాఁడియాడునఁ గ్రొవ్వివాసలిపిన గొడవలకున్నాటుగుడుమచుంటి
నాకుమేలొనరించినతగువారలకెగ్గుకావించిసిగ్గులేక మనుచుంటి
నాయెగతానినానిముచ్చితకంటకప్పినామగఁటిమిన్జెప్పచుంటి॥

కోరియురిపెట్టుకొనితన్ను కొనుచునుంటి నిట్లుపెపెచ్చు విన్ను నేఁదిట్లుచుంటి
నన్నెటుల్కాచెదొరనాకన్నతండ్రి రెంటత్రాగుడుతిండిమెట్టంటువేల్చి॥

42

సీ॥ ఎద్దుకాడుపొటేలెయేనుపట్టినగడికానిచోవంతనేఁ గలఁగనేల
పగలింటిదొరపోల్కిపట్టలేదాతనిపట్టిపోలికగానియిట్లునాకు
నీగదిమ్మదినెలనిందెండదొరయుంట నెఱుకువముటుకువనుజకగొంటి
పల్కఁతేఁడెనెలమేపరితోడఁద్రాసుననువికిమేల్చేగులఁజెసయు చుంటి॥

గ్రుద్దిసొట్టలతోఁబడుకుప్పలోనఁ జలివెలుంగుచూల్గలియుటన్గలిమిలేమి
రెంటనేనంటనీవురెండింటనుంట రెంటత్రాగుడుతిండిమెట్టంటువేల్చి॥

43

సీ॥ ఏడుపుకప్పనాకేడియునోజగా నామేనితోడుతన్గల్గలేదు
నాయొడలద్దిరానాకద్దెకొంపయాయెఱుకువగూడనాకెరపుతోడుపు
నామొదలన్దువనాకూర్కుముచ్చట నేనెల్లఁజెప్పరేరెవ్వరైనఁ
జిమ్మచీఁకటిలోనఁ జిందురాడుచునుంటిఁ దెలిసినయటుతొన్గిప్పచుంటి॥

అకటయీతెల్వితెలివికాదిఁకనికముగనమ్మితన్నన్నునిన్నొల్వ నిమ్మతండ్రి
కలవరంబులసిల్పచుట్టఁగుదల్చి రెంటత్రాగుడుతిండిమెట్టంటువేల్చి॥

44

సీ॥ సమ్మియునమ్మకున్నాఁడనిన్నావుననీకూర్కి నామీఁద లేకయుండెఁ
గడలిఁగై జారలఁగడువనుంకించుటనిన్నెఱుంగుటకయినేఁగడఁగుట
నింజారునెఱుకువ నీదెల్పమగునెడనీవునిష్టప్పముతెవ్వఁడెరుఁగు
కోరికల్మానినిన్నొల్పిననన్బ్రోతుంటిఎనాకటులలపియగున॥

ఎందుకన్గొటకానినా యందునింత జాలిగొను, మేలు, నిన్పతిమాలకొనెద
కన్నబిడ్డనిపైఁ గనికరములేద రెంట్రాగుడుతిండిమెట్టంటువేల్పు॥

45

సీ॥ చాటుచున్న విరొలుచదువులునిన్గొల్పునాశనికేముప్పలంటవనుచు
నీవెపల్కితివి, నిన్నేనమ్మకొనువాని మారిమిసప్పనమేలుదనుచు
నిన్నెఱింగినవాఁడు నీవెకాఁగలఁడని పలుమలున్మినుకులకలలువచ్చు
దటుకుననీపేరుదలఁచినవాఁడు పెందెర్వుచేరుననిలాఁతినుకొనాడువు॥

కావునఁ గలపునీవునిక్కముగనన్పు నిన్ను వేడినకోరుకుల్పెగ్గుకన్పు
నీకుఁమొక్కెదవేసార్లుసాఁకునన్పు రెంట్రాగుడుతిండిమెట్టంటువేల్పు॥

46

సీ॥ గిఱికి మొదల్తుద లెఱుగవీల్కాన తెవ్వరికైననిన్పొల్పుఁ దరమురాదు
వెలుతురులేఁడు గుబ్బలిపట్టి, ముక్కంటిపిల్లారి, కలుముల వెలఁది మగఁడు
నీవనియెల్లడ నేర్పొకనుచుండ్రుని న్దొంటివాడుకఁ బట్టితోఁచినట్లు
నినుదెల్పుఁగలపల్కు నిక్కముకాఁబోవ దెమ్మెయిన్గుండేటి కొమ్మునాదిక్కి

నింగి, గాడుపు, తడి, నేలనిప్పుల, కలముకయెడయికల, చుట్టు, కయివడిబ్రతుకు
కలుగు, మాయమాఁ గలలోని కలతెఱఁగునఁరెంట్రాగుడు తిండిమెట్టంటు
వేల్పు॥

సీ॥ ఇదిమంచి, యదిసేగి యిట్లుకావలెనని పైఁగరితెల్పు పాటువాఁడు
తోఁచినట్లెల్లఁదా నేచదువయసు కొనున్పుగానని కొయ్యడిన్పు
ఏదిమునెఱుగని మాడిఁగిఁజీలి వాఁకమున్వేయు నలముచ్చు
ఎదియెట్లుల్లరగనీ యేదప్పమిగిలిన దెల్లఁగల్గేమును లొల్లెగఁడు

ఒకదొడుకులలోలోపల నుడుకుచుండ । నెల్లకిమేలెకోరుచు నిన్నె నమ్మి 48
యేయెదన్హాయిబ్రతికెడు నీయడియఁడు । రెంట్రాగుడుతిండిమెట్టంటు
వేల్పు॥

సీ॥ ఎవ్వఁనొప్పొప్ప పలుచిరిసినయెట్ల యిదిలికాల్పొల్లెన నుడుకుడిసిన
కోరితంటాల్తుచ్చు కొనిగొంపలెడికోరు ముఁదెనయిరెట్ల పలుకఁబోక

తాగక, వెలిచవు ల్తగులక, చదువరి గోటుసల్పక, గొప్ప చాటుకొనక
 నేరములెన్నకెం దేదెగనీల్లక యూతిముచ్చుకొనక పొరనెనయక
 గతుకఁబోవకయప్పుల బ్రతుకఁజూక : మిడియల, న్ముదుసల్లన గడు
 పలువక॥ 49

నమ్మినినుగొల్చువాడెనీ నెమ్మికిఁదగురెంటత్రాగుడుతిండిమె ట్టంటువేల్పు॥

సీ॥ ఎన్నఁటికైననో శ్లెత్తకతీరదు సలుపుకొన్నటుకుడ్వ వలయుఁగనుకఁ
 దనకంటుసోయివం తలకెల్లనోఁబఁదా నేకోపనుచునెంచి యేమఱిలక
 పంతులస్థులకన్న వారలుతగువారు నుడువునట్లదఁచువ న్నడిచుకొన్న
 మంచితగవరిమే ల్మయివక, చెడుగొట్ల తోడనేయెడనేనిఁ గూడఁబోక
 ఇలువడిన్దొంటిపడికట్ల నెడయకనిను : నమ్ముకొనికోరినీతిరు నాళ్ళఁగాంచు 50
 వానిఁదప్పక నీవుకా పాడుచుందు : రెంటత్రాగుడుతిండిమె ట్టంటువేల్పు॥

సీ॥ మనమిరువురు, దక్క మఱిజేలుగాఁగాన రాదు నిక్కముగది న్నేదియైన
 నీవువెలుఁగువువెం డియునేనుచీఁకటి నీవునిక్కువమిఁక న్నేహుఁక్కి
 ఎలుకువనీవునే మలుకువనికముగా నీవెకిమీఁడువు నేనడియఁద
 నీకుఁగలతెలుంగు నిందుకనివినాను గొంతెమకోర్కులు గొనుటపడి
 నడుపువాడవునీవునే నడుచువాడ : జాగువలదింతనేఁచాకఁ జాలవడిగ 51
 నన్నునీలోనఁజేచ్చుకో కన్నతండ్రి : రెంటత్రాగుడు తిండిమె ట్టంటువేల్పు

సీ॥ ముందండలరియక పొందికన్గఁబోక యల్లెన్దొంగెన శ్లెల్లనుడుల
 వర్సవానులు లేకవ్రా నెదనెట్టులో పడికట్లనేడ్వ నెప్పనితరంబు
 వారు వీర్ననుమెచ్చఁ గోరికాదిట్ల నేనుడుపుట నీవు విడుటకుఁగాని
 యీముదియీదున నీనాటుమాటలఁ జల్కించినాడవు బళిరనీవు
 యీవుసల్పఁజాల నిపనులేవికలపు కింగినేలలనీ కెదురింగఁ గలది
 రొద్దెకున్రేపయిటు మొట్టపెట్టుకొందు రెంటత్రాగుడుతిండి మెట్టంటు వేల్పు॥ 52

సీ॥ నేలయందెల్లడ న్నేఁదప్పమైతాల్పు లెల్లకున్నించివా రేనికముగ
 వెఱచొమ్మవలెఁజేట పెయ్యలగునెనెప్పు వలరెప్పనిట్లు నాట్రుకునుతుదకు
 నాతోడినీతి నీయింక నెప్పటి కైతిఁజై గాఁచూ : నాకుడుబడ
 గ్రిందుగాఁజూఁజట కేకానియకటనా, కై, మీఁది, నునువ, నే నోమనైతి

నెమలి పురికంటికూచిచుచ్చు మెడచాచి రెమ్మ పెట్టినవేల్కూపు రమ్మకాలు
వినుగొలువదలపనివాడు నిట్టమోడు రెంట్రాగుడుతిండి మెట్టంటు వేల్పు॥ 53

సీ॥ వండి యెదిరికి ననన్వద్దించుమన్నాడ వంగదన్వేగు నాకుంగదీపు,
జోలలగంటుల స్తోకొట్టు మన్నాడ వేయెడ నన్నను మాయనీవు
లాతి దప్పి స్తీర్చు మేతతీనన్నాడ వుడికెడు నానోరు తడుపనీవు
దుస్తు నూడులకు నన్వొడిగించుమన్నాడ వెప్పట్ల గుడ్డన న్నప్పనీవు
పులుసులో నిగంటెవలె నన్నలిపినావు బ్రతుకుచవి తోరెమైన నన్నరయనీవు
నన్ను నేడ్చింపనిటు వన్ని నాడవేల రెంట్రాగుడుతిండి మెట్టంటు వేల్పు॥ 54

సీ॥ నీ వెగుబ్బలిపట్టి నీ వెపిళ్ళారివి కాద్రేడునీ వెకాక నెలుగీవె
నెలనీవె తతీనీవె నింగినేలలునీవె కూరుకుకల మెలకువలునీవె
కడలికనీవె నిల్కడనీవె మేలోగులీవె నీకన్న వేతెదియులేదు
పెలుగక పెటిగెదు తలుగకతటిగెదు పుట్టకపుట్టెద విటునీవు
అడుగుచెమ్మటలోడ కవ్వడియనుంగ యాలకాపరివ్రేతడ మేలువాడ
కడలియల్లుడననవిలు కానితండ్రి రెంట్రాగుడుతిండి మెట్టంటు వేల్పు॥ 55

సీ॥ నినునమ్మికొలువకీ నింగినేలలకుగో వరయ నేనేలయిట్లటమటింతుఁ
దిరువతితిరునాళ్ళ తిరుకొలసనుమున్గి తిరుపగూడన్పట్టి తిరిపెనగుచుఁ
దిరునామమున్నెట్టి తిరుముడిశోడు గాదిరుకాపుగనఁబోవి మొరసునైతిఁ
దిరునీటుదాల్చి యేతీరుననైన మిగిలినయంకులఁగా నికొలువనైతి
తల్లిదండ్రులు పంతులు వ్దగినవారు నెచ్చెలులు చెప్పినట్టుల నిరుగనైతి
గోరిచెడితి నన్నెలునీగొప్పదక్కు రెంట్రాగుడుతిండిమెట్టంటువేల్పు. 56

సీ॥ పుట్టినవారలు గిట్టకతీరదుబ్రతుకునఁబడికట్లు పఠరకములిఁ
కెవరినద్వడివారిఁ కింపు మైకాల్పుల కెల్లదలంపులెందేనివేలు
తమతోనఁజొనఁగక తన్నుకొనుచునుండ్రు మేల్సేగులన్దటిమెలపుచుండి
ముందేమిజరుగునోమింది కెలుకలేదు పనుల కక్కిటతెల్పవలసుకాదు

ఎవ్వరున్నిర్గుసల్పలే రేడియైన నరసినకొలందిఁజానలే యలము చుండు
నిక్కమగునమ్మిక యెనన్ను విన్నుగలుపు రెంట్రాగుడుతిండి మెట్టంటువేల్పు॥

సీ॥ నీవుగుబ్బరినిటు నెలకొనినినుగొల్పు వారికోరికలు వేసారులిడుడు
కలతెఱుగుననిను స్థాంచిమొక్కినవారి నెలనగవున నెనరొలుకఁగనెడు
తడుపుదాటుపుతిరు ముడిబిడ్డవలెఁదోచి వీయందునమ్మిక న్నెగడిచెదవు
హాయిగానీయడి యరులకెల్లన్మయి యుల్లములకువింత యొప్పొసఁగడు
కానిపించునిన్నాదని లేనిమింటి తెరువునన్నిన్ను నరసెడు దేబెయార
యొడినలరుబిడ్డనంగడి వ్దడవువెడఁగు రెంట్రాగుడుతిండి మెట్టంటు వేల్పు॥ 48

సీ॥ ఈలేవిపోవితంటా లేలయిట్టునేఁ గాంచినవెల్లని కంచనాకు
వీనింగినేల లిక్కానిపించుది నుసుకల్లయేయనుట కెట్లుల్లమొప్పు
తానులేడనుకొ నఁదరము కాదెవనికి న్నకుకనేఁదక్కఁ దక్కినదిహాళి
నేనిన్నుగొలుచుటలో నన్నునేమఱచిన మిగిలినదె నీవనఁగఁజెల్లు
కోరియనయమునిన్నేడు కొనెదనేనునన్నునీలో వఁజేర్చు నాకున్నవంత
మాన్పు దబ్బుననీవున న్నెన్నుకండ్రి రెంట్రాగుఁడుతిండి మెట్టంటు వేల్పు॥ 49

సీ॥ ఏను నాదను నివ్వేతే వఱకుండునో యావఱకన్నాకు హాయిలేదు
గొంగలు వారల నుంగులువీరను కొంటలోఁ దంటాత గుల్పుకొంటి
నాయోర్మినాకూర్మి నాతెల్విలేట లీవేటుతలఁపులఁదా ర్కాయుచెందె
మిగులనోజకులొంగి తగులమ్మునమువింగి రెంటెత్తుమైఁగుందు చుంటినిట్లు
లావుదిగఱాతఁ గోరికల్ దుమీతె తనివితుదముపైనేడుపే దక్కెనట్టె
ఉద్దకయలుగలాఁడ విల్చున్నవాఁడ రెంట్రాగుడుతిండి మెట్టంటు వేల్పు॥ 50

సీ॥ విక్కమెఱుఁగుపిననే బాటఁదోలిన నదిమళ్ళియీఁగటు లరుగుదెంచు
నకటయోజన్నాన్న నలవికాదెందేనిఁ దోలెమైననొడలి తాలుపులకు
నీయెడన్నమ్మికఁ నేముదిసిన కొలందిన్నా యమగుచుందెఁ గన్మాటంగి
వలలోనఁజిక్కి నపులుఁగులాగున వెడలెడుత్రోవతోఁచితే నడలుచుంటి
ఉన్నవాఁడనడియెడారిఁ దెన్నుతప్పి యెవ్వరున్వినఁబోవినా యేడ్చుమాన్పు
సోఁకుమూఁకలగొంగ నన్నాకుమింగ రెంట్రాగుడుతిండి మెట్టంటు వేల్పు॥ 51

సీ॥ త్రాడునుండామను న్దాగూడనిక్కము ల్కానిచోనురియాట కల్లుపెట్టు
 కనువాడకనుపట్టు దినుసుకన్నుండక పుట్టనేరవుతలంపు వెనియైన
 డిన్నవాడేమూడు తెన్నులై యోజమై దనకుదానాటాడు కొనుచునుండు
 మూనాళ్ళముచ్చట నానిజకదలేని కొతుకతకుచితుకు బ్రతుకిదేల
 వికమునేటికి నీహుక్కి నేనెటిగిరినీ వెకల తెలుగుమఱినే నేహుక్కి
 యేనునినుగొల్వనిన్ను నీలోనఁజేర్తు రెంట్రాగుడుతిండి మెట్టంటువేల్పు॥ 62

సీ॥ కూరుకుకూటమి కూడుగుడ్డంనయ మేగోరినట్టుల సాగనెంతు
 నాతోడిమైరాల్పు లీతోఁచుదినుసులు నాయెంచుకొన్నట్లు నడవనెంతు
 వేనడ్డుగానకెం దేనిఁగావలసిన వేడుకలన్విట్ట వీఁగనెంతు
 వేయేలపేను నీవేయయియానింగి నేరలవాలాయ మేలనెంతు
 జున్నుదలఁచిశ్శల్లంబలి స్తుఱుచుంటి బిడియమెడసిమీసాలెప్పన వెట్టుచుంటి
 నన్నుమన్నించివాడుమో కన్నతండ్రి రెంట్రాగుడుతిండి మెట్టంటు వేల్పు॥ 63

సీ॥ కొప్పులన్నాగలిచే కులురాగిడులుచెంప కల్లీయవీనుల న్నమ్మలొప్ప
 బాపట్లనాణి క్రోవయనొసళ్ళన్నామములు చెరిమలనత్తు లలరుచుండ
 మెడలఁబుసైలనాను మెఱుఁగల్లయకయన్ బిగుతగునొత్తులు సొగసుమీట
 నడుమ లనొడికట్ట చుడిమెలఁదాఁజేటు లడుగువ్రేళ్ళంన్నించు పడిచెలంగఁ
 దొడఁచినీపెండ్లిచాపడి స్తుట్టులమెయి మెలఁగుతిరుముడి క్రొత్తడి తలిరుఁదోండ్లు
 తల్లితల్లికినీడలే తండ్రితండ్రి రెంట్రాగుడుతిండి మెట్టంటు వేల్పు॥ 64

సీ॥ తిరునీఱుపండుమాటిని నిల్చియేదెల్లఁ బగడనాడేకను పట్టెదేల
 నడుగుతాఁకునరాయి నతిపఁగావించిన దండివిపడుకుపె పందెదేల
 కొనవ్రేలనేడాది గుబ్బలిన్గొద్దు పట్టినమేటివిటులొద్ది డిందెదేల
 కనికరమేనీకుఁగలరెయంగోజగా గుండెబండల్పుల్పు కొనియెదేల
 కోరినా మొట్టనిన్నించు కొనిదేలనచ్చరనామిమకెడయనిఁ తెవరితై న
 నాటుమాటలనిన్ను నెన్నందరమ్మ రెంట్రాగుడుతిండి మెట్టంటు వేల్పు॥ 65

సీ॥ పప్పుసాదముపుచ్చ పచ్చడియూదుగా యబొగపుచల్లకట్టటుకుడుము
చిమ్మిలియిద్దెన చేగోడి జీడియ పుడుకు లవుగు రొద్దె సడికడకలు
షణుకులు బడికోడి మణతలు ముక్కులు బొజిగలు పొంగరమువడసప్ప
బుడుకులు ప్రేణిబొందెము ల్లానైల ద్రబ్బెద నిప్పటికొబ్బెరుండ
బొంగరాల్పటాసా ల్పైద ముసరదాలు మినుపబొం దించిమంచియిమిడిక(దొట్టి
యంగరొల్లెలవిందు నీవెంగటనగు రెంట్రాగుడుతిండి మెట్టంటు వేల్పు॥ 66

సీ॥ చాచనీయు త్ర జంజాటముబోలి నాకేల నిన్గొల్తు నన్నేకకొమ్మ
కాపాడుదొంపీవు కలవనినీపేరు నన్నెల్లతావుల న్జాటనిమ్మ
నీయెదనమ్మి కన్జెక్కు చెదంపీక హాయిగానాట్రతు కలరనిమ్మ
నామేనిచట్టముల్నాయనుంగులుచేడుకననయముంటనన్గంచనిమ్మ
ఎదురులేకెందు నేనకృదలనిమ్మ యెల్లకన్నాకుమంచియే యెంచనిమ్మ
కనికరముననర్పిలోనఁ గలుపుకొమ్మ రెంట్రాగుడుతిండి మెట్టంటు వేల్పు॥ 67

సీ॥ తనమెదన్ల(తు లెట్లొనఁపఁగోరునో తనన్లవా) చెంజన్తురుచు
వేక్కతైవిల్వని పేరంటమేగి కొల్వలలోనవాడిడిఁ కనదలఁచు
నవ్వులాటలకయన నగునలో లేనిపోనిముచ్చటలాడఁ బోవెటచుఁ
దొచచదువులు తనకలిదండ్రులెన్నిన పసికట్లులపైనదుపుకొనుచు
పెచ్చురేగఁ జెన్నఁదునారి ముచ్చగాక వెలివవు కూటబూరక వెట్టిగనక
నిన్నెనమ్మకొల్చినవాఁడు నీవెయగును రెంట్రాగుడుతిండి మెట్టంటు వేల్పు॥ 68

సీ॥ ఏడుగజంబుల యెత్తునఁదెగిక్రింద కులుకుతడికిఁదల లొగ్గుచు
విట్టుండినిట్టగా మెత్తెగఁద్రాకి నిన్నెచ్చుచునిల్వదోఁ పిచ్చుచు
బిళ్ళగన్నెఱునన పేర్లతోఁగోవెల న్వెదలియంగడిపట్ల నకుచ్చుచు
పుట్టువీడెఱెనై పులువాపెనింకనొద్దెక్కితిమనితవ్వినె నఁగుచు
కొనసినీముచ్చటలు చెప్పుకొనెడిచు సాటిగానంపిగొప్పఁ జాటచు
విందువేక్కలనుంటకిన్పఁడుఁడయ్యె రెంట్రాగుడుతిండి మెట్టంటు వేల్పు॥ 69

సీ॥ దురటిల్లనింకనా కురియాటతుడమొత్తె వింగినేలలవెల్ల నీవెకనుక
కాన్పుడిగిననాతు కకుఁగాయమువలెద గుంముమాసిననాకుఁ గోర్కెలేల

ఏను నావనుతలఁ పేళ్లయైనవో నీచుకూడహాళిక్కి యేలకావు
నాకూర్కులో నీవుగాకనేనున్నాకి కేదియున్నాని దిచ్చేమిగులును
మరలఁ మెరమెరసుడిన్ది పగులుంటి హద్దుగానక నేనిలులడలుచుంటి
నమ్మకంబుపోనీకునన్నడిగసాఁకు రెంట్రాగుడుతిండి మెట్టంటు వేల్పు 70

సీ॥ టాటోటుకాడవదారమునేదల విడలింతునూసర వెల్లిచూడ్కి
గడుఁదిన్నఁదోతునై కావికాళ్ళుకుడిచి యేగోలపెత్తెన నేపిలాగు
మేలుమఱచినననుం బెంచిదారినే గంటెదవీసుల కంటిపోడ్కి
మఱపించికగువారి చుడిచూరకే వెట్టి కన్నొలుఁగెనగుమి కానికరణి
కోరినేనడకించెద గ్గోలివీల నిడకొడమిహుర్చుకొంటి జం టీగవనెను
నన్నునికెనెట్టులేదెదో కన్నదండ్రి రెంట్రాగుడుతిండి మెట్టంటు వేల్పు॥ 71

సీ॥ దండము దండము దండము దండము దండమువలమురి చాల్చినీకు
జోహానజోహాను జోహానజోహాను జోహారెబిదిండి సూడనీకు
గొండియగొండియ గొండియగొండియ గొండియకడలి యెల్లండనీకు
తైచాపుతైచాపు తైచాపుతైచాపు తై చాననయఁబుట్టు కంటివీకు
అలకావరిదీ వెనకోలనీకు మోడుపోయెడుచెమ్మట లాడనీకు
మఱిపఱిముఱొక్కలో పేరుమాళ్ళనీకు రెంట్రాగుడుతిండి మెట్టంటువేల్పు॥

సీ॥ ఈవెట్టుగడిపింప నేనట్లునడిచెద దాళిమఁదీవురా తండ్రికన
నీకంటెవేటుగానేనుంటిననుకొంట వలననాకీచిక్కు కలిగెనన్న
ఎల్లెడనామాట చెల్లుచుండినఁదా యీవునన్నగిమి నేలుగులుకు
నావెలికిన్దాఁచినీవె నేనని పైకిసిగుమారియెటునే జెప్పుకొందు
సాఁకుమానన్ను పిన్న వట్టానపడక యడుగుచెమ్మటలాడ వేల్చురువుకాడ
దురుసుసోఁకుఁసూదనా తోడునీక రెంట్రాగుడుతిండి మెట్టంటు వేల్పు॥ 73

సీ॥ నాతల్లిదండ్రులై నన్నీవెకాపంతులైననీదే దొరవైననీవె
నీకన్నచుట్టము నీకన్ననెచ్చెలి నీకన్నగైయూత నాకీకేది
విన్నుడప్పుకొంటి నన్నెననేనమ్మఁ బురాపైకా కేట్టదేల
చాచనట్లనితిండి జరుగనిపనియెండ మాపులనాటకుకేసగింతు

కోరిననడెల్లనన్ని టగుడువనిమ్ము కానియెడనన్ననీలోనఁ గలుపుకొమ్ము
ఁన్నదిద్దనిపైఁగని కర్మమలలేద రెంట్రాగుడుతిండి మెట్టంటువేల్పు॥

74

పీ॥ నాలుగుకళ్ళమై తాలుపులన్లొట చరిపియేఁచెడు మలు చరిగనుఁగొవి
యిరుగుబొద్దులనూరి కేనొగలిచిఁబట్టి వీఁగెడువెంటరి పిత్తులఁగని
తొలచదుపులనూను తెరిసినట్టులనీలు నాలిముచ్చులకొలఁదెనక్కలరసి
తోడివారలతోడఁ గూడవచుకొనికొద్దవ పెచ్చురేఁగుమర్వలఁదొడఁగని॥

మంచివారలదిబదిబ మదియుచుంట చెనఁటిబండలు పెక్కెఁద్దు మనుచునుంట
కాంచినన్గంట దడినింత నించనీకు రెంట్రాగుడుతిండి మెట్టంటువేల్పు॥

75

పీ॥ పొఁగులత్రుంగుట పట్టుటగిట్టుట నికముకల్లలు రెండఁటిరీలేవు
నేహళ్ళినిక్కము నీపుకనుకమన యివ్వరకు న్నాటు పెట్టుకలమ
నేలేవివాఁడను నీపున్నవాఁడవు కావునవె ర్తి న్నాపులేదు
లేవినాకేలనీలేవి హవిదిగులు వండనింజీనిచ్చువంతిమాడ్కి

మఱునాకెందుకీ పెంకమాటలకట యెఱిగినట్టుల నేఁదెగ నీలుచుంటిఁ
గవికరంబుననెన్నావు కన్నకండ్రి రెంట్రాగుడుతిండి మెట్టంటువేల్పు॥

76

పీ॥ బాపురేచల్లకు వచ్చియింతనాడుఁబట్టునాకోర్కె నేసడఁపనొ
మనవిసర్పెదవిను మామదిగోఁచెట గానీట్టిచిక్కెన్నామనెవఁడు
అక్షగురువాకోడు మంజినాయానెఱింగింకొఁదలయూచి నాఁడవీవు
మానుగఁగన్న కండ్రివిచ్చుగొందాది పాదీయాడుచునన్ను క్షతుకవిమ్ము

కవివినెనరోర్పు లనొడకుతాల్చువాఁడ నింగినేలనెల్లెద స్తుండువాఁడ
నమ్మికొల్పవారలకుఁగ న్నట్టువాఁడ రెంట్రాగుడుతిండి మెట్టంటువేల్పు ॥77

పీ॥ తల్లినాయనలు మొదటివారుచెల్లెండ్లు శవ్యంబుకూఁతుల తనకొడుకులు
నాండ్లుపన్నండ్లు యెయ్యంకురాండ్రుండ్లు కోదండరరిదండ్రి తోడబుట్టు
లేరాండ్రుజగితె కాండ్రీల్లారితోఁబుట్టుచుఁబుట్ట మఱదండ్లు మాటుఁదల్లి
మందియెయ్యంకులు మగంట్లువాండ్లు మొదలగుమట్టుంబుదిర్లులపొంగులు

నేనెఱుంగనిలాఁతివాం దెల్లచోట్లఁ దనివినెనర్ యున్వాయ పనఁగనిమ్మ
హెచ్చుగావూమేయనే మెచ్చనిమ్మ రెంట్రాగుఁడుతిండి మెట్టంటు వేర్పు 78

సీ॥ అక్కటా యాయా సీ తక్కువపోతర మెక్కువప్రతుకనా కెట్లువచ్చె
ఓపకాదిద్ది నేఁగ్రొప్పునన్నయ్య కొన్న సేగికిమాటా కుడుచుంటిఁ
దనుగట్టుకొనుత్రా క్కుఁదాఁదెచ్చుకొననట్లు కోరియాచిక్కు తగుల్చుకొంటి
దిమ్మఁడిసీయాదఁ డీసినతీరన నేనిట్టపంటఁగ డైదపుకొంటి

ముదిసియున్వెడ వాడు కన్వదలకుంటి విదెమెదసితగవరిలాగు ప్రేమచుంటి 79
సిగడుసుదెట్టివాని వేలెదెట్లు రెంట్రాగుఁడుతిండి మెట్టంటు వేర్పు॥

సీ॥ ఓటిల్లుచిందర బోటిరాళ్లవృట్లు కుందెనగిరి యిట్టి కుండికాళ్ళు
గూఁపనా లాలంకి గుడుగుడగుంచము లల్లిగదెనబొద్దు రాళ్ళపాము
కాలికంచము కిట్టు గానగు నెట్టుకా గొద్దిళ్లు చిడుగుదు గుళ్ళుచెండు
చిక్కనావిల్లుకా చీకటిమొటికిళ్ళు పుడికిళ్ళు పులియాట బోర్లపక్క

టిరుకుఁతివాదాటలు చిట్టుకుట్టు ప్రేమబొట్టనచంద్రాళ్ళు చెన్నెలకడి 80
బొట్టయందలములనాకుఁ దోదయితివి రెంట్రాగుఁడుతిండిమె ట్టంటువేర్పు

సీ॥ క్రొంగొత్తరకముల కూడుకూటములకై కానిగద్దెల్లనే గలమచుంటి
నేనెందుకున్నన్ని రాననితెలసియు నాముడునలిపిన న్మానకుంటి
నాబొందిమాదిరి నాయుల్లమున్నాద ముదిసిబొత్తిగఁజెడి పోవుచుందె
నేదెన్నిమలయేంద్ర యీడుఁదాటినమీద మలుకువగామాటె నెలుకయకట

ఇట్లుతలలేనికొల్పరి చెట్టుమాడ్కి : ఓవమున్నమ్మకములేక నిరివియుంటి 81
దటిఁగెఁదనివితుదకువెర్తి పెటిగెనొరఁరెంట్రాగుఁడుతిండిమె ట్టంటువేర్పు॥

సీ॥ తడిరాడునాకంటఁ బొడిపొడిగానేర్వఁ జాఁవన్నకఁమా యారఁగావ
యెలుగునకఁదాని తెలుగునఁదిరుగునా దుడుకులెన్నకుపాత కడలియల్లి
నిన్ను గొలపవీక నిన్నేచనలోని కంటుఁదనుముద్ద కై గలాఁద
చాలాచనాకుత్త జంజాటపుండిక్క మాన్పుమాయడుగుచె మృటగలాఁద

నీ యడియరులతోడ నన్మెలగనిమ్మ యెల్లవారలకున్మెలెన్న నిమ్మ
మాటికెల్లెదనీపేరె చాటనిమ్మ రెంట్రాగుడుతిండి మెట్టంటువేల్పు॥ 82

సీ॥ నేడప్పుకొనఁజాలఁగాదారిమాదారి బ్రతుకుననకదైవచ్చుపేగి
కట్టనీపైన నక్కఱకానియాదొండియేనాకాటప వేయమాడ్కి
మెరిమెరలేనినమ్మికవిన్ను గొల్పనిదేబమన్నకయత్తతిండిచేటు
మచ్చిఁన్నన్ననీముచ్చటల్పాటనీలేనిచో మనికీఁజారిఁపనిమ్మ
నీవుతలఁచినయెడజగ్గనిపనియేది యన్నిటికీఁదుదమొదలయి యున్నవద
యారయిదువారకములనొప్పారుతేడ రెంట్రాగుడు తిండిమెట్టంటువేల్పు॥ 83

సీ॥ చెరువుపైఁదోఁతెంచు చేవవాటరిన త్తప్పల్లర్లు నల్లద్రావుడులఁగాంచి
కాటుకగుల్పరిఁ గ్రమ్మమబ్బులకుక్కవాఁజారిఁపులుగు వరుసనరసి
నెటిఁదుపానునఁబాడునేల వెల్వడుగవ్వ నెమ్మతఱుకమిక్కినేఱులఁగని
పోల్లాడుపోతులఁ బొల్లాడు చిల్వలఁ బడువులై తృళ్ళులేళ్ళఁదిలకించి
మజ్జరేగుడ్డకట్టిన మందికప్ప నీపువన్నినదిన్నులెందేనివాసి
యనెదనా తేలవికఁవన్నిగొనని తెల్వి రెంట్రాగుడుఁతిండిమెట్టంటువేల్పు॥ 84

సీ॥ దొండిమునుంగుల్లమున్నప్పివై చెడగ్గప్పుకంటె న్వాసివిప్పునల్పుఁ
గవునదోడలే కావింతుమేనితాచ్చులకు మేలిండికఁపులకుమించి
కటకటినేర్చి నగడుసుచదువుకన్న నోజమైనప్పిన దైజనయము
వికముగమంచిమండికిఁగోరువానికే నీయెడనిమ్మిక నెగడుచుండు
ల సుకలవాఁడెగొడవకుఁ గు న్నరించు దబ్బజన్గానిపెచ్చుగ దబ్బరాడు
తోగిఁన్దప్పఁన్దేరుచొప్పలేదు రెంట్రాగుడుఁతిండిమెట్టంటువేల్పు॥ 85

సీ॥ నీపేరునుడువకుండిననాల్కయగురద్దు మిగుల పెందిరువడి జెలెరాఁద
నీపేరు వ్రాయఁదోనికయచెవారినుసొగసు మైతిమకాపు నెగడుతేడ
నీపేరుతలపోయినెటితుక్కు తిమఃతిపసిఁదికోవెన్నిగడుదొర
నీపేరుచాటలేని బ్రతుకుకల్లతిమముడితివ్వళికదారుపెరుమాళ్ళ
కదలియల్లుఁదనిడువడువతకయేల్క. యలకువిలుకానితండ్రివేఁతలమగంద
బుధుతమెఱకరి, నల్లరావుడులగొంగ రెంట్రాగుడు తిండిమెట్టంటువేల్పు॥

పీ॥ మాటమిమాడుకక్కు... రికోనెల్లెడఁబట్టఁగూడనిరాళ్లు పట్టినాఁడ
 చదువరిననుకొని చదివితగిలినది నాదఁబడిమఁటలాడఁదఁ
 గొఱమాలికడ నదిగొఱుటై సిగ్గటి కలపరానిపనులు చర్చినాఁడ
 మానాళ్ళముచ్చట మేనవదిలియిగొంతమరొక్కొక్కరినాఁడ
 కస్తీకప్పనానునుగదర్చుకొని దేకిన... కట్టనిన్నొక్కవీరరాజు
 జాలినామీఁదనీఁక నేరదు రెంట్రాగుఁడు తిండిమెట్టంటువేర్చు॥ 87

పీ॥ బ్రదుకిదియేచ్చులో మొదఁదెఁ గాపుకె యెట్లకోనె తుదమెట్టపలయు
 మనుగడకోఁకయచ్చుట యెయో నెతతనివచ్చుమమటయోచార్చు మాట
 మొగుడఁతెనుదంకిగదిన్నెచో మమమొదనేనియన్లడమరాదు
 కుడువకతిరదెవ్వఁడయినఁగావెంచుకొచ్చుట్లు పేలుపేగులకమాలు
 తగుమువదలదెలువఁటి చదువఁట... తిన్ననించారిదొరకొనననుపురాదు
 మడిటివ్రాల్చివచ్చుగావఁచగుడిటె రెంట్రాగుఁడు తిండిమెట్టంటువేర్చు॥ 88

పీ॥ ఎవఁడై నఁడై నరిలేచ్చుకుచ్చుచోఁ దగ్గన్ వారణదానెలుగునె
 యొకమైవచ్చుకె యొకరిననుచున్నఁ దై గొఱిల్చిర్విరివలనెలులగు
 నేరట్లయేర్లదై నేటియచ్చున వారణై కమఁ జెచ్చువలయుమాలు
 నిండునిచ్చుకమఁ జెగొల్పువారి... కంబేయెగుఁంటఁబోవు
 ఎట్టివిత్తునాటిఁగట్టినిలుపుట్లు... చదువఁట... లుఁబంతులక్కటయలు
 చెప్పినటువచ్చు వారఁకె యెయ్యెనె రెంట్రాగుఁడు తిండిమెట్టంటువేర్చు॥ 89

పీ॥ వలఁతులుమచ్చుకై నదిమిడిమిన్నెచ్చు వచ్చుమచ్చునైచ్చు పాలువాఁడు
 మందినారకఁడెంచి మాలుకొనన్చుగించి మెరెవాచెందెడు నేఁదేఁడు
 మిగులఁబంటఁగూర్చి కగుకరికఁచింది మెరెనెకొడఁబుట్టుమానటిఁడు
 పయిమూఁడు తెగలనెమ్మెయినెమ్మడిన్గొల్చి మేనాడుచుండెడు నింటికాపు
 వలకడలివలపిరిగొచ్చుకరికమమ నులమిగోదెన్గొందిహోయమింది
 పుట్టువీదేచ్చుకొండ్రునీరచ్చెమ్మిక్కి రెంట్రాగుఁడు తిండిమెట్టంటువేర్చు॥ 90

సీ॥ కుడియర్దుపర్గడి కుమ్మరింజ; పశుము, చాంగన, చాళియ, చలిసి, చేరి
కన్నాత, కల్లమ్మ కళవము, తిరిగి, గొంతుము, ద్వాదశగు: మొన, కిల్లి
తోంహత్తము, తొట్టి, తొమ్మన, పొరము, పొడిము, కాశము, దొండిదేటు
సీసము, సమసము, జేరి, కంచము, పెట్టున, లోదిత్తరి, లాగురింజ,
రాటము, సురాటము, ప్పరి, తోలు తెల్లలోమొన, కడకా, క్కెర్లి, లో

రాంకదొట్టి

యంజమెట్లదొల్లిసీ యదగొంజి రెంట్రాగుడుతిండిమె ట్టుంటువేల్పు

సీ॥ నుజదుకలనై న నదులముందుట పదుమాట్ల నీపేరు కలచుకొనట
లాతిమల్లాండ్రు అరిగొనకుండుట పొన్ననివద్దం బునకతుంట
తనకొటైల్ల అనదోడుండుట స్వాస్థ్యనీతి నాశుగనుట
యిర్గుప్పొడులకుసె బ్బరస ప్పొందుట నీతిగుర్దారా నికండుడుట
తనకుగిల్లివానితో దప్పగొనుట : నీతినిచ్చిదోపిచ్చుని నిట్కువముగ
మంటనడువడిలేని స్థానముట్లు : రెంట్రాగుడుతిండి మె ట్టుంటువేల్పు 92

సీ॥ మిక్కు నేలనెల్ల మెలగుమెలకొల: గమగక్కరమ్మతో: గనినగావి
తానిల్లి దేగియు న్నతోడివాకి నెమ్మినాంబనూ వినినగావి
వెంటలంగమం నీరుంబెండెని నీగొచ్చుచాటివి నిదినగావి
యేకోరికలులేక నీరుగోవెంతిర్వ కిరిమకాశుగొ వినినగావి

అకటమటిమెట్టిమంచివా డై నగావి తప్పుకొనలేదులియుగొయ్య

ద్రివ్వురట్టు 93

పగడనీనమ్మకమునకే యగమలేదు : రెంట్రాగుడుతిండిమె ట్టుంటువేల్పు॥

సీ॥ సాకుల, దుకుల, గొకుల, గోళ్ళు, డెంగిగత్తెకగట్టి చిందుతీర్చి
వేడుకతో నొత్తు కాడు, గుమ్మరకాడు తోడికాగొత్తెల్లి పాడియాడి
కుడిగయింజింపు ద్వజులమోగించుచు నెడిమత్త కన్నన న్నుడుంబెలిసి
మందుదల్లినయట్లు మండివేయకొంది సోలసిముచ్చట లేవదెసి

నాల్గువందలయాడుడ ల్పులవలనల : నయిమముమ్మయిరెచ్చింప వయన

యేండ్లు 94

హయిగావిప్పగొల్చిన యకడెమిటి రెంట్రాగుడుతిండి మెట్టుంటువేల్పు

పీ॥ పాడియన్కొంచునం బలిజ్రుమన్నాడ వెప్పటానెనరు కుప్పవీరె
యింపనుకొనికంపు నేపిచ్చుమన్నాడ విటులమలాకలో నిమిడెవీపు
పాటయన్కొనిమొత్తు వడివినుమన్నాడ వేలొడచమపు నేరెవీపు
నెలయనుకొనికప్పు నేకనుమన్నాడ పొవెయగుకల్లి వేసునీపు

మొగులువిరియనుకొనిమంట మునుగుమంటి పంకముకడలిపయి గూర్కు

వడయఁజేడ 95

కలుగునీపంపు మంచికే కన్నతండ్రి రెంట్రాగుడుతిండి మెట్టంటువేల్పు॥

పీ॥ ఎనుపోతుఁ నేమి యెక్కిపాడుచునేటఁ గడిగికంచెన్గట్టఁ గల్గుపురఁట
దుక్కిపొలంబుల దూడలమలపిలేఁ బచ్చికమోపుతో వచ్చుపుంటె
తడుపుతారిఁతోలు నుడులువల్లించుచు నంటలతోనింటి కరుగుపూట
దండినెన్నిదిరెండు పండువులన్నది గొడవుడిగిసయాట విడుపుహదను

నిట్టుమెలఁకువులన్ మాపునెట్టినతటి యాత్మగలదొంగపెండ్లాటనడకునదను

నిందుకవివినాడిఁ నీనెనరుదలఁకు రెంట్రాగుడుతిండి మెట్టంటువేల్పు॥ 96

పీ॥ కటకటానిప్పెలగాఁగట్టుకొన్న పెద్దముక్తాత్తకాపురంబుమొట్టితై
నిట్లుగుంబముగూర్చి యిల్లాచకోరిననగలు పెట్టుటయిగురుగొలిపించె
నెల్లెడలన్గొప్పయెకిమిండ్రమెప్పించి పేరునిలుపుకొంటవేసుపెనిచె
నెట్టిననోములఁబట్టినెగడులంబికొలతమీఱినపంటకొమ్మలునిచె

ముదిమియూడఁదింపించెఁ బొదఁబైజ యెరపుమిన్నెగ, త్రాకించెనిట్టునట్టి

కల్లఱుజాటపుంజెట్టు కలిగెనెట్టు రెంట్రాగుడుతిండి మెట్టంటువేల్పు॥

పీ॥ నన్నుబొగడువానినన్ను దెగడువాని నన్నుబగదతీరునఁగననిమ్ము
నన్నుబెంచెడువాని నన్నుఁద్రుంచెడువాని వానినన్నుబగదతీరునఁగన నిమ్ము
నన్ను గాచినవాని నన్నుదోచినవాని నన్నుబగదతీరునఁగననిమ్ము
నన్నుసాకినవాని నన్నుదాకినవాని నన్నుబగదతీరునఁగననిమ్ము

లేమికల్మిపగదలాగోమనిమ్ము మంచిసెబ్రపగదమాడ్కిఁ గాంచనిమ్ము

నిన్నునన్నుబగదపోల్కి నెన్ననిమ్ము రెంట్రాగుడు తిండిమెట్టంటువేల్పు॥

సీ॥ నామంగింటనిల్వ నాయనానీసనేఁబోమునుకాఁబాఁడి పొట్టనిండ
 నాపాలికినమ్ము నాయనానిన్ను మలాకరోముంచినికాక మాన్తు
 నాకుఁగాన్పించుము నాయనానీమేనునిమిరి నీబడలికన్నెట్టివైతు
 నాచెంతనుండుము నాయనాయనయము నన్నులాగుననినునాచుకొందు
 చెల్లబిడ్డలగూర్చి కూడెల్లవదలి నుంకుతోనుంటివేనాటి నుండియిట్లు
 లానుమిఁకనైననావచ్చుపానకంబు రెంటత్రాగుడుతిండి మెట్టంటువేల్పు॥ 99

సీ॥ ఈనాటుమాటల నేనునీపేరునఁ గూర్చితివందనీ కూర్మిఁబట్టి
 నాలోటులెంచక నన్నుమన్నించుమా నీకువేయిజోహారు నేనానర్తు
 వినుగొల్పు వారల న్నిదద్దడంబు నెకిమీండ్రసాఁచుమీ వెల్లతఱుల
 నెదినాకులెస్సయో యేనెఱుంగనానఁ గోరనికోర్కొ సంగుమునెనరున
 ఇదిచదివి వ్రాసినీగొప్ప యెందునేనిఁ జాటుచాటపాటకొల్పు సచ్చనమ్మ
 గావునూతేండ్లుహాయిగాఁ గల్మితల్పు రెంటత్రాగుడుతిండి మెట్టంటువేల్పు॥ 100

వేల్పు మాటల మాటలు వివరము

౧. అన్నన్న=అయ్యో, అంటు=అత్తుకొను, కలుగు, కొలుపు=వేల్పులన్నేడు
 కొనుట, నలుపు=చేయు, చెలి=నేస్తురాలు, జాళువా=బంగారు, నింగి = అకసము,
 నిల్పు=నిలుపుకొన్నవాడు, మెట్టు = కొండ, పావంచ, రెంటత్రాగుడు=ఏనుగు,
 రెంటత్రాగుడుతిండి = సింగము, రెంటత్రాగుడుతిండిమెట్టు = సింగపుంగొండ,
 వంత=జారి, వలువ=బట్ట, వేల్పు=జగమున్నన్నినవాడు.

౨. అక్కట=అయ్యో, అరయు=పరికించు, అసియాడు=అల్లాడు, అడియరి=
 బంటు, కందువలు = ఎకసక్కెములు, జోహారు = దండము, తొలుచదువులు =

వేచ్చుపన్నినమాటలు, నాటు=విలాతి, సీమ, పట్టి = బిడ్డ, పెంద్రోవ = ముత్తి, తనివి=ఓర్పు, బుయ్యారము=చెటసాల, వలమురి=సంకు.

౩. అప్పసము = ఎల్లప్పుడు, అట్టె = అచ్చెరువుగాన్ = కయివడి=వలెను, గబ్బు=తావి, చెరమ=ముక్కుసొరంగము, నెగులు = నొప్పి, పాటి = నాయము, మెయి=ఒడలు, తీరు, తోడన్, వీనులు=చెవులు,

౪. కూటమి=కలయిక, కై = చేయి, చెనటి=పోకిరి, తెగుడు=తూలనాడు, లాఁతి=పెరవాడు, సేగి=కీడు,

౫. ఉలి=కొంచము, ఏను=నేను, కూర్మి = మచ్చిక, గొడవ=కీడు, నుడువు = మాట, నులి = కొంచెము, బుడతడు=పిల్లవాడు, మీరు = పెంపారు, మిగులు, నరకుగొనక=పాటింపక.

౬. అద=తలంపు, ఎసగు=ఒప్పు, కొండాడు=పొగడు, కడలి=సంద్రము, తఱి=అదను, తన=నీరు, నలుగు=నాలుగు, పొసగు = కుదురు, మై=ఒడలు, వలెను, తోడన్, మాడ్కి=వలెను

౭. అల్లు=పన్ను, అల్లుడు, అయిపు = తప్పు, తవెల=బాన, పేరి=పెద్ద.

౮. ఇడుమ = ఇబ్బంది, ఈల్లు = చచ్చు, ఎలనాఁగ = సొగసైనవడుచు, ఎడయు=ఎడమగు, కొంకు=జంకు, తగులము=కాపురము, నీల్లు=నిక్కు, చచ్చు.

౯. కారు=అడవి, ఎండిన, కూర్కు=నిద్దుర, కానివాడు=వనికిమారినవాడు, తెగుట=చెల్లిపోవుట, పోక=పోవుట, చేటు, వినుదల=మింటికొస.

౧౦. చెంగు=వీణె, చెలగు=ఒప్పు, ఏపారు, తోచు=పొడగట్టు, నెమ్మి=హాయి, నేస్తము, నాటనాటన్=అందందన్, మైతాల్పులు=బతుకువారు, మాయము=కానిపించకున్న, మోసము.

౧౧. అదీయడు=అడుగుల్ తువాడు, ఇడుగడ=ఇబ్బంది, చెల్వము=అందము,

మ ట్టు

నిట్టపట్టునొనియాడవినాలిక చింకిపాత్రపీలిక, కంబముయ్య పేకువ్రాయని
 కేలు తుక్కుకీలు, నరసింగనిదెలంపని యుల్లము పాడుకల్లము, కంబమురాయని
 తిరునాళ్ళగననికన్నులు మేకమెడచన్నులు సింగనికి మ్రొక్కనిబ్రతుకెంగిలి
 మెతుకు, రెంటితాగుడు తిండిమెట్టంటువేల్పునొల్వనివాయు మానిసురుకారు. నిక్క-
 మని వక్కాణించు పెద్దలమాట నమ్ముకొని నావాడినమాటలువిడిచి యిట్టి సీమపలు
 కులస్సీసమువంద నాసింగవిపై మతెమాటలల్లునారై నగూర్చ సలవికాని తీరున
 నాయిలువేల్పు నెనరుమై నేఁబన్నగలిగినాడను. నిజముగా నెద్దియోకూతలు
 నేనినన్నలున్దప్ప మొట్టమొదటదక్కుమేనితాల్పులకువలె మానిసులకుఁజూడఁ
 దలంపులొందారు నెఱిఁగించుకొన జంత్రములుగాని వ్రాతలుగానిలేవు. ఏడ్పు
 తోఁబుట్టునెల్లరు నేడుపుతోనే గిట్టకతప్పదు. బ్రతుకు తుదమొదళ్ళ దినుసేద్యేయగు
 నెద నద్దానినడుముకూడ సాజముగా నేడుపే కాకతీరదు. కావున మొత్తముపై
 నిట్టి వ్రాతకూత రకములన్నియు నెదోయేడుపుతోఁ జేరినవే, కూడుకూర్చుకూట
 ములకై యెట్టిమానిసులైనం దమతమ వాతచేతలనెట్లో వెలితిపడక వీలా,
 మంచిగాఁగొందలు న్నెడ్డగాఁ గొందలు న్బుట్టిపెఱిగెడునారెల్లఁ దమకోర్కులు
 నెఱవేర్చు కొనఁజెల్లని మొట్టతెలుపుకొనుచుందురుగా, నిజముగా నెవ్వరైన నేడ్వక
 తీరదు మఱేడ్చిన లాబములేదు, కోరుకొన్నట్లు జరుగదుకానికోర్కు లెన్నొనసాగించు
 కొనుటకై యెట్లో దేవులాడకతప్పదు, కసింతయున్ముందుకాఁజోపుపని నెఱుఁగఁ
 దరముకాదు, తమంతఁదామెట్లో జరుగు మంచిచెడ్డలెంతవారేఁగ గుడువకతప్పదు,
 చాపకతీరవిగూనివంపులాగున్నదబ్బాయీ మానిసిబ్రతుకు, నిక్కముగా నందఱికన్న
 నెక్కు నెగా నుండవలెననియుఁ బాదలంచినశ్చెల్లపనులు జరుగవలయుననెడుగొంత
 మకోరిక మానిసికిఁబుట్టుతెగులు, జాపఁడు దొర కోమటికావనెడు నాల్గుకొలముల
 కట్టుపాటువలె వాతవ్రాతచేతల పడికట్లన్నియు న్నూటికొకవంతు వెఱ్ఱివాండ్రచేత
 న్నక్కిన తొంటదితొమ్మిదిపాళ్ళ మోసకాండ్రచేతన్దప్ప కేర్పడినవని కొంతయైనఁ

దెర్విశీటలు కలవారొప్పుకొనకతప్పునా, కూడుకూర్చు కూటములతోడనే తక్కు
 మేని తాలుపులమాడ్కిఁదనివి పొందక లేనిపోని చేతకాని పలువురై తంటాలు
 పడుచూరితి బుససోని మంగలిపిల్లితల గొఱుగునట్టిమూ నాళ్ళముచ్చట ముతీకిబ్రతు
 తెల్లేనిఁగడుపని యేలయియైననేమి పండ్లూ డంగొట్టుకొనుట కనితెలిసీతెలియక పిన్న
 యైన నేమి పెద్దయైన నేమి పేదయైననేమి దొంగయైననేమి కోరికోరిచెడుచున్నారాహా
 పుట్టుక చాపులాకలిదప్పికలు మేల్కీడులు హెచ్చుతగ్గులు రేపుమాపులుక్రిందు మీఁదు
 లందఱికోక్కటేకదా, యింతకుస్మన మెఱుఁగఁదరముకాక దా గియున్న వేల్పుడిను
 నేదియో మనమనుకొన్న మంచిసెల్పురిలకుఁ దల్లివేరని తెలియఁజాలక పెద్దకుండల
 తనళ్ళు పెట్టుచు సందరానిపండ్లకణ్ణు చాపుచుఁ దువకొకరొకరిఁదూలవాడి తన్ను
 కొనుచు పలపుపగ పిసినారితనము తగులు పొగరుమచ్చరములన్నిక్కి యయ్యోనాకోరి
 నట్లు బ్రతుకఁజాలనైతినని యేడ్చుచున్నోలియునంత యెల్లప్పుడున్నతోడి వారికి
 మేలేకోరెడు నెవ్వరికోగాని ముప్పొద్దునన్వేల్పు నేనమ్మికొల్పు మతేయొంటికాం
 ద్రకోకాని దప్పదుగా తమతోడివారలనెల్ల తెఱంగు లన్నొప్పించి తామొక్కరే
 పెచ్చుకుడిచి తెగఁగ్రొవ్వి విజ్ఞపీఁగి బలిమినలుఁగారు తిప్పకాయలే మొత్తముపై
 మానిసులలో నెన్నఁదైన నేలయందంతటన్నరపట్టుచుండిరని నిరుకుపచ్చట యొక
 పొరపాటు కానేరదు. బెరా కూటికొలుతే కోటివిద్దెలు, తమచేతికిలొంగిన పనులమెద
 నులిమిచంపు కూకణన్నములఁట పడునాటునుద్ది వేడబములఁట పడునెనిమిది విద్దె
 లట, యఱువడినాటగు పిచ్చినేల్పులఁట, యేన్నో దొంగవానివరుసలఁట, యాస్తి
 యిస్తువులఁట, కొలములఁట: మెడితడులఁట, నోములఁట, పస్తులఁట, చిదుపు
 సందలఁట, లక్కలేని కొద్దిగొప్పతరముపరువులఁట, మేల్కీడులఁట, యేమిపొట్టక
 క్కార్తీ యొకరుచెడవలె దా బాగునడవలె, నందఱున్నొకయనవలెదా నొక్కఁడే కొరి
 నట్లెల్ల బ్రతుకవలె: నని యడియాచన్వేగు చల్చుకొఁడోహో, వెట్టుపెండ్లమునకే తక్కి
 నయిల్లారద్రవీన్న మునునందే తమ తిగెనెగు సామెదితుఁ దాగ్కాణము కాక
 మానఁడు తనతోడియుం దఱితోఁగూడు కుమకొని తనచు నెల్లవారికిన్మంచి గొనడుచు
 కొనుచుఁదిక్కినవారికన్న నెంచులోనైనను చినయొక్కవస్థలుకొనకే యునులులనై

నన్నొప్పింప, కెల్లరికిన్నేరే చేయఁదలకొనుచుఁ గలనైన నల్లలిచ్చకములాడక,
 మోసమొల్లక, నేలన్దున్నుకొని పండించుకొనుట తప్ప మఱేపనిమీఁదనైన న్నతుక
 నెంద, కెల్లతెఱంగుల నిరుగుపొరుగులకు న్తోడ్పడుచుఁ, గొచెన్నఁడున్దింక, మంచి
 నీకుతప్ప మఱేవెట్టి నీకేనిన్ద్రావకొ, తయావలనేపెంచుకొని పాడిపడుచుచు, నాయా
 తెగలవారెక్కటిగాఁ బదింద్లకుమించి యెడముగా నాయాయాకుగట్టుకొన, కెయేకొల
 ములవా రాయాకొలములతోనే పెద్దలుచెప్పిన చొప్పున నీడుజోడు జతపడుతెన్నునఁ
 బెండిలిజరుపుకొనుచు, సేద్యము, వెజ్జుతీకము, కూళమెకముల న్వేఁటాడుటయు,
 నీమూఁడుపనులుతప్ప, మఱేలేనిపోని యక్కఱమాలిన వ్రాతకూఁతచదువునందెల
 జోలియు న్దలపెట్టకొకమందుకొతెకే వెజ్జుచెప్పినచొప్పున మత్తుచిలు ముదినసులు
 వాడుకొనుచుఁ, దమ్ముకాపాడుట కై వేల్పుస్మృప్పొద్దు లన్వేడుకొనుచు, మాటు
 కోరిన యాటపాటమాటమీటల, నొందొరులకు వేడ్కిగావించుకొనువారిన్దప్పక, కం
 బమయ్య యిక్కట్లలన్ని యున్దప్పించి, కోరినన్నేండ్లు హాయిగా మన్నింపకమానఁడు,
 వ్రాత మొదలగు జంత్రములవలన నోటిపల్కల న్మొట్టమొదటి పెద్దలు వెల్లడించు
 కుంటకుఁ గత, మాయాకుత్తుకల రవళివడి సొగసులుచెడి, చెవులకు వెగటుపుట్టించు
 ననియును, వ్రాత మొదలగు మూఁగజంత్రముల పయకుబడికి! లేనిపోని వెట్టిమొట్టి
 వివరములు పుట్టించి, వేల్పుమీఁద నమ్మికనైదఁగొట్టి, యరమఱునెప్పించి, యొందొ
 రుమికన్పాడునల్పి, కొలము మరియాదలన్మంటగలిపి, లాఁతులకులొంగియైన, నెట్లో
 పసువుమాలి, సిగ్గెడసి, యొకరికన్న నొకరెక్కుడు వారమునుకొని తెగనీల్గుచు, లం
 చములుబ్బర సొమ్ములన్మెక్కి- యద్దదిద్దముగాఁదేరగాఁ దిని క్రొవ్వెక్కి సోమరిపోతు
 లయి, యెల్లజోగముల నొందొరులన్నించి పిట్టనీఁగుచుఁ దమలోదమకేనరివడ, కాక
 రినొకరు మాపుకొనుచుఁ గ్రిందుమీఁదునకు రెంటికిన్దెడి, బలిమింగోరి దబ్బునమడి
 యుదురని నిజమొలుఁగుటయే, రాసురాసీనాటికచ్చతెలుఁ, గండులోనెన్ని కగాలాఁలి
 నుడి జోలికొనుతయన్దెసి యాసీమపయకీపుడు పంటకు పచ్చెన్దావునా, నేలయందెల్ల
 వాడుకొనంటదు నెల్లచాటలతో న్దాని నిలుపొక్కంతయోలే, కక్కటిగా, నేయెరుపు
 రంగైన నఁటించుకొనకే పెరినాడవుమంది యొఁబొడుమక, తల్లితల్లివలె, నెల్లపయ

కులమిన్నయై, వెలయుచుంట, నీతేనెతీయని విలాతితెలుగు నెన్నినాచేతనై న
 కొలంది, వీనిట్టపుట్టు వేల్పువంద, న్నామంచిచదువరులెల్ల, నాయల్లి నయాసీసమల
 కొనయడుగులందలించియైనఁ దమపుట్టువీడేర్చుకొనఁ గలుగుదురని. యెంచువారలన్న
 ప్పించి, నాయిలువేల్పు కాపాడుఁగాక. ఈవేల్పుపంధయందలి మాటుమూలపలుకుల
 కీపొత్తము కొనన్వివరము తెల్పినఁదను.

అజ్ఞాదాదిబట్ల నారాయణదాసుఁడు.
 విజయనగరముదొర పాటబడి పెద్ద.

దాశీకుఁడు=ఫనిచేయించువాఁడు, కతము నెగడు=ఎదుగు, మఱకువ=తెల్విలేకుంట.
మొఱకడము=మోటతనము, వాలెము=తప్పక.

౧౨. అలరు=ఒప్పు, పూవు, కఱపు = నేర్పు, మప్పు, తెఱగు=దారి,
నికము=నిక్కము, మీట=జంత్రము, ఏతములోనినగమువంతు, బ్రదిమి=బ్రతుకు.

౧౩ ఎఱక=తెలివి, నాయన=తండ్రి.

౧౪. ఉరియాట=సందియము, చెలువులు=నడతలు, తెగ=గుంపు, పన్నిక=
చేత, వాసి=గొప్ప, హెచ్చు, హుళిక్కి=కల్ల.

౧౫. ఉదుగు=మాను, తగ్గిపోవు, ఏపి=కుక్క, జాలి=కనికరము, చిక్కము
నుడి=మాట, నరియఁడు=నక్క, తేల=తెల్లకాయ.

౧౬. అనువు=సులువు, తలఁకు=జంకు, నిరుకు=విచ్చయము, వినువలను=
వేల్పునగరు, విట్టము=ఏర్పాటు.

౧౭. గానటబీసట = వచ్చిరాని, మెరమెర = సందియము, వమ్ము=వనికి
రాకపోవు.

౧౮. ఎరఁగు=మొక్కు, కుందించు=ఏడిపించు, తిరుముడి= నంది, తిరు
మణిపెట్టుకొనుటాపఁడు, తెలివిడి=తెలివి, సోకుఁడు=దయ్యము, రక్కసుఁడు.

౧౯. ఉర్కాడు=సందియమందు, ఎనయు = కలియు; కుంటి=వని, సొట్ట,
మొక్కడి=మోటవాఁడు, ముఱచ=మొద్దువాఁడు.

౨౦. ఉల్లము=దెందము, బిద్ద=జమునియిల్లు. వెడఁగు=వెట్టివాఁడు.

౨౧. అజ్ఞాద=అవైపు, నేనుపుట్టినయూరు, కమతము=సేద్యము, తుదివాఁడు=
కడసారమువాఁడు, దండి = గొప్ప, మొదటివాఁడు=పెద్దన్న, రెండు=ఒకటికొకటి
కలిపిన మొత్తము, వేలు.

౨౨. కొనియాడు=పొగడు, నెలకొన్న=కాపురమున్న, నేలకాల్పు=కొండ,
బోముగా=బలిమిగాను, లావు=చేవ, గొప్పతనము.

౨౩. అన్నగళ = అదంగివాడు, ఊబవాడు, ఊటి = ఒకానొకచెట్టు
తేజెట్టు = కొద్దిరిచెట్టు, లాండ్ర = నల్లజీడిచెట్టు, నననెడు = పూచెడు.

౨౪. రిమ్మ = వెట్టి.

౨౫. కోపు = వైనము, కతము, కలతెఱంగు = నత్తెము, ముంగయి = ముం
జేయి, జంగియ = గజ్జె, మొరయ = మ్రోగు.

౨౬. గ్రుడ్డి = సుక్కురుడు, ఒకకన్ను గ్రుడ్డిగలచుక్క, తోడబిడ్డ = కోమటి,
తెంపి = ముందమోపి, పాఱుడు = బాపడు, పొన్నారి = కంసలివాడు, పట్ర = కంసలి
తెగలో, జేరినవాడు, బవినిడు = సుద్దులు చెప్పుచొకరకమైన నారచబుకుతో కొట్టు
కొనుచాడువాడు, రెట్ల = జెబ్బ, లోవాడికాడు = దొంగ, నవురు = ఒప్పు, సావ
లీడు = డబురక్కవాడు.

౨౭. క్రాలు = మొఱయు, గజ్జెలు = కాళ్ళకుగట్టుకొను చిఱుకంచుమువ్వలు,
చట్టు = చాపతాయి, తిరువడికోల = దానరివాడు గుండెనంటించుకొను దివ్వెకట్టు,
తిరిపెగొట్టు = బిచ్చగాడు, తరలు = పోవు, తరుపు = గోచి, దద్దడము = చిన్నకో
వెల, మొఱయు = 'మ్రోగు', మ్రోలస్ = దగ్గరన్.

౨౮. నించు = విండించు, ఒరపరి = రూపసి.

౨౯. అక్కు = తొమ్ము, గుండె, కల్మిచెలి = లచ్చి, సిరిహాయలు =
ఒయ్యారము, పెరుమాళ్ళు = సిరిమగడు, వెన్నుడు, ముక్కంటి = మూడుకనుల
వేల్పు, ఈనరుడు.

౩౦. పొలియు = చెడిపోవు.

౩౧. కడలిపూతురు మగండు = వెన్నుడు, తిరునాళ్ళు = జాతర, దండ, =
చేరుపు, నెరపు = వాసి, పూత = గందము, బొప్పడు = దేబ, మడ్డి = మొద్దు, మనికి =
బ్రతుకు, వానకాళ్ళు = వానదారలు, వెంబర = తులవ.

౩౨. ఉలివు = చప్పుడు, కల్మిమగడు = వెన్నుడు, మనుగడ = బ్రతుకు
మ్మంచు = బ్రతికినించు.

౩౩. అలఁగాపరి=నల్లవేల్పు, వెన్నుఁడు, ఆడుగు చెమ్మట లాఁడు=వెన్నుఁడు, అడుకొను=కాపాడు. ననవిలుకావికంఠ్రీ=వెన్నుఁడు, నిరుపడు పొన్నుతేఁడు=వెన్నుఁడు, మిన్నుకాలు=వెన్నుఁడు, ప్రేతలమేలువాఁడు=గొల్లకలమిందఁడు, నల్ల నయ్య, సోఁకుమూఁకలగొంగ=రక్కసులవగవాఁడు: వెన్నుఁడు.

౩౪. తొడుగు=దుస్తు, నెలుపు=వేయు, మంది=హాససిగుంపు, వలసలు=దెనలు.

౩౫. ఇలుదొర=గేస్తు: ఇంటినేలువాఁడు, ఏల్కెదిరి=రాచవారలపగవాఁడు, ఎఱచిదిండి=రక్కసుఁడు, కవ్వపునేలతాయ్పు=కవ్వపుఁగొండ, కొమ్ముకాఁడు=కొమ్మువంది, కలపతాయ్పు=నాగరియా యుధముగలవేల్పు. కప్పుగుబ్బలియిలుదొర=నల్లగొండన్నెలకొన్నవేల్పు. గడి=రాసి, చాల్పడఁతి=దుక్కిచాలునదొరకిన చెలువ, జగిలెకాడు=రౌతు. తామేలు=తాఁబేలు. తడుపుతాతాయ్పు = వడగు, విట్టపుట్టు=కంబ నుండిపుట్టినవేల్పు, నరసింగఁడు, కంబమయ్య, పంటవలంతి=నేల-పొంగంటి=బంగ రుకనులవాఁడు, మలక=తురక మూఁకుడు, వేగంటిగొంగ=వేయికనులవేల్పువగ వాఁడు, హూండాన్నుఁజెఱచిదిండి=బంగరుపొన్నుపేరి రక్కసుఁడు, చాల్పడఁతిమ గఁడు=సీరాముఁడు.

౩౬. అక్కఱ=కథము, కోరిక, కట్టు=పఱచుచున్నప్పు.

౩౭. గొంతెమకోరిక=అడియాన, చీలి=పిల్లి, దొరకొను=జతనమునచ్చు.

౩౮. కప్పరాడు=కప్పకంబము, గలిహూలి=హనుమఁడు, చూలి=బిడ్డ, తెఱ గంట్లు=వేలుపులు, పైదలి=అడుది, పులుఁగుతేఁడు గరుడి, పాడికడలిపట్టి=సిరి, వసిడి=బంగరు. మింటితెర్వర్లు=వేలుపులు, రాడు=కంబము, తేఁడు=దొర, వంక కొప్పు=కోవెలకప్పునఁ గొప్పువలెఁజిక్కినరాయి, వీడు=నగడు, కాపురపుట్టిల్లు.

౩౯. ఎడపు=వేలుచేయు, కలతెఱఁగు=ఉన్నరూపు, దాకన్=నలుకన్.

౪౦. నివ్వెఱ=అబ్బరము, జంకు, మయి=ఒడలు, నిలాతి=సీను, నాటు.

౪౧. నిక్కువము=నిజము, పొలివోక=చెడక, దీరువోవక=రిత్రగాక, మను=బ్రతుకు.

౪౨. ఎగ్గు=చేటు, కీడుమాట.

౪౩. ఉబక=ఒక్కమాటుగా, దబ్బునన్. కలఁగు=కలఁతపడు, చలివెఁగు=చాలు=బుడుఁడు. పెద్దగాము, పొతేలింటిదొం=నేలపట్టి, కెంపుగాము, ముదినెల=బూదెచందమామ, మిక్కిలి వన్నెతఱిగిన చందురుఁడు, రెండింట=లగనమునకు, రెండవరాసి, పడుకుప్ప=కన్నెరాపి, ఎండదొర=ప్రొద్దు, సొట్ట=నవి, కప్పుమేనిగాము.

౪౪. ఓజ=సాజము, పాదీ, దొరువు=నగ, మేను=ఒడలు, సుడికయిదువు=వేయంచులకత్తి, చుట్టలఁగు.

౪౫. ఉంకించు=పూనికచేయు.

౪౬. తటుకునన్=దబ్బునన్, నొడవు=పాకు, పొలపు=సొగసు, తీరు, మారిమి=నేస్తము, మిమకులతలలు=ప్రాణదువుల కొనలు.

౪౭. ఎడయిక=విడిపోవుట, తలుముంవెఁదిమగఁడు=వెన్నుఁడు, కలయిక=చేరిక, కూటమి, గిటి = చుట్టుగీత, గుబ్బలిపట్టి = గొరమ్మ, గాడుపు = గాలి, తొంటి = మునుపటి, పిళ్ళారి - గుజ్జవేచ్చు. వెలుతురుతేడు = పగటివేచ్చు.

౪౮. కొయ్యద్రిప్పు = తుంటరి, పాటువాఁడు = బాపఁడు, మాదిరి = పోలిక, తొల్లెగాఁడు = బిచ్చగాఁడు.

౪౯. అగడుపర్చు = ఎగ్గించు, నెమ్మి = నేస్తము, పొర = ఏమరిక, పొచ్చెము, మిదుకు = ఉసులు, మిదియ = ప్రాణదువులలోనియొక మాటల కూరుపు, వెలిచవులు = రంకు.

౫౦. అనుఁగులు = సేస్తులు, ఇలువడి = మంచినడక, తిరునాళ్ళ = తాతర, వంతులు = బాపంద్రలోదగువానికిచ్చుదిరుదు.

౫౧. ఇరువురు = ఇద్దఱు, ఎకిమీడు = దొర, పాడి = నాయము, పాట, వెండియున్ = మఱియును.

౫౨. ఇంగన్ = ఇంకన్, వా? = దారి, వాడుక.

౫౩. కూచి = చురుకు, జగదమునకు నెక్కునప్పుడు వాయించువాడైము, చేట పెయ్య = పెయ్యలాగుతోచుతోచేసినబొమ్మ. చుచ్చు = మేళ, చాచి = చప్పు, రెంటము = ఎద్దుమూపురము. వెజబొమ్మ = పసులబెదరించుటకై పంట చేతిలో నిర్మించిన మానిసిమొగముగలబొమ్మ.

౫౪. అంగద = ఆకలి, కంటు = పగనాడు, పడయు = పొందు, వేగు = తలదిల్లు, సూడు = పగనాడు.

౫౫. ఓగు = తప్పు, కీడు, కాక్రేడు = మూడుకన్నులవేళ్ళు, ఈసరుడు, కాకవెయ్యగు = పగటివేళ్ళు, కవ్వడి = క్రీడి. కవ్వడియనుగు = నిల్లనయ్య, వెన్నుడు, కడలియల్లుడు = సిరిమగడు, వెన్నుడు.

౫౬. అటమటించు = తలదిల్లు, అంకులు = వేళ్ళులు, తిరుకొలను = కోవెలచెంతనున్న కోనేలు. తిరువగూడ = బొట్టుపెట్టె, తిరిపె = దిచ్చగాడు, తిరునామము = పంగనామము, తిరుకాపు = వేళ్ళకై చేత, తిరునీలు = విబూది, నెచ్చెలి = నేస్తు, మొరసు = తెల్విలేనివాడు.

౫౭. అలము = అమము, గిట్టు = చచ్చు, పలు = పెక్కు, పానలు = నందియము, రకములు = దినుసులు.

౫౮. అంగడి = బాజారు, ఒసగు = ఇచ్చు, చిందు = అట, తడపు = జాగు, దేబె = తెలివితక్కువువాడు, బిడ్డె = బిడ్డ.

౫౯. హళ్ళి = సున్న

౬౦. ఉద్ద = నాలుగు, దనుకన్ = పటనన్, నివ్వెఱ = అచ్చెరువు రెంటెత్తు = రెండువైపునందుట, పొరపొచ్చెము.

౬౧. అడుగుదెంచు = చచ్చు, ఎదారి = ఇరుకనేలయకది. కన్నా అంగు = మాయనగు, మోసపుచ్చు, పిస = తెలివితక్కువ.

౬౨. కొడుకు = నందియనందు, మాటచనములు, చితురు = అణగారు, వేలిమికట్టియ,

౬౩. వాలాయము = ఎల్లప్పుడును.

౬౪. ఒత్తులు = బంగారుగాజులు, చెంపకల్లలు = గవుడసరములు, తొడరి = పూ, తలిరుబోండ్లు = చిగురువంటి యొడలుగల యాడువాగు, తల్లి తల్లి = సీరి, మెలుగునల్లులు = కట్టదండ, మించు = మీలు, మెలపు, వట్టియ, రాగిడి = కొప్పునగ, సరీ = చప్పుడు, అమాకి ఒడికట్టు = ఒడ్డాణము.

౬౫. అశివ = అడుది, పడుకు = తోడిరాయి, బంద = గుండు రాయి దిండు = అడగు, లొద్ది = లోప.

౬౬. పిండివంటలు :- అప్పగు - అంగరొల్లలు - ఇద్దెన - ఇంచిమంచి - ఇమిడిత - కొబ్బరుండ - కుడుము - చిమ్మిరి - చద్ది - చేగోడి - జీడియ - ద్రబ్బెర - నొన్నెల - విప్పటి - పుడుసలు - బడికోడి - బొందెము - బ్రేణిలు - బొణిగలు - బటాసాలు - ముక్కులు - మణితలు - మణుగుబూలు - మినసపోక - వర - నైదము సరదాలు - తొట్టి = మొదలుకొని.

౬౭. జంజాటము = తగులాటము.

౬౮. తలఁకు = జంకు.

౬౯. ఎనఁగు = ఒప్పు, ఒగ్గు = హెచ్చరిల్లు, తెగు = విడిపోవు, చెడి పోవు, నిట్టు = ఉపాము విల్వవోపు = ఒడదనగలన్నియు నే్వలునకుగాని చదువరికిఁగాని కొయ్యనఁజూరయిచ్చుట.

౭౦. దురటిల్లు = ఏడ్చు. నాకుక = అడుది.

౭౧. గోల = ఏడ్చు, అడుది, గుమకాడు = రాశి, టాదోటుకాడు = మోసకాడు, తిరుగుబోతు = తిరుగుబోతు. మొస = కొన, గుంపు, లీల = వలెన, వదారము = తొత్తిగను, వీసులకంటి = పాము.

౭౨. అనలు = బురద, అనబుట్టు = తామరపూవు, అనల పుట్టు కుండ = పుట్టినట్లు, కడలిపట్టుడు = వెన్నుడు, కైవాపు = గొర్రెలు - దీవెనకోల - మోడుపు = తండము.

౭౩. దురుసుపోటులసూడు = వెన్నుడు, హరువుకాడు = అందకాడు, దురుసు = కలుకు.

౩౪. అటుఁగు = తగ్గిపోవు, ఎండమావులు = నీళ్ళవలెనుండు నీరలు, ఏవగించు = రోతవడు.

౩౫. ఆను=గుట్ట, తాగు, చేరఁబడు, ఏఁచు=వెతపెట్టు, తుల్వ=తుంటరి. నొగులుచు=నొప్పించు, నించు=నిండించు, నక్కు=ఒదగు, తొట్ట=అడఁగినది, పల్లము, మగగుటి, వెందరవిత్తు=పోకిటి, చలుపు=చేయు.

౩౬. చలుపు = చేయు.

౩౭. దాపురే=బోర.

౩౮. ఆండు=పెండ్లానులు, అల్లువాండు=అల్లుండు, ఇల్లారితోఁబుట్టు=పెండ్ల ముయ్యెక్క, అన్నదమ్ములు, ఏరాండు=తోటికోడండు, అగిరెకాండు=తోడి యల్లుండు.

౩౯. తిమ్మండు=కోతి, నిట్టపంట=కకములేనిదే, ఊరకే, నీల=చీల, మేకు

౪౦. అలరు=ఒప్పు, పూవు, చెలువు=ఒప్పు, చిన్ని, అందమైన.

(ఈముప్పదియొక్కటి పిల్లకాయలయాటలు)

అల్లి - ఆలంకి - ఇల్లు - ఉప్పట్లు - కలికి - కులదికాళ్ళు - కాలికంచము - కిల్లుగానుఁగు - గడ్డినకొద్దు - గూవనాలు - గుడుగుడుకుంచములు - గొబ్బిళ్ళు - గుళ్ళు - చెందు - చిడుగుడు - చిక్కనాబిల్లులు - చీకటిమొటికిల్లు - చిట్టు - బుట్టు - చుండ్రాళ్ళు - ఆందలములు - జిల్కరాతిదాటలు - తాళ్ళపాము - నెట్టులు - పుడికిళ్ళు - పులియాట - బోర్లపక్క - బోటిరాళ్ళు - మందలములు - వ్రేలుబొట్టన - వెన్నెలకడి - ఒటిల్లు చిందలు.

౪౧. ఏదెన్నిదులు-ఏబదియాలు, బొంది=ఒదలు.

౪౨. ఆంఁగాపు=నల్లనయ్య, మాటికి=నటియును.

౪౩ ఈరైదువాళలములనొప్పాడువాడు=పదివేనములసామి, వెమ్మఁడు, కాఁ దారిమాదారి=నడురేయి. కట్టఁబయ్యె, ఈటు=కత్త.

౪౪. ఒలుకు=వెలుపు, చిల్వ=పాము, తోఁతెంచు=కానిపించు, లలకించు = చూచు, నల్లఁద్రాగుడు=తెలగ. పుల్లచ్చు = ఒకదినపుచేప, తుపాసు=గాలివాన.

నేలు = పన్నెండు కాసులనాణెము, నెమ్ము = ఎమ్ము, మేకు, మల్లి = చిన్నగరిటె, మజ్జరే = బిబి, వానజాలిపులుగు = అంచ.

౮౫. ఇంటికాపు = ఇంటివాడు, క్షాపాపువాడు, కలుకలు = వెత, కు న్తరించు = సవరించు, ఊరడించు, కావింతు = చేయుదురు, డబ్బులు = మోసము, మోసకాడు, దోడలు = సన్నాసులు = బైజ = తెల్విలేమి, ములుపు.

౮౬. చెదారము = గడ్డిపోచ, చెత్త, తలపోయు = తలంచు, తిర్వళిక = దివ్యో, నెటి = అందము, పెందిరువడి = గడదీ, పులుగులతేడు, పదక = పానువు, మెణకరి = ఒంటిజందెపువాడు, వడుగడు.

౮౭. అడజనని = తిట్టగూడని, అడిగొంటు = చెడుగు, కొలుమారి = పనికిరాక, కడు = మిక్కిలి, కస్తీ = అడక, పదరి = ప్రేలి, వసతి = ఇమ్ము, సిగ్గటి = బిడియమువిడిచి, సిస్తు = అందము.

౮౮. అనువు = సుశువు, కొంచెము, ఉమ్మలిక = ఏడుపు, అడక, కడమ = తక్కిన, మిగిలిన, తెగుదల = కొన, మొగడల = ఎదుడు, వ్రాక = అక్కరములు.

౮౯. అక్కటులు = కనికరింపగలవారు, ఈరాటులు = పన్నెండు, వైళము = బిలుబిలు, విత్తు = గింజ.

౯౦. నేలతేడు = దొర, పడుచు = కన్నియ, కన్నెటికము కానితోగముది, మప్పు = నేర్పు, మూలుతులు = పగవారు, మలము = తిరుగు, మానటిడు = పెద్ద, వలిపిరి = చలి.

౯౧. (ఈముప్పదిరెండు జెట్టిపట్లరకములు):- అంజమెడపట్లు - కుడియడుగు పరువడి - కుమ్మరింపు - కన్నాత కందము - కల్లము - కళవరము - కెర్లి - కెర్లి - కిర్లి - గొలూమాలు - చాంగణ - చాళిము - చలికీ - చేబ - జేబ - తిడిగి - కోడిహత్తము - తొట్టి - తొక్కిన - తాళము - అడకాలు - కాడుడుగుమొన - పొతము - పణము - పెట్లాగు - పరిపోడు - మొస - మాతంపు - రొందీప్రేటు - రింజ - రాటము.

౯౨. కానిక = కట్టుడు, సంజాడు = కొరు, పొన్ను = దంగరము, లలి = కూర్చి.

౯౩. ఆకొంట = ఆకలితోనుండుట, ఇల్లి = పస్తు, కొల్పు = వేల్పుల
న్గొల్పుట, కొయ్యద్రిప్పు = చెడుగు- నగళు = పట్నము, వెంట = అక్కట.

౯౪. అయిదుముమ్మాలు రెట్టింపనయినయేండ్లు = నూటయిరువదియై
దేండ్లు, ఒత్తుకాడు = సుతికాడు, కారులు = ఆటతీరులు, కొప్పలు = చిం
దులు. కడికయి = వలచేయి, గుమ్మెతకాడు = మద్దెలకాడు, చిప్ప = తాళపు
చిప్ప, మవ్వడులు = వడిహెచ్చు తగ్గునడినడకలన్ మూడు తెలుగుల యాటపా
టవాదెముల మెలపుతీరులు.

౯౫. ఎప్పట్టుల = ఎచ్చోట్టుల, కంపు = గబ్బు, తల్లివేరు = కుంకటి
వేరు, నెల = చందమామ, ముప్పదిరేణువళ్ళు, పంపు = సెలవు, మలాక =
మంచిగందము, మొగులువిరి = నీళ్ళు, పంకము = పాలు.

౯౬. అంట = విస్తరి, కుట్టుడాకు, అడరు = ఒప్పు, అదను = తరు
ణము, ఎన్నిది రెండు పండువులు = పదాఱుపండువులు, కంచె = కంపకోట,
తొలునుడులు = ప్రాజదువులు. పురట = పూట, పుంటె = సంజ, హదను =
అదను.

౯౭. ఇగురు = చిగురు, మొటిక = మొలత, గుంజము = గుమ్మము,
నెట్టనన్ = తుదకు, పొదలు = ఎదుగు, ముదిమి = ముసలితీకము, అంది =
ఆలవిద్దలు, దించు = దించు.

౯౮. ఓము = కాచు, పగడ = ఒక, ఒక్కటి.

౯౯. అబాడి = అవుపాలు, అనుము = త్రాగుము, నుంకు = పస్తు.

౧౦౦. లోటు = వెలితి, రెన్న = బాగు.

